

Stenografični zapisnik

petnajste seje

deželnega zbora kranjskega v Ljubljani

dne 30. septembra 1913.

Navzoči: Prvosednik: Deželni glavar dr. Ivan Šusteršič. — Vladni zastopnik: C. kr. deželni predsednik ekselenca baron Teodor Schwarz in c. kr. dvorni svetnik Viljem vitez Laschan pl. Moorland. — Vsi člani razen: Knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič, knez Hugo Werian Windischgrätz in dr. Karol baron Born. — Zapisnikar: Dr. Fran Novak in Fran Demšar. — Deželna uradnika: Stavbni svetnik Rajmund Geilhofer in ravnatelj deželnih elektrarn ing. Dušan Serbec.

Dnevni red:

1. Naznanila deželnozborskega predsedstva.
2. Priloga 114. — Poročilo deželnega odbora glede združitve občine Spodnja Šiška z mestno občino ljubljansko.
3. Priloga 129. — Poročilo deželnega odbora o odobritvi sklepa občinskega sveta ljubljanskega glede brezplačne prepustitve poslopij c. kr. državne obrtne šole v last c. kr. erarju.
4. Priloga 130. — Poročilo deželnega odbora o načrtu zakona, s katerim se za zdravilišče Bled deloma izpreminja zakon z dne 1. avgusta 1897, dež. zak. št. 29, in ustanavljajo posebna določila.
5. Priloga 131. — Poročilo deželnega odbora o zgradbi hudournika Belca, Suha in Slavnica v Boh. Beli, z zakonskim načrtom.
6. Priloga 132. — Poročilo deželnega odbora o zgradbi vodovoda v občinah Stari trg in Dolenja Podgora, z zakonskim načrtom.
7. Priloga 133. — Poročilo deželnega odbora o razdružitvi krajevnih občin Selca in ustanovitvi samostojne občine Češnjica.

Stenographischer Bericht

der fünfzehnten Sitzung

des krainischen Landtages in Laibach

am 30. September 1913.

Anwesende: Vorsitzender: Landeshauptmann Dr. Ivan Šusteršič. — Regierungsvertreter: K. k. Landespräsident Exzellenz Theodor Freiherr von Schwarz und k. k. Hofrat Wilhelm Laschan Ritter von Moorland. — Sämtliche Mitglieder mit Ausnahme von: Fürstbischof Dr. Anton Bonaventura Jeglič, Hugo Werian Fürst zu Windischgrätz und Dr. Karl Freiherr von Born. — Schriftführer: Dr. Franz Novak und Franz Demšar. — Landesbeamte: Baurat Raimund Geilhofer und Direktor der Landes-Elektrizitätswerke Ing. Dušan Serbec.

Tagesordnung:

1. Mitteilungen des Landtagspräsidiums.
2. Beilage 114. — Bericht des Landesausschusses betreffend die Inkorporierung der Gemeinde Unteršiška zur Stadtgemeinde Laibach.
3. Beilage 129. — Bericht des Landesausschusses betreffend die Genehmigung des Gemeinderatsbeschlusses der Stadt Laibach bezüglich der unentgeltlichen Überlassung der Gebäude der k. k. Staatsgewerbeschule in das Eigentum des k. k. Ärars.
4. Beilage 130. — Bericht des Landesausschusses betreffend den Gesetzentwurf, mit welchem für den Kurort Veldes das Gesetz vom 1. August 1897, L. G. Bl. Nr. 29, teilweise abgeändert wird und besondere Bestimmungen erlassen werden.
5. Beilage 131. — Bericht des Landesausschusses betreffend die Verbauung der Wildbäche Belca, Suha und Slavnica in Wocheiner Vellach, mit Gesetzentwurf.
6. Beilage 132. — Bericht des Landesausschusses betreffend den Bau einer Wasserleitung in den Gemeinden Altenmarkt und Unterberg, mit dem Gesetzentwurf.
7. Beilage 133. — Bericht des Landesausschusses betreffend die Trennung der Ortsgemeinde Selce und Errichtung einer selbständigen Gemeinde Češnjica.

8. Priloga 134. — Poročilo deželnega odbora o načrtu zakona glede izpremembe, oziroma dopolnitve nekaterih določb občinskega reda in občinskega volilnega reda za vojvodino Kranjsko.
9. Priloga 135. — Poročilo deželnega odbora o načrtu zakona, zadevajočem izpremembo občinskega reda in dopolnitev občinskega volilnega reda za deželno stolno mesto Ljubljano.
10. Priloga 136. — Poročilo deželnega odbora o potrebi sistemiziranja nekaterih službenih mest.
11. Priloga 137. — Poročilo deželnega odbora o ustanovitvi šole za bolniško strážbo.
12. Priloga 138. — Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga nov načrt lovskega zakona.
13. Priloga 139. — Poročilo deželnega odbora o napravi deželnih ustanovnih mest za pomorsko akademijo na Reki.
14. Priloga 140. — Poročilo deželnega odbora o dovolitvi deželnega prispevka k stroškom ustanovitve župnije za Zgornjo in Spodnjo Šiško.
15. Poročilo ustavnega in občinskega odseka o poročilu deželnega odbora:
 - a) o pobiranju nad 100% doklad v občini Čelje leta 1913. (k prilogi 97.);
 - b) o pobiranju nad 100% doklad v občini Hrenovice l. 1913. (k prilogi 98.);
 - c) o pobiranju nad 100% doklad v občini Vrhnika l. 1913. (k prilogi 99.);
 - č) o pobiranju nad 100% doklad v davčni občini (mestu) Postojna l. 1913. (k prilogi 100.);
 - d) o pobiranju nad 100% doklad v občini Planina pri Vipavi l. 1913. (k prilogi 101.);
 - e) o pobiranju nad 100% doklad v občini Vrabče l. 1913. (k prilogi 102.);
 - f) o pobiranju nad 100% doklad v davčnih občinah Gorenje Jezero in Lipsenj, krajevne občine Stari Trg pri Ložu, l. 1913. (k prilogi 103.);
 - g) o pobiranju nad 100% doklad v občini Jablanica l. 1913. (k prilogi 104.);
 - h) o pobiranju nad 100% doklad v občini Sv. Križ pri Svibnjem l. 1913. (k prilogi 105.);
 - i) o pobiranju nad 100% doklad v občini Trava leta 1913. (k prilogi 106.);
 - j) o pobiranju nad 100% doklad v davčnih občinah Bušča vas, Planina in Stojanski vrh, krajevne občine Sv. Križ pri Kostanjevici, l. 1913. (k prilogi 107.);
 - k) o pobiranju nad 100% doklad v davčni občini Kal, krajevne občine Šmihel pri Postojni, l. 1913. (k prilogi 113.);
 - l) o pobiranju nad 100% doklad v občini Dol pri Črnomlju, l. 1913 (k prilogi 119.);
 - m) o pobiranju nad 100% doklad v občini Knežak, l. 1913. (k prilogi 122.);
 - n) o pobiranju nad 100% doklad v občini Trnovo l. 1913. (k prilogi 123.);
8. Beilage 134. — Bericht des Landesausschusses über den Gesetzentwurf betreffend die Abänderung, beziehungsweise Ergänzung einiger Bestimmungen der Gemeindeordnung und der Gemeindevahlordnung für das Herzogtum Krain.
9. Beilage 135. — Bericht des Landesausschusses über den Gesetzentwurf betreffend die Abänderung der Gemeindeordnung und Ergänzung der Gemeindevahlordnung für die Landeshauptstadt Laibach.
10. Beilage 136. — Bericht des Landesausschusses in betreff der Systemisierung einiger neuen Dienststellen.
11. Beilage 137. — Bericht des Landesausschusses betreffend die Aktivierung einer Krankenpflegeschule.
12. Beilage 138. — Bericht des Landesausschusses, womit ein neuer Entwurf des Jagdgesetzes vorgelegt wird.
13. Beilage 139. — Bericht des Landesausschusses betreffend die Errichtung von Landesstiftplätzen an der Marineakademie in Fiume.
14. Beilage 140. — Bericht des Landesausschusses betreffend die Bewilligung eines Landesbeitrages zu den Kosten der Pfarrerrichtung für die Ortschaften Ober- und Unteršiška.
15. Bericht des Verfassungs- und Gemeindeausschusses über den Bericht des Landesausschusses:
 - a) betreffend die Einhebung von 100% übersteigenden Umlagen in der Gemeinde Čelje pro 1913 (zur Beilage 97);
 - b) betreffend die Einhebung von 100% übersteigenden Umlagen in der Gemeinde Hrenovice pro 1913 (zur Beilage 98);
 - c) betreffend die Einhebung von 100% übersteigenden Umlagen in der Gemeinde Oberlaibach pro 1913 (zur Beilage 99);
 - č) betreffend die Einhebung von 100% übersteigenden Umlagen in der Steuergemeinde (Stadt) Adelsberg pro 1913 (zur Beilage 100);
 - d) betreffend die Einhebung von 100% übersteigenden Umlagen in der Gemeinde Planina bei Wipach pro 1913 (zur Beilage 101);
 - e) betreffend die Einhebung von 100% übersteigenden Umlagen in der Gemeinde Vrabče pro 1913 (zur Beilage 102);
 - f) betreffend die Einhebung von 100% übersteigenden Umlagen in den Steuergemeinden Gorenje Jezero und Lipsenj der Ortsgemeinde Altenmarkt bei Laas pro 1913 (zur Beilage 103);
 - g) betreffend die Einhebung von 100% übersteigenden Umlagen in der Gemeinde Jablanica pro 1913 zur Beilage 104);
 - h) betreffend die Einhebung von 100% übersteigenden Umlagen in der Gemeinde Hl. Kreuz bei Svibnje pro 1913 (zur Beilage 105);
 - i) betreffend die Einhebung von 100% übersteigenden Umlagen in der Gemeinde Obergrätz pro 1913 (zur Beilage 106);
 - j) betreffend die Einhebung von 100% übersteigenden Umlagen in den Steuergemeinden Bušča vas, Planina und Stojanski vrh, der Ortsgemeinde Hl. Kreuz, bei Landstraß pro 1913 (zur Beilage 107);
 - k) betreffend die Einhebung von 100% übersteigenden Umlagen in der Steuergemeinde Kal, der Ortsgemeinde St. Michael bei Adelsberg, pro 1913 (zur Beilage 113);
 - l) betreffend die Einhebung von 100% übersteigenden Umlagen in der Gemeinde Dol bei Tschernembl pro 1913 (zur Beilage 119);
 - m) betreffend die Einhebung von 100% übersteigenden Umlagen in der Gemeinde Grafenbrunn pro 1913 (zur Beilage 122);
 - n) betreffend die Einhebung von 100% übersteigenden Umlagen in der Gemeinde Dornegg pro 1913 (zur Beilage 123);

- o) o razdružitvi krajevne občine Cerknica in ustanovitvi samostojne občine Begunje (k prilogi 120); 112.);
- p) o izpremembli meje med občinama Dolsko in Dol in med občinama Dolsko in Velika vas (k prilogi 120);
- 16. Poročilo finančnega odseka:
 - a) o izkazu dohodkov in stroškov ustanovnih zakladov za l. 1911. (k prilogi 90.);
 - b) o izkazu dohodkov in stroškov ustanovnih zakladov za l. 1912. (k prilogi 126.);
 - c) o računskem sklepu melioracijskega zaklada za l. 1911. (k prilogi 89.);
 - č) o računskem sklepu melioracijskega zaklada za l. 1912. (k prilogi 125.);
 - d) o proračunu melioracijskega zaklada za l. 1913. (k prilogi 117.);
 - e) o dovolitvi deželne podpore za zgradbo »Vajenškega doma« v Ljubljani (k prilogi 109.);
 - f) o asanaciji financ javnih bolnišnic v Krškem, Novem mestu in Postojni (k prilogi 108.);
 - g) o prošnji Frančiške Salloker, vdove okrožnega zdravnika, za podaljšanje pokojnine. (105/Pet.);
 - h) o prošnji ženskega oddelka Slov. kršč. socialne zveze v Ljubljani za podporo v svrhu ustanovitve kolodvorskega misijona za varstvo potujočih deklet. (110/Pet.);
 - i) o prošnji »Kluba slovenskih amater-fotografov« v Ljubljani za podporo. (121/Pet.);
 - j) o prošnji Frančiške Jalen, vdove po deželnem sekcijem slugi, za zvišanje miloščine. (162/Pet.);
 - k) o prošnji Marjete Ahčin, vdove pomožnega uradnika, za podaljšanje miloščine. (190/Pet.).

- o) betreffend die Teilung der Ortsgemeinde Zirknitz und Bildung der selbständigen Gemeinde Begunje (zur Beilage 112);
- p) betreffend die Änderung der Grenze zwischen den Gemeinden Dolsko und Dol und den Gemeinden Dolsko und Velika vas (zur Beilage 120).
- 16. Bericht des Finanzausschusses:
 - a) über die Nachweisung der Einnahmen und Ausgaben der Stiftungsfonds für das Jahr 1911 (zur Beilage 90);
 - b) über die Nachweisung der Einnahmen und Ausgaben der Stiftungsfonds für das Jahr 1912 (zur Beilage 126);
 - c) über den Rechnungsabschluß des Meliorationsfonds für das Jahr 1911 (zur Beilage 89);
 - č) über den Rechnungsabschluß des Meliorationsfonds für das Jahr 1912 (zur Beilage 125);
 - d) über den Voranschlag des Meliorationsfonds für das Jahr 1913 (zur Beilage 117);
 - e) betreffend die Bewilligung eines Beitrages für den Bau eines Lehrlingsheimes in Laibach (zur Beilage 109);
 - f) über die Assanierung der Finanzen der öffentlichen Krankenhäuser in Gurkfeld, Rudolfswert, und Adelsberg (zur Beilage 108);
 - g) über die Petition der Distrikarztenwitwe Franziska Salloker um Verlängerung der Pension (105/Pet.);
 - h) über die Petition der Frauensektion des slovenischen christlich sozialen Verbandes in Laibach um Subvention behufs Errichtung einer Bahnmissionsmission zum Schutze reisender Mädchen. (110/Pet.);
 - i) über die Petition des Klubes slovenischer Amateur-Photographen in Laibach um Subvention. (121/Pet.);
 - j) über die Petition der landschaftlichen Sezierdienerwitwe Franziska Jalen um Erhöhung der Gnadengabe (162/Pet.);
 - k) über die Petition der Aushilfsbeamtenwitwe Margarete Ahčin um Verlängerung der Gnadengabe. (190/Pet.).

Začetek seje ob 10. uri dopoldne. — Beginn der Sitzung um 10 Uhr vormittags.

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Otvarjam sejo in konstatiram sklepčnost. Za zapisnikarja današnje seje imenujem gospoda poslanca Demšarja in gospoda poslanca dr. Novaka.

Preidemo k 1. točki dnevnega reda.

1. Naznanila deželnozborskega predsedstva.

Svojo odsotnost od današnje seje sta opravičila gospod poslanec baron Born in gospod poslanec knez Windischgrätz.

Od deželne vlade je došel dopis z dne 26. septembra 1913, glasom katerega Njegovo c. in kr. Apostolsko Veličanstvo ni potrdilo načrta lovskega zakona, sklenjenega v zadnjem zasedanju deželnega zbora. Ta dopis odkažem upravnemu odseku.

Nadalje je prišel dopis od c. kr. deželne vlade v zadevi naknadne potrditve pobiranja deželnih doklad za l. 1911. Ta dopis odkažem finančnemu odseku.

Gospodje poslanci Jaklič in tovariši so vložili interpelacijo na gospoda deželnega predsednika v zadevi volitve učiteljskih zastopnikov v mestni svet ljubljanski. (Glej dodatek I. — Siehe Anhang I.)

Gospodje poslanci Gangl, Reisner in tovariši so vložili interpelacijo na gospoda deželnega predsednika v zadevi oddaje ravnateljskega mesta in profesorskih mest na slovenski gimnaziji v Gorici. (Glej dodatek II. — Siehe Anhang II.)

Gospodje poslanci Ribnikar in tovariši so vložili interpelacijo na gospoda deželnega predsednika glede pomanjkanja gozdnih sadik. (Glej dodatek III. — Siehe Anhang III.)

Te interpelacije izročim gospodu zastopniku vlade.

Gospodje poslanci dr. Lampe in tovariši so stavili na deželnega glavarja interpelacijo zaradi zlaganih časnikaških poročil o deželnem zboru. Ta interpelacija se glasi (bere — liest):

»Vprašanje

poslanca dr. Lampeta in tovarišev do deželnega glavarja zaradi zlaganih časnikaških poročil v deželnem zboru.

Razni zunanji, zlasti dunajski listi so prinesli o zadnji seji deželnega zbora kranjskega popolnoma zlagana poročila.

Vprašamo deželnega glavarja: ali so mu ta poročila znana in kaj namerava ukreniti,

da se bo o sejah deželnega zbora kranjskega v javnosti pravilno poročalo.

V Ljubljani, dne 30. septembra 1913.

Dr. Lampe l. r.

Dr. Pegan l. r., Dermastija l. r., dr. Ivan Zajec l. r., dr. Gregorič l. r., Matjašič l. r., Jaklič l. r., Drobnič l. r., Pogačnik l. r., Piber l. r., Bartol l. r., Hladnik l. r., Povše l. r., M. Dimnik l. r., J. Lavrenčič l. r., Žitnik l. r., Fr. Demšar l. r. »

Na to interpelacijo imam čast odgovoriti, kakor sledi. Tudi jaz sem zapazil, in sicer v dunajskem listu »Neue Freie Presse« poročilo, ki je tako neresnično, da opravičeno lahko rečem, da je zlagano. Tam so se v usta deželnega glavarja položile besede, katerih nisem nikdar izpregovoril. Razentega je cela stvar tako zveržena, da poročilo niti od daleka ne odgovarja resnici. Jaz sem nato takoj dal nalog, da se temu listu, kakor tudi drugim listom, ki bi to poročilo prinesli, pošlje uradne poprave. Drugega seveda storiti ne morem, ampak moram samo obžalovati, ako pridejo taka poročila v zunanje liste, vsled česar dobi široka javnost popolnoma napačno sliko o našem deželnem zboru.

Drugega ne morem nič storiti, kakor to, da pošljem uradne popravke in tako se bo tudi v bodoče prakticiralo. (Živahno odobranje na levi — Lebhafter Beifall links.)

Dalje je vložena interpelacija gospoda poslanca Ribnikarja in tovarišev na deželnega glavarja glede stavbe novega deželnega mostu oziroma broda čez Kolpo pri Gribljah. (Glej dodatek IV. — Siehe Anhang IV.) Na to interpelacijo bom odgovoril v eni prihodnjih sej.

Potem je vložena interpelacija istega gospoda poslanca in tovarišev glede poplavljenja dragatuškega polja. (Glej dodatek V. — Siehe Anhang V.) Tudi na to interpelacijo bom odgovoril v eni prihodnjih sej.

Nadalje je vložena interpelacija istega gospoda poslanca in tovarišev glede vodne preskrbe za celo Belokrajino. (Glej dodatek VI. — Siehe Anhang VI.) Tudi na to interpelacijo bom odgovoril v eni prihodnjih sej.

Nadalje so vložili gospodje poslanci Ribnikar in tovariši nujni predlog radi ustanovitve deželne živinske zavarovalnice (Glej dodatek VII. — Siehe Anhang VII.), in ravnotako isti gospodje poslanci nujni predlog zaradi javne slovenske ljudske šole v Kočevju. (Glej dodatek VIII. — Siehe Anhang VIII.)

Gospod poslanec bo v določenem času dobil besedo za utemeljitev nujnosti.

Nadalje imam visoki zbornici poročati, da je gospod poslanec dr. Lampe odložil svoj mandat v upravnem odseku. Gospod poslanec dr. Lampe je izvoljen iz cele zbornice. Odrejam, da se takoj izvrši nado-

mestna volitev in prosim gospode poslance, da oddajo listke. (Zgodi se — Geschicht. — Po prestanku — Nach einer Pause.)

Oddanih je bilo 42 glasovnic, ena glasovnica je prazna in 41 glasovnic se glasi na gospoda poslanca Dermastio, ki je tedaj izvoljen članom upravnega odseka.

Prva točka dnevnega reda je s tem rešena.

Prehajamo k točki:

2. Priloga 114. — **Poročilo deželnega odbora glede združitve občine Spodnja Šiška z mestno občino ljubljansko**

odkazem ustavnemu in občinskemu odseku.

Točko:

3. Priloga 129. — **Poročilo deželnega odbora o odobritvi sklepa občinskega sveta ljubljanskega glede brezplačne prepustitve poslopij c. kr. državne obrtne šole v last c. kr. erarju**

odkazem ustavnemu in občinskemu odseku.

Točko:

4. Priloga 130. — **Poročilo deželnega odbora o načrtu zakona, s katerim se za zdravilišče Bled deloma izpreminja zakon z dne 1. avgusta 1897, dež. zak. št. 29, in ustanavljajo posebna določila**

odkazem ustavnemu in občinskemu odseku.

Točko:

5. Priloga 131. — **Poročilo deželnega odbora o zgradbi hudournika Belca, Suha in Slamnica v Boh. Beli, z zakonskim načrtom**

odkazem kmetijskemu odseku.

Točko:

6. Priloga 132. — **Poročilo deželnega odbora o zgradbi vodovoda v občinah Stari trg in Dolenja Podgora, z zakonskim načrtom**

odkazem upravnemu odseku.

Točko:

7. Priloga 133. — **Poročilo deželnega odbora o razdružitvi krajevne občine Selca in ustanovitvi samostojne občine Češnjica**

odkazem ustavnemu in občinskemu odseku.

Točko:

8. Priloga 134. — **Poročilo deželnega odbora o načrtu zakona glede izpremembe, oziroma dopolnitve nekaterih določb občinskega reda in občinskega volilnega reda za vojvodino Kranjsko**

odkazem ustavnemu in občinskemu odseku.

Točko:

9. Priloga 135. — **Poročilo deželnega odbora o načrtu zakona, zadevajočem izpremembo občinskega reda in dopolnitev občinskega volilnega reda za deželno stolno mesto Ljubljano**

odkazem ustavnemu in občinskemu odseku.

Točko:

10. Priloga 136. — **Poročilo deželnega odbora o potrebi sistemiziranja nekaterih službenih mest**

odkazem personalnemu odseku.

Točko:

11. Priloga 137. — **Poročilo deželnega odbora o ustanovitvi šole za bolniško strežbo**

odkazem finančnemu odseku.

Točko:

12. Priloga 138. — **Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga nov načrt lovskega zakona**

odkazem upravnemu odseku.

Točko:

13. Priloga 139. — **Poročilo deželnega odbora o napravi deželnih ustanovnih mest za pomorsko akademijo na Reki**

odkazem finančnemu odseku.

Točko:

14. Priloga 140. — **Poročilo deželnega odbora o dovlitvi deželnega prispevka k stroškom ustanovitve župnije za Zgornjo in Spodnjo Šiško**

odkazem finančnemu odseku.

Predno preidemo k nadaljnim točkam dnevnega reda, ki obstoje iz poročil raznih odsekov, moramo predvsem rešiti nujni predlog gospoda poslanca dr. Gregoriča in tovarišev v zadevi Kamniške železnice.

Gospod načelnik upravnega odseka je sporočil, da je poročilo končano in vsled tega dam besedo gospodu referentu poslancu Povšetu, da o tem ustno poroča.

Poročevalec Povše:

Visoki zbor!

Visoka zbornica je soglasno pritrdila nujnemu predlogu, ki ga je stavil gospod poslanec dr. Gregorič v zadevi, ki je opravičena želja ne samo prebivalstva kamniškega okraja, ampak sploh občinstva na Kranjskem. Deželni zbor je že ponovno se v tej zadevi razgovarjal in v državnem železniškem svetu je zastopnik kranjske dežele ponovno zahteval, da bi se občni potrebi in želji prebivalstva, osobito onega, katero se poslužuje te železnice za prihajanje v glavno mesto Ljubljano, ustreglo. Gospod predlagatelj je že navedel nedostatke, ki so ga privedli do tega, da je stavil nujni predlog v tej zadevi. Bistvo pa je, da se je vedno izgovarjalo, ali da stane to preveč, ali da južna železnica preveč zahteva za dovojenje, da bi ti vlaki prihajali na južni kolodvor, oziroma odhajali z južnega kolodvora. Potem se je pa začela uprava železnice izgovarjati na to, da nedostaje prostorov, tirov,

po katerih bi se mogel dopuščati prihod teh vlakov na južni kolodvor. Ministrstvo je svedobno naročilo južni železnici, da mora zadostiti tej potrebi in napraviti potrebne tire, toda dotični načrti so bili zavrženi. Južna železnica je dala napraviti nato nove načrte, ki po izjavi zastopnika železniškega ministrstva odgovarjajo zahtevam tega ministrstva. Te načrte je železniško ministrstvo meseca junija odobrilo, tako da ni sedaj nobenega zadržka, da se ne bi prisililo državne železnične uprave, oziroma južne železnice, da stori vse potrebno, da bodo kamniški vlaki prihajali na južni kolodvor.

Z ozirom na to je treba ponovno prositi deželno vlado, da ona pospeši rešitev te zadeve. Zato predlagam v imenu upravnega odseka sledeče:

»Deželni zbor skleni:

C. kr. deželna vlada se pozivlje, da takoj pri c. kr. železniškem ministrstvu in pri južni železnici vse potrebno ukrene, da brez odloga takoj že v zimski dobi odhajajo, oziroma prihajajo osebni vlaki Kamniške železnice z južnega kolodvora, kakor je to v zasedanju državnega železniškega sveta zastopnik železniškega ministrstva obljubil in izjavil, da sedaj vsled odobrenja načrta za razširjenje južnega kolodvora ni nobenega zadržka, da se tej zahtevi in potrebi občinstva brez odloga zadosti.«

Deželni glavar:

Otvorjam debato. Želi kdo gospodov besede? Gospod poslanec dr. Gregorič se je oglašil k besedi.

Poslanec dr. Gregorič:

Visoka zbornica! Dovolite, da še enkrat ponovim to, kar sem omenil že v zadnji seji, ko sem stavil nujni predlog. Še bolj govori za to dejstvo, da dobivam iz celega okraja kamniškega od znanih oseb priznalna pisma, v katerih se zahteva, da se naj ta zadeva kakor hitro mogoče reši in da naj kamniški vlaki čim prej prično voziti na južni kolodvor. Gospodje, ta stvar se vleče že leta in leta in če pomislimo, da sploh ni nobenega vzroka za zavlačevanje te zadeve, bi rekel, da tiči za tem drug vzrok, namreč kljubovanje vroči želji vsega prebivalstva. Sedaj, ko so odstranjene vse ovire in ni potreba storiti drugega kakor položiti par tirov, upam in mislim, da bo vlada, oziroma ministrstvo ustreglo vroči želji vsega prizadetega prebivalstva.

Pa tudi v ekonomičnem oziru bo imela uprava železnice več dohodkov in več dobička, če se poslužuje južne železnice.

Dejstvo je, da je za občinstvo skrajno mučno zlasti v grdem vremenu hoditi iz Ljubljane v Šiško, ponoči pa to še celo nevarno in zato prosim, da visoka zbornica sprejme ta predlog, ki naj se kakor hitro mogoče izvede.

Deželni glavar:

Želi še kdo besede? Gospod referent.

Poročevalec Povše:

Hvala!

Deželni glavar:

Gospod referent se je odpovedal besedi, torej je debata zaključena in bomo glasovali.

Prosim tiste gospode, ki pritrjujete predlogu upravnega odseka, da izvolite vstati. (Zgodi se — Geschieht.)

Predlog je sprejet soglasno in s tem je ta zadeva rešena.

Sedaj bomo nadaljevali zadnjič začeto debato glede Završnice odnosno o odgovoru na interpelacijo glede Završnice.

Dam predvsem besedo gospodu stavbnemu svetniku Geilhoferju, da bo dal strokovno pojasnilo v hidrotehničnem oziru.

Deželni stavbni svetnik Geilhofer:

Na stavljena vprašanja glede sile, ki jo bo dajala deželna elektrarna na Završnici ter glede izjav raznih izvedencev itd. usojam si zadevo pojasniti kakor sledi:

Kakor znano, se izdelujejo projekti deželnega odbora skupaj s c. kr. državno železniško upravo in je torej z vso gotovostjo pričakovati, da so projekti takih dveh javnih faktorjev kakor sta dežela in država, na najtemeljitejši način izdelani in brez vsake površnosti in skrivnosti. Da bi bili projekti čim mogoče popolni, je deželni odbor leta 1910. prosil ministrstvo za javna dela, ki ima poseben oddelek za poizvedbe vodnih razmer, za sodelovanje v tem zmislu, da meri ta hidrografični centralni urad vodne množine ter da presodi vse te projekte. Na ta način dobimo, ker je omenjeni urad glavna oblast te stroke v celi Avstriji, popolnoma zanesljive in objektivne podatke.

Vrhutega izdaja hidrografični centralni urad kataster vodnih sil, iz katerega se morejo posneti tudi vodne množine in strmci raznih voda. Tudi Završnica je sprejeta v ta kataster, in sicer se nahaja na listih 98 in 99.

Prvi podatki, ki jih je deželni odbor glede vodnih množin Završnice dobil od hidrografičnega centralnega urada (d. o. št. 14.936/11) se glase:

6 mes. vodna množina .	940 sek. lit.
8 „ „ „ .	890 „ „
10 „ „ „ .	580 „ „
vsakoletna nizka voda .	280 „ „
absolutni minimum .	180 „ „
katastrof. vis. voda .	170.000 „ „

Kataster, ki je bil pozneje izdelan in ki se torej opira na še mnogoštevilnejša merjenja in opazovanja, navaja za kraj projektovanega jezua nastopno:

6 mes. vodna množina .	966 sek. lit.
8 „ „ „ .	910 „ „
10 „ „ „ .	600 „ „
vsakoletna nizka voda .	290 „ „
absolutni minimum .	180 „ „

Ako vzamemo z ozirom na izgube na vodnem pritisku vsled teka po rovu ter cevovodu itd. pri predmetni napravi za neto-padeč povprečno 150 m ter efekt turbin s 75%, znaša pri enakomernem dotoku vode po podatkih vodnega katastra:

6 mes. vodna sila .	1450 konjskih sil
8 „ „ „ .	1365 „ „
10 „ „ „ .	900 „ „
vodna sila pri vsakoletni nizki vodi .	435 „ „
ter absolutni minimum .	270 „ „

Pripomniti je, da je absolutni minimum le nekaka številka zgolj teoretičnega značaja, kajti toliko malo vode še nikoli ni bilo, tudi meril je nobeden ni, ampak hidrografični centralni urad navaja absolutni minimum le kot spodnjo mejo, pod katero dotična voda tudi v najslabšem času tekom stoletij ne pada.

Ravno tako je množina katastrofalne visoke vode le teoretična številka, ki v resnici nikoli ne bo dosežena, ki pa ima prednost največje sigurnosti za zgradbe, n. pr. jez itd., kajti če se te konstrukcije prilagode taki velikanski sili, je dana polna gotovost, da bo jez brez vsake poškodbe preстал vsako povodenj, ravno tako, da so zemljišča pod jezo popolnoma varna pred morebitnim porušenjem jezua. V zadnjih letih je imela Završnica pri največjem dežju 2 kub. metra in pol, to je 2500 sekundnih litrov; ako postavimo temu nasproti preje navedeno številko 170 tisoč, se vidi, s kakšno veliko previdnostjo računa hidrografični centralni urad katastrofalno visoko in ravno tako tudi katastrofalno nizko vodo.

Kakor obče znano, so ravno zadnja leta glede vode zelo neugodna, nahajamo se v dobi, v kateri prevladujejo nizke vode. Vodnjaki usahnejo, mlinarjem manjka vode. Najslabše je bilo leto 1909., ki nam je prineslo sekularni minimum vodnih množin. Završnica je bila

takrat merjena od izvrševalnega odbora desetih občin radovljiškega okraja za zgradbo elektrarne v Mostah ob potoku Završnici in je v tem najkritičnejšem času imela po dotičnem tiskanem poročilu 320 sekundnih litrov.

Zelo neugodna je bila tudi letošnja zima in smo, ker se ne bi izplačalo, da bi za eno merjenje samo prišel kdo z Dunaja, prosili hidrografični oddelek tukajšnje c. kr. deželne vlade, da naj izvoli meriti Završnico. Rezultat merjenja je bil 375 sekundnih litrov.

Vrhutega smo uredili na Završnici tudi lastno opazovalno postajo, ker zahteva obrat, kakor bo tukaj z bajerjem, še veliko bolj detajliranih podatkov, kakor pri navadnih napravah. Postavili smo limnigraf, to je aparat, ki ima plavalec v zvezi s peresom, ki riše vodno stanje noč in dan na papir, kateri je pritrjen na cilindru, ki se počasi vrti. Limnigraf se more vsak teden naviti. Vemo torej vsak čas višočino vode in s pomočjo za tamošnji profil Završnice izdelane konzumijske krivule vsak trenutek, koliko vode ima Završnica, oziroma koliko jo je imela.

Usojam si predložiti visoki zbornici kataster vodnih sil, fotografijo našega limnigrafa na Završnici, razne limnigrafe ter tozadevno konzumijsko krivulo na vpogled.

Podatki o vodnih množinah, tem najvažnejšem delu vsakega projekta za izrabo vodnih sil, so torej tako popolni, da se stvar zanesljivejše in objektivnejše že več preštudirati ne more.

V našem slučaju ne bi bilo na mestu, računati le z efektom, kakor je preje naveden, kajti gotovo je, da se ne bo rabil električni tok enakomerno dan in noč, temveč da bo glavna poraba toka čez dan in zvečer.

Vsled tega je pravilno, da se z ozirom na možnost na nabiranju vode v projektovanem bajerju z vsebino 150 tisoč kub. metrov računa z dvojnimi efektom. To je tudi iz tega razloga dopustno, ker bi se vsekakor za nočno razsvetljavo potrebna voda pridobila v delavnih odmorih po dnevu in ob nedeljah in praznikih.

Kakor znano, znaša ves strmec Završnice 450 m, od katerega izrabi sedanja naprava le okroglo 160 m. Dežela namerava izkoristiti še ostali strmec Završnice ter graditi po potrebi v zgornjem toku še dve taki hidroelektrični centrali. Za vsako od njih je istotako projektovan bajer, od katerih bo eden tako velik, da bo lahko zbiral visoke vode in s tem ob času nizke vode dopolnjeval Završnico vedno na normalno vodno množino. Karolične rezerve tedaj sedanji silnici ne bo nikoli treba. Kajti če bi se izkazalo potreba povečati delozmožnost sedanje silnice, bi se najprvo gradil jez za gornji veliki bajer.

Stroški tega jeza pa spadajo k dotični novi centrali, medtem ko pridobi z njim tudi

sedanja naprava še ugodnejšo regulacijo vodnega dotoka. Na drugi strani pa sta gornji dve stopnji razbremenjeni s tem, da se ne računajo sedanji stopnji stroški nakupa vodnih pravic ob celi Završnici, kljub temu, da imata tudi zgornji stopnji s pridobitvijo teh pravic enak dobiček.

Kar se deželne elektrarne tiče, ki se zdaj gradi na Završnici, je omeniti, da je deželni odbor v seji dne 5. julija 1911 dovolil nakup vseh obstoječih vodnih pravic in s tem sklenil graditev te naprave. Izvršitev rova je deželni odbor sklenil začetkom avgusta l. 1911. Nato je visoki deželni zbor v seji dne 24. julija 1912 to vzel na znanje ter deželni odbor pooblastil, da zgradi to hidroelektrično napravo in dovolil v to svrho znesek 2 milijonov kron.

Dela so, kakor to v tem slučaju ni drugače mogoče, tako disponirana, da se napravijo najprej komunikacije in razni drugi izkopi, nadalje mostič pod državno železnico, pod državno cesto itd., za katera dela se ne rabi ne vodnopravnega, ne stavnega dovoljenja. Vodne naprave kot take se pred pravomočnostjo koncesije ne nameravajo zgraditi, pripominja se pa, da za take naprave ni treba stavbnega dovoljenja, ker stavbni red za Kranjsko za vodne naprave ne velja. Glede stavbnega dovoljenja za visoke zgradbe, v tem slučaju torej za stojnico (centralo), pa je opozarjati na § 89. stavbnega reda za vojvodino Kranjsko, po katerem mora dežela načrte za svoje stavbe priobčiti c. kr. okrajnemu glavarstvu, ki odredi lokalni ogled ter naznani, ako proti zgradbi ni nobenega zadržka, uspeh deželnemu odboru, ne da bi bilo treba izrecnega stavbnega dovoljenja. To priobčilo je deželni odbor napravil in dobil od okrajnega glavarstva radovljiškega tudi že dotično naznanilo.

Iz vsega tega je razvidno, da se vrši gradba v polnem redu ter da se deželni odbor strogo ozira na obstoječe postavbe in uradne predpise.

Razen preje navedenih 2 milijonov kron je deželni odbor prejšnja leta, in sicer v jeseni leta 1909. ter v jeseni leta 1910. dovolil za proučevanje vodnih sil, za projekte itd. v l. 1909 do 1911 20.000 K in 50.000 K, skupaj 70.000 K. Stroški za projekte in poizvedbe voda (katarster vodnih sil) znašajo do konca leta 1912 — 82.091 K 45 h; primanjkljaj 12.091 K 45 h v l. 1912 je pokrit po l. 1912. dovoljenem kreditu.

Deželni odbor se potruji, gospodariti z dovoljenimi vsotami čim mogoče varčno in pridobiti napravam, torej javni korist, kar se le da doseči. Eden izmed mnogih slučajev je n. pr. pridobitev Završnice. Svojčas so hotele občine radovljiškega okraja kupiti takozvano Tobellovo koncesijo. Deželni odbor je spoznal, da je ta koncesija zelo obremenjena in je pri poznejših pogajanjih spravil inženirja Tobella do tega, da je proti odškodnini 10.000 K od-

stopil od koncesije, nakar si je deželni odbor pridobil novo koncesijo, ki je za ravno 100.000 K manj obremenjena, kakor bi morale žrtvovati vse občine. Pri tem dobi inženir Tobell navedeno odškodnino po tozadevni pogodbi šele, ko bo naprava stopila v stadij rentabilitete. Da je dežela plačala Tobellu za koncesijo 100.000 K, ne odgovarja resnici.

Kakor je torej iz vseh mojih navajanj razvidno, je projekt za deželno elektrarno na Završnici kakor tudi zgradba sama v vsakem oziru dobro premišljena in preštudirana in sta deželni odbor in drž. železniška uprava storila vse korake, da se ustvari podjetju trdna, zanesljiva podlaga, ki izključuje vsako poznejše iznenadenje. (Odobrovanje na levi — Beifall links.)

Deželni glavar:

Besedo ima sedaj gospod ravnatelj deželnih elektrarn inženir Serbec.

Ravnatelj dež. elektrarn inž. Serbec:

Visoka zbornica! Kakor sem posnel iz zadnje debate visoke zbornice, mi je predvsem razložiti dvojce, in sicer:

1. ali bi bila kalorična električna naprava umestnejša kot hidroelektrična ter
2. rentabiliteto deželne hidroelektrične centrale pri Žirovnici.

Odgovor na prvo vprašanje v širjem pomenu, to je umestnost kalorično-električne ali hidroelektrične centrale za ves okoliš, ki pride za sedaj v poštev za deželno elektrarno pri Žirovnici, to so občine: Breznica, Begne, Lesce, Radovljica, Predtrg, Mošnje, Gorje, Bled, Jesenice in Koroška Bela, se mora glasi v prilog hidroelektrične centrale. Večje kalorične centrale imajo danes le tam eksistenčno pravico, kjer se jih more postaviti neposredno v kraju pridobivanja kuriva. Tega pa na Gorenjskem ni.

Druga možnost bi bila, da bi si posamezne občine same, mogoče z deželno pomočjo, zidale lastne manjše elektrarne. Gotovo je, da bi bilo to neracionelno, ne samo radi številnega osobja, ki bi ga obrati zahtevali, temveč tudi radi investicijskih stroškov, ki bi bili pri taki razdelitvi večji kot pri predmetnem deželnem projektu.

Ostane tretja možnost rešitve, namreč da se preskrbi z elektriko Bled, čigar potreba v tem oziru je največja in najnujnejša in se ostalih devet občin ne vpoštevata. Ne oziraje se na to, da čuti danes tudi prebivalstvo ostalih 9 občin potrebo po električni luči in sili (znano je, da so hotele te občine same skupno zidati završniško elektrarno), moram vendar naglašati, da po našem mnenju kalorična silnica samo za Bled ne bi bila racionalna. Taka cen-

trala bi morala imeti stroje za kakih 300 k. s. in bi morala stati v bližini kolodvora radi dovažanja potrebnega kuriva. Glavni konsum pa bi bil na nasprotni strani jezera v Gradu in v Želečah. Sicer pa so vile raztresene okrog celega jezera. Izključeno je vsled tega, da bi se izhajalo z istomernim tokom (Gleichstrom), pri čem bi bila dana možnost uporabe akumulatorjev, ki služijo za oddajo toka v času izvanredne obtežbe in ponoči, ko je občna uporaba nizka.

Proizvajanje visoko napetega vrtilnega toka pa zahteva, da teko stroji v centrali ne prenehoma noč in dan, torej tudi v času malega konsuma mogoče le kakih 20 k. s. Veliki stroji bi pri tem neracionelno delali, uporaba več manjših jednot bi pa zopet investicijske stroške znatno zvišala.

Taka kalorična centrala bi rabila menda za obrat ne dosti manjše število osobja, kot vsa deželna elektrarna ob Završnici. Deželna elektrarna bo rabila gotovo število osobja za nadzorstvo daljnovodov, kalorična centrala pa večje število osobja v centrali sami za večjo strežbo strojev. Strojnike najeti le za sezijo bi pa bilo neprimerno, ker slab strojnik v hipu lahko več pokvari kot znaša vsa njegova letna plača.

Vpoštevati pa je tudi, da imajo cene kuriva, najsi bo premog ali surovo olje, raščočo tendenco. Surovo olje za Diesel-motorje se je od leta 1911. do danes, to je v treh letih, podražilo za 76 %, od 7 K 50 h na 13 K 20 h. Obče znano je, kako izdatno so v zadnjih letih zrasle cene premoga; sicer se vrši ta proces počasneje kot pri surovem olju, ali tem sigurnejše. Mimogrede naj še omenim, da bi se pri izberi motorjev za kalorično centralo (v poštrev pridejo parni stroj, motor za surovo olje [Diesel-motor] in motor na plin) tehnična gotovo nagnila na stran parnega stroja (v mislih imam lokomobil). Dieselmotorji zahtevajo večjih investicijskih stroškov kot lokobile, kar bi prišlo za eventuelno bleško napravo, ki bi bila le v seziji — torej okrogla dva meseca — polno obtežena, več v poštrev, kot razlika v stroških kuriva. Dieselmotorji bi morali biti večji kot lokobile, in vsled tega zopet dražji, ker se tak motor ne dá obtežiti nad svojo nominalno silo, medtem ko je to za kratek čas pri lokomobilah brez pomisleka mogoče. Bled pa bo rabil v izvanrednih slučajih, kakor n. pr. na dan osemnajstega avgusta, znatno več kot normalno v sezijijskem času. Deželna elektrarna nasprotno ne bo čutila tega neenakomernega konsuma na Bledu, prvič, ker je v tem letnem času, julija in avgusta meseca, v Završnici zmiraj nadnormalna voda, drugič pa, ker bo elektrarna popotrebi vodo zbiralala, oziroma porabljala. Če bi rabil Bled 18. avgusta 200 k. s. več kot nor-

malno, bi to silo potreboval le tekom dveh ur, od 8. do 10. ure zvečer. V 22 urah bo elektrarna vodo v to svrhu lahko nabrala, tako da bi čutila to izvanredno obtežbo za ta dan le s 18 k. s.

Iz teh izvajanj sledi, da bi bil Bled, sam zase vzet, slab konsument, za kako elektrarno v velikem okvirju pa, in posebno za deželno elektrarno, ki računa z akumulacijo vode, neenakomerni konsum, ki je pričakovati, ne pride v poštev. Nadalje sledi, da bi bila kalorična centrala za Bled neracionelna, brez upa na rentabiliteto, izvzemši mogoče, da bi oddajala tok po izvanredno visoki ceni, s čimer bi bilo sicer tujcem pomagano, ki bi dobili zahtevani komfort, ne pa domačinom.

O tem, ali bi bilo primerno uporabljati za javno razsvetljavo na Bledu nove svetilke za petrolej ali bencin, menda ni treba obširnejše razpravljati. Omenim le, da rabijo te svetilke natančno strežbo, ki stane približno toliko kot za kovinske žarnice z veliko svetlostjo uporabljeni tok. Najboljše take svetilke so uporabljali na Švedskem, kjer jih sedaj večinoma z električnimi žarnicami zamenjavajo.

Preidem na drugo točko svojih izvajanj, to je rentabiliteta predmetne deželne elektrarne pri Žirovnici.

Predvsem moram naglašati, da je vsak rentabilitetni račun za tako podjetje zgrajen na podlagi toliko premis, da je brez vsake praktične vrednosti. Bodoče odjemalce že danes zavezati za odjemanje toka je kratkoma nemogoče. Istotako je jasno, da neobvezne poizvedbe po konsumu, ki so se sicer vršile, ne dajo točne slike bodočega faktičnega konsuma, oziroma bodoče rentabilitete. Vsak rentabilitetni račun na tej podlagi bi bil tedaj napačen.

Statistika nam pa pove, da so dosegle elektrarne v zgolj poljedelske svrhe, n. pr. na Württembergem, že v prvih letih za oddajo toka v svrhu razsvetljave in motorne sile povprečno dohodke 8 mark (tedaj skoraj 10 K) na glavo prebivalstva. Seveda so tudi elektrarne, ki ne dosežejo teh uspehov. Vzrok tiči skoraj izključno v uporabljenem ceniku, ki se ne prilagodi potrebam in zahtevam prebivalstva. Če bi mogli mi isto doseči, bi bila rentabiliteta deželne elektrarne dana brez priklopite večje industrije, brez obrti, brez večje javne razsvetljave in brez letovišča. Seveda ne moremo mi precej od začetka isto doseči, ker ljudstvo še ne pozna uporabe elektrike in je je treba še podučiti; izkratka, ker moramo računati z drugimi razmerami. S takim začetnim primanjkljajem bi se dalo na dvojen način postopati. Če se smatra deželna elektrarna zgolj kot podjetje (kar pa ni), bi se moral dati tak primanjkljaj na račun investicijskih stroškov, kakor se to godi pri vsakem

podjetju. Sicer pa bi se po mojem mnenju tak primanjkljaj lahko tudi dal na račun gospodarske povzdige Gorenjske. Predvsem se odpomore primanjkljaju delavnih moči v kmetijstvu. Brez moderne razsvetljave se pa tudi tujski promet ne more razviti, in s cenenno motorno silo se najbolj pospešuje obrtništvo.

Brez dvoma se bo oboje razvilo in znatno pripomoglo k rentabiliteti deželne elektrarne. Namen deželne elektrarne, vse panoge gospodarskega življenja pospeševati, pa vendar ni smatrati za špekulacijo. Naravno pa je, da se bo moralo vodstvo držati zdravih trgovskih načel in tudi po teh uravnati svoje postopanje.

Kakor sem že prej nakratko omenil, tiči po mojem mnenju vsa skrivnost rentabilitet elektraren v ceniku, ki se mora prilagoditi ne le potrebam, ampak tudi zahtevam prebivalstva. Izraziti se mora že v ceniku, da elektrika danes ni več luksus, samo za boljše situirane sloje, temveč da elektrarne le tedaj zadostijo svojemu namenu, če nudijo elektriko za razsvetljavo in gonilno moč najširšim slojem. Cenike za deželno elektrarno je slavní deželni odbor že odobril. Dovolil bi si pa pri tej priliki opozoriti na nekatere točke. Za razsvetljavo bi se oddala 16svečna kovinska žarnica po 80 vinarjev mesečno, dve taki žarnici na menjalni stik, tako da obe istočasno ne morete goreti (na primer ena v kuhinji, druga v sobi) za 96 vinarjev. Mislim, da si za to ceno vsak delavec in vsak kajžar lahko omisli električno razsvetljavo, posebno če se mu plačilo inštalacije olajša z obroki. Da morajo letoviščarji pri odjemanju toka za razsvetljavo po števcu več plačati kot domačini, je upravičeno, ker se vsa svota za obrestovanje, amortizacijo in vzdrževanje žične napeljave razdeli le na dva meseca. Restavracije, hoteli in privatni najemodajalci, ki rabijo v seziji, t. j. med 1. junijem in 30. septembrom, več toka nego povprečno v prvih treh mesecih dotičnega leta, plačujejo za tok, ki presega omenjeno povprečno množino, tudi sezijsko ceno. Slednjič še omenim, da upam, da se tudi pavšalni cenik za motorje v poljedelske svrhe, ki jemlje za podlago velikost obdelanega posestva po hektarih in število živine, prilagoduje kmetiskim zahtevam in nazorom.

Za nadaljno presojo rentabilitete so važni investicijski stroški, kakor je bilo to pravilno v javnosti večkrat poudarjeno. Pri tem se vzamejo za podlago gradbeni stroški za konjsko silo na turbinskem valju, in sicer vpoštevši srednjo letno delazmožnost centrale. Številke, ki so bile v tem oziru podane v javnosti, varijirajo od 1000 do 1500 K za konjsko silo. Deželna elektrarna ob Završnici, vpoštevši njeno srednjo delazmožnost na podlagi 750 sek. litrov pri 24urnem obratu, ne bo

spodnje meje prekoračila. Če se pa vpošteva le dnevne obrate, tako da se ponoči nabrana voda čez dan izpusti, se zviša njena razpoložljiva sila na dvojno in investicijski stroški za povprečno konjsko silo padejo na polovico, t. j. 500 K. Pri tem sem pa še stopnjo, ki se sedaj gradi, obremenil s kupninami vseh vodnih pravic na Završnici, kar ni nikakor pravilno, ker si je dežela s tem pridobila pravico na celo završniško silo z okroglim strmcom 450 m, od katerega se sedaj izkoristi le spodnji del, to je okroglo 160 m strmca. Generelni projekt za zgornji strmec Završnice je bil od c. kr. glavarstva že komisijoniran.

Iz tega sledi, da je vodna sila ob Završnici vsekakor primerna, da se izkoristi in da bo deželna elektrarna pri primernem konsumu — ki ga seveda precej od začetka ni pričakovati — lahko aktivna.

Seveda se bo završniška vodna sila vsled zmožnosti nabiranja vode še izdatno racionalnejše (mogoče na trojno normalne delozmožnosti in več) izkoristila, če bo ta elektrarna enkrat spojena z drugimi ob Savi. Pri določitvi velikosti strojev smo to že danes vpoštevali, in vsled tega večji stroški so v prej navedenih istotako že vpoštevani. To se pa vendar ne pravi, da smo »konja podkovali na ušesih«.

Slednjič bi si še rad dovolil na en mogoč očitek anticipandno odgovoriti. Gre se za daljnovode. Mogoče se nam bo v bodočnosti enkrat očitalo, da za napeljavo preveč investiramo. V tem oziru bi si dovolil že danes na to opozoriti, da deželne kot komunikalne elektrarne ne morejo postopati zgolj iz trgovskega vidika. Šlo se bo mogoče za to, gotov kraj ali pokrajino gospodarsko dvigniti, četudi ni, vsaj ne za dalj časa, pričakovati rentabilitete potrebne napeljave. Po mojem skromnem mnenju bi bilo primerno, da dobijo elektrarne v teh slučajih a fond perdu podpore iz javnih sredstev, bodisi državnih, bodisi deželnih, kajti daljnovode, ki prevažajo nadomestilo za petrolej, premog in drugo kurivo, je dandanes smatrati ravnotako za prometne zveze, kot ceste, železnice in — last not least — vodne kanale. (Odobranje na levi — Beifall links.)

Deželni glavar:

Besedo dobi sedaj vpisani kontragovornik gospod poslanec Ribnikar.

Poslanec Ribnikar:

Odgovor, ki smo ga slišali od strokovnjaka visokega deželnega odbora, nas v nikakem oziru ni zadovoljil. Glavnega vprašanja, okoli katerega se vse suče, in ki vzbuja splo-

šno radovednost, namreč vprašanja rentabilnosti, niso deželni strokovnjaki prav nič pojasnili, tako da stojimo mi glede Završnice še sedaj v tisti temoti kakor prej. Mi smo mislili, da bodo čisto natančno pojasnili, koliko investicijskih stroškov je pričakovati za celo podjetje, mi smo mislili, da bodo specificirali letne izdatke, na drugi strani pa napravili proračun za letne dohodke. Toda niti tega, niti drugega nismo slišali. Gospod inženir Sernec nam je sicer pravil, da so na Virtemberškem take podeželne električne centrale visoko aktivne, povedal nam pa ni prav nič, kakšna podlaga za rentabiliteto je dana pri nas. Ker torej niti od gospoda referenta deželnega odbora nismo dobili o rentabiliteti nikakih pojasnil, niti nam jih niso dali gospodje deželni strokovnjaki, dovoljujem si jaz o rentabiliteti nekoliko obširneje izpregovoriti. (Živahna veselost na levi — Lebhaftes Heiterkeit links.) Smatra se lahko, da je do sedaj investirane ga v Završnici 450.000 K ali po mnenju dr. Trillerja 650.000 K. Vzemimo pa svoto 450.000 K. Razen že investirane ga kapitala bodo pa stroški za zgradbo strojarne, hiše za osobe, za diete uslužbencev in deželnih odbornikov znašali okroglo 200.000 K. Tretjič mehanična dela, in sicer: dve turbini po 1500 konjskih sil in dva regulatorja z montažo vred bodo stalo zopet 200.000 K. Četrtrič električna dela, v celem dva generatorja, tudi računano po 1500 konj. sil, s sklopno desko zopet 200.000 kron. Nadalje pridejo stroški za omrežje, in sicer 50 km za visoko napetost in za razvodno omrežje za nizko napetost. Pri tem je pa treba vpoštevati, da se bo to omrežje velikokrat križalo z železnicami, s telefonskimi in telegrafskimi žicami, kar bo tudi veliko stalo. Dalje je treba vpoštevati, da bodo ponekod potrebni kabli, tako da se sme računati, da bo vse to omrežje stalo 400.000 K. Šestič bo treba napraviti 20 transformacijskih postaj po 5000 kron, kar bo stalo zopet skupaj 100.000 kron. Torej bodo vsi investicijski stroški znašali 1.550.000 K, in to je minimum, ki pri teh centralah sploh pride v poštev.

Sedaj pa prihajam na podlagi investicijskega kapitala k razmišljanju o letnih izdatkih in dohodkih. Predvsem pride v poštev osobe. Gospod ravnatelj bo imel z dijetami vred na leto nad 8000 K; drugič nadmonter 3600 K, dva pomožna strojnika nad 3000 K. Pravzaprav bi morali po mojem mnenju biti trije pomožni strojniki, ker zakoniti predpis zahteva, da morata biti radi visoke napetosti toka noč in dan navzoča po dva monterja. En nižji monter 1500 K, en trgovski uradnik 1900 kron; torej bodo znašali stroški za osobe minimalno 18.000 K na leto. Dalje je treba vpoštevati, da se porabi precejšnje množino olja za mazanje in druge potrebščine, v letnem

znesku približno 1000 K. Dalje pridejo v poštev davki in pristojbine, kar znaša na leto zopet 2000 K.

Glavni račun, okoli katerega se bo vse sukalo, je pa obrestovanje. Ako najamete posojilo po 5%, potrebujete za obrestovanje 77.500 kron. Razentega je pa treba vpoštevati tudi amortizacijo, in sicer pride pri električni centrali v poštev dvajsetletna amortizacija po 5%, kar znaša tudi 77.500 K. Morebiti se bo komu zdela ta svota previsoka. Gospod profesor Jarc se smeje, ampak amortizacija ni previsoko vzeta pri električnih centralah, kajti lesene drogove je treba premenjati vsakih sedem let, omrežje vsakih 10 let, transformatorje vsakih 25 let, poslopja in fundamente pa vsakih 50 let. Razentega je treba vpoštevati veliko nevarnost, o kateri je govoril že gospod deželni stavbni svetnik. Lahko se pripeti, da zunanja stena pri Završnici ne bo držala, da bo vsled mraza ali kakega drugega vzroka počila in potem gre vsa električna naprava v izgubo. Treba je torej računati z vsem tem, in torej vidite, da dvajsetletna amortizacija ni previsoka. Končno je treba računati s popravili, s stroški za vzdrževanje, in sicer za omrežje 4%, za stikalne sklepe 2%, za generatorje $\frac{1}{2}\%$, za kable 1%, in če vse to skupaj računamo, pridemo do ogromne svote 15.500 K, tako da bodo skupni izdatki, minimalno računano, znašali na leto 191.500 K.

Vzemimo pa na drugi strani dohodke. Glavni vir dohodkov naprave ob Završnici bo vsekako razsvetljava. Četudi je gospod inženir Sernec dejal, da so to samo premise, na katere ni mogoče bazirati proračunov, pravim, da se vendar dá lahko računati s tem, koliko električnega toka se bo oddalo, in za to podlago služi število prebivalstva. Če vzamemo, da je v kranjskogorskem in radovljiškem okraju 28.000 prebivalcev, in če vzamemo, da pride na dva prebivalca ena žarnica, ena luč, ta številka, častiti gospodje, je visoka, kajti v velikih mestih pride na enega prebivalca ena luč, torej če vzamemo, da pride tukaj na dva prebivalca ena luč, bo znašalo to 14.000 žarnic, in sicer po 25 sveč, povprečno s 30 vati. Ako računamo — tukaj dam gospodom deželnim izvedencem na razpolago literaturo (Klici na levi — Rufe links: »Oho, oho!«), da porabijo te žarnice letno približno 300 ur, potem pridemo do naslednjega računa, in sicer do sklepa, da bi se za razsvetljava lahko oddalo letno 126.000 kw. ur. Gospod inženir Sernec je pripovedoval, da je cela umetnost rentabilnosti v tarifih, da na vsa vprašanja rentabilnosti odgovarjajo tarifi. Zato bom na podlagi teh tarifov ekspliciral rentabiliteto. Če vzamemo 126.000 kw. ur po 50 vinarjev, znaša to 63.000 kron. Jaz popuste še celo deželnemu odboru prepuščam in jih ne vpoštevam.

Dalje so kmetijski stroji in obrtni motorji. Če računamo, da bi se za stroje in motorje porabilo ravno toliko električnega toka, kakor za razsvetljava, potem bi se zopet oddalo 126.000 kw. ur, in če računamo, in sicer po zelenem tarifu, kilovatno uro po 25 vinarjev, znese to 31.500 K. Sedaj pa pride veliko vprašanje, kaj je z veleindustrijo. Gospod stavbni svetnik, oziroma častiti gospodje so napravili nekako ominozno za veleindustrijo bele tiskovine, v znak, da od teh ne bo nobenih dohodkov. To bom še posebej skušal dognati in dokazati. Pri elektrarni je treba še vpoštevati čisti dobiček pri inštalaciji in, če tega računamo z zneskom 5500 K, je to svota, o kateri se lahko reče, da je med brati. Vseh stroškov bo torej le 191.500 K in vseh dohodkov pa 100.000 K, torej deficita 91.500 K.

Gospoda moja, jaz sem se držal pri izdatkih nalašč najnižjih postojank, dočim sem pri dohodkih vpošteval vse možnosti, ampak kakor vidite, je čisto izključeno, da bi prišli na zeleno vejico. 91.500 K je pa deficit, ki bo šele v poznejših letih prišel v pošttev, kajti, gospodje, v prvem letu ne boste imeli že 14.000 žarnic. Torej je v prvih letih treba računati še z veliko večjim deficitom. Sedaj pa, ko smo že bili pri tarifih in je gospod deželni izvedenec dejal, da se vse vrti okoli tarifov, je pametno, da si te tarife nekoliko ogledamo. Vzemimo beli cenik. Mizarji, veleobrtniki rabijo motorje po 35 konjskih sil. Tak motor bi rabil toka za 30 kw. Ako je motor obtežen po pet ur na dan, bi po njegovem tarifu znašali izdatki 8250 K. Glasom tega tarifa se pa mora vpoštevati tudi še popust, in sicer bi znašal ta popust 465 kron, tako da bi tak veleindustrijalec plačal faktično 7785 kron. On bi torej porabil na leto 52.500 konjskih sil in konjska ura bi ga stala 14-8 vin. Častiti gospodje, poprej je gospod izvedenec govoril samo o dieselmotorjih, lokomobilih in parnih kotlih, ampak ne na podlagi razmer dokazane rentabilitete. Jaz pravim, da veleindustrijalec stori veliko boljše, ako rabi Dieselmotor. Tak Dieselmotor za 35 konjskih sil stane 9'5 vin. za konjsko silo, torej veliko manj kakor pa sila iz deželne elektrarne, ki bi stala 14-8 vin. Z lokomobilno bi pa tak mizar še ceneje izhajal, ker jo lahko hrani z odpadki svoje industrije in lahko porabi motor tudi za sušenje lesa. To Vam lahko pove Šiška, ki potrdi, da je tak motor poceni, to Vam lahko pove Binder, ki ima ves obrat na lokomobile in ga ves obrat letno stane 3800 kron, dočim bi ga električni tok deželne elektrarne stal 7785 K. Kakor vidite, častiti gospodje, lesne industrije Lampetova teorija ne bo razveselila, in prav lesna industrija pride na Gorenjskem največ v pošttev. V Ljubljani, to vpoštevam, bi se zanimale večje tovarne za to, n. pr. tovarne, ki rabijo po 200 konjskih sil.

Te imajo motorje, ki bi rabili 165 kw skozi 300 dni po 5 ur na dan. Če torej računamo obrat 300 dni, potem rabi tak motor $165 \times 300 \times 5 = 247.500$ kw. ur, po belem tarifu bi stalo to brez popusta skupaj 45.375 K. Ta veleindustrijalec bi pa imel tudi še popust, in sicer bi popust znašal zopet na podlagi belega tarifa 10.590 K, tako da bi imel še vedno plačati 34.785 kron. Konjska ura bi ga stala 11-6 vin. V Goeschevi zbirki št. 474, str. 40, pa se trdi, da bi bilo proizvajanje moči potom motorjev veliko cenejše. Vzemimo parni stroj za 200 konjskih sil, in ako vzamemo drag premog, jaz ga računam 100 kg po 3 K 60 vin., bi znašali letni stroški za ta parni stroj 22.300 K in bi se nasproti izdatkom za električni tok iz deželne elektrarne prihranilo 12.485 K. Torej vidite, gospodje, da Vam beli tarif ne bo prinesel sreče, in jaz trdim, da na podlagi belega tarifa ne bo nobenega veleindustrijskega podjetja, s tem pa je že tudi izrečena obsodba za deželno elektrarno, in čisto gotovo je, da bo celo podjetje visoko pasivno in da ne bomo imeli od tega nič drugega kakor nove davščine in velikanske doklade. Sedaj pa: »Ko se že gre za vprašanje veleindustrije, če bo podjetje pasivno,« pravite, »ne bo take sile, saj gre lahko nekaj na a fond perdu, kajti indirektno se bo davčna moč povzdignila.« Jaz ne vidim, častiti gospodje, če se veleindustrijalcem za toliko procentov dražje daje električna sila, da bi se s tem dvignila davčna moč, ampak s tem se bo veleindustrijalca ruiniralo, in jaz sem čisto prepričan, da če bo stvar šla tako daleč, da bo ravno električna centrala vso industrijo prepodila iz dežele. Nikdo se ne bo hotel izpostavljati raznim sekaturam in preganjanjem, katere bi ga zadele, če se ne bi hotel posluževati deželne elektrike. Vsakdo bo šel raje na Štajersko, Koroško ali kam drugam, kjer dobi električni tok veliko ceneje, kakor pa na Kranjskem.

Ker sem že pri električnih tarifih, se mi le zdi potrebno, da govorim še o drugih tarifih, zlasti o violetnih tarifih. Ti tarifi so namreč namenjeni predvsem za kmečko ljudstvo, za katero se ravno Vaša stranka tako zavzema. Če pogledamo te tarife, vidimo, da mora kmet, ki hoče z električnim strojem rezati slamo, plačati od konja 8 K na leto. Častiti gospodje, to je velikanska svota. Konj porabi na dan 3 do 4 kg rezanice, torej na leto 14 in pol stota. Ako računamo, da se potrebuje za en stot rezanice 0'1 do 0'2 k. s., potrebujemo na leto okoli 25 kw ure. Ako računamo tok po najdražjem tarifu, ki velja sicer za razsvetljava, bi porabil 1 konj največ 1'50 K na leto. Vi pa zahtevate od kmeta, da mora plačati mesto 1 K 50 vin. 8 K od konja. In, gospodje, jaz se še sklicujem na Mitteilungen der Allgemeinen Elektrizitätsgesellschaft Union, — to je

nekaka filijalka Vašega izvedenca — in tam je na strani 180 čisto natančno dognano, da stane uporaba električnega toka za enega konja maksimalno 1 K 50 vin. Vi hočete kmeta naravnost odreti, če rečete, da mora za to plačati na leto 8 K. Recimo pa, da bi tudi ta Allgemeine Elektrizitätsgesellschaft Union — ki je evangelij za Vaše strokovnjake — računala neugodno in bi se porabilo za en stot rezanice celo 0'5 k. s., potem bi se porabilo letno pri enem konju okoli 7'5 kw ur. V tem slučaju bi prišla kilovatna ura na 1 K, torej dražja kakor razsvetljava na Bledu, katerega ste hoteli osrečiti s posebnimi tarifi za slučaj tujkega prometa.

Nisem pa, častiti gospodje, vpošteval niti inštalacije, niti elektroštevcev, niti zvišanja deželnih doklad pri raznih konsumentih Vašega toka, kar se bo vse zvišalo in pripomoglo, da se naše ljudstvo ne bo okrepilo, ampak bo še naprej jadralo v Ameriko, ravno tako kakor danes hiti iz dežele vun.

Torej elektrarna na Završnici bo čisto gotovo pasivna, četudi se jo po projektu Tschermakovem izpelje na Štajersko, Koroško ali ne vem še kam. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Novak: »Kdo pa je tisti Tschermak?!«) Po načrtu se bo na Završnici produciralo 1000 konjskih sil, in ker bodo letni izdatki znašali približno 200.000 K, potem je jasno, da bodo znašali stroški za vsako konjsko silo 200 K, medtem ko so poprej izračunali deželni strokovnjaki, da bodo znašali stroški za konjsko silo, če se ne motim, 50 K. Torej so moje trditve v diametralnem nasprotju s trditvami deželnih strokovnjakov, in jaz mislim, da sem jaz svoje trditve veliko bolj podprl kakor pa deželni strokovnjaki. Recimo, da bo v najugodnejšem slučaju Završnica popolnoma obtežena skozi 10 ur na dan, in če bi producirala 1000 konjskih sil, tedaj bi producirala na leto tri milijone kilovatnih ur. Če vpoštevamo, da znašajo stroški za produkcijo te električne sile letno 200.000 K, torej za kilovatno uro 7 vinarjev, vidimo, da je ta veliko dražja, kakor če bi postavili na Gorenjskem parno centralo.

S tem mislim, da je dan povod za deželni odbor, da se intenzivno bavi s tem vprašanjem in da skuša izkazati rentabiliteto na podlagi mojih izvajanj. (Živahno odobravanje in ploskanje v središču — Lebhafter Beifall und Händeklatschen im Zentrum.)

Deželni glavar:

Želi še kdo besede? Gospod poslanec Jarc se je oglasil k besedi.

Poslanec Jarc:

Visoka zbornica! Mi bodete že oprostili, če pravim, da me izvajanja gospoda strokov-

njaka Ribnikarja niso popolnoma prepričala. (Klici na levi — Rufe links: »Nas prav nič!«) Gospod Ribnikar se je skliceval na literaturo. Jaz bi se tudi lahko nanjo skliceval. Jaz sem se kot lajik in kot diletant mnogo bavil s tem vprašanjem in se sklicujem na knjigo Mater-na: »Die Ausnützung der Wasserkräfte«. V tej knjigi stoji, da je za pokritje amortizacije, obrestovanje in obratnih stroškov računati pri elektrarni 9 do 11% vsega investiranega kapitala. Tista knjiga je pisana jako resno, to je specijelno delo in mora držati vse, kar je tamkaj pisano. (Poslanec — Abgeordneter Jaklič: »Priporoči mu jo!«) Je na razpolago v deželnem stavbnem uradu. Torej izvajanja tega strokovnjaka me niso prepričala, mojih tovarišev tudi ne in zato predlagam nasproti gospodu dr. Trillerju sledeče (bere — liest):

»Deželni zbor zaupa dosedanji akciji deželnega odbora v zadevi Završnice in preide preko predloga poslanca dr. Trillerja na dnevni red.«

Gospodje, dobro! Pokličimo mi namesto Ribnikarja, če hočete, nekaj centov strokovnjakov v deželni zbor. Naj se ta stvar razpravlja temeljito in do pičice natančno, in če se pri tem izkaže, da je imel prav deželni odbor in da so imeli prav deželni strokovnjaki — kaj bo potem posledica na Vaši, na liberalni strani? (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Bomo veseli!« — Poslanec — Abgeordneter Dr. Zajec: »Prav nič veseli!« — Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Se bomo jokali, kakor Vi!«) Kakor doslej v vseh zadevah, magari če ste se tudi prepričali, da je tisto, kar Vi krijete, popolnoma zlagano in neresnično, tako bodo tudi naprej v listih Vaše stranke, v listih, ki so pravzaprav last gospoda dr. Tavčarja (Klici na levi — Rufe links: »Tako je!«), v listih, ki jih krije gospod dr. Tavčar s svojo avtoriteto, imeli tam v tistih Vaših listih (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Kaj pa hočete imeti?! Hočete zopet šunder imeti?!«)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Gospod dr. Tavčar, Vi nimate besede. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Napatati se ne pustimo!«) Vi nimate besede, gospod dr. Tavčar. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Žaliti se ne pustimo, gospod glavar! Rekel je, da je vse zlagano, kar krijemo mi. Takega govornika se k redu pokliče!«) Vi nimate besede, jaz Vas opetovano na to opozarjam. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Če pa pravi, da je vse zlagano.«) Gospod poslanec dr. Tavčar, ne silite me, da rabim skrajna sredstva, ki jih ne rabim rad. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Zadnjič je

rekel, da naj se nanj obrnemo, danes pa neče o tem nič slišati! Jarc je rekel, da je vse zlagano!« — Poslanec — Abgeordneter Dr. Novak: »Pa ostane vseeno resnica!«) Gospod poslanec dr. Novak, jaz Vas pokličem k redu. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Novak nadaljuje medklice.) Jaz Vas kličem drugič k redu, gospod poslanec dr. Novak. (Razburjeni medklici dr. Tavčarja in dr. Trillerja. — Erregte Zwischenrufe der Abgeordneten Dr. Tavčar und Dr. Triller.) Gospod dr. Tavčar, jaz Vas kličem k redu! (Poslanec dr. Tavčar nadaljuje medklice.) Gospod dr. Tavčar, jaz Vas še enkrat kličem k redu.

Poslanec Jarc

(nadaljuje — fortfahrend):

... prej kakor slej bodo liberalni listi kriti z avtoriteto narodnonapredne stranke in zopet bodo imeli v nji besedo razni lažistrokovnjaki in razne histerične babe. (Živahno odobravanje na levi in ugovarjanje v središču — Lebhafter Beifall links und Widerspruch im Zentrum. — Poslanec — Abgeordneter Dr. Novak: »Tschermak!«)

Gospoda moja, mislili smo, ko smo prišli v to zbornico, da ste Vi opozicija, kakor so opozicije v drugih postavodajnih zastopih (Klici na levi — Rufe links: »Tako je!«) in da se bo dalo z Vami stvarno in resno razpravljati. Pa kaj smo videli? Komaj so zaprta vrata te zbornice, takoj so pri Vas na stežaj odprta pota obrekovanja in laži v Vašem časopisu. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Pejte se solit! Vi lažete!«)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Gospod poslanec dr. Tavčar, jaz Vas zopet pokličem k redu!

Poslanec Jarc

(nadaljuje — fortfahrend):

Da pa potem preklicujete to, kar pišete v Vaših listih, je vzrok to, ker niste disciplinirani in tudi nočete biti disciplinirani (Klici na levi — Rufe links: »Tako je « — Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »To je že Lampe zadnjič povedal!«), in s to stranko, ki nima svojega časopisja v roki in ki je, kakor sem že zadnjič rekel, hlapec svojega časopisja, s tako stranko se ne moremo vvesti k zeleni mizi in ž njo varno in resno razpravljati. (Smeh v središču — Gelächter im Zentrum. — Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Mi samo tukaj-le sedimo!«) Gospoda moja, odprite stenografične zapisnike zadnjih pet let in pogledajte, koliko resnih in stvarnih predlogov ste

stavili v tej zbornici! Vaše delo je bilo sama negacija in prazno nasprotovanje. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Pejte, pejte! Tako že ne, kakor ste Vi prazni!«) In to glavno Vaše delo je potem odmevalo zunaj zbornice v gozdu Vašega časopisja. (Pritrjevanje na levi — Zustimmung links.)

Gospoda moja, stranka, ki ne pozna nobene lojalnosti v tem oziru (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Vi pa imate lojalnost!«), da bi pri stvarnem in skupnem delu vplivala na časopisje, s tako stranko od naše strani nobeno skupno delo ni mogoče. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Pri kompromisu ste bili lojalni!«)

Gospoda moja, ne bom govoril dalje, bilo je pa potreba, da se je ob prvi priliki v zbornici to povedalo, kakšno je Vaše časopisje in kako celo izrablja porotne klopi v korist liberalne stranke. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Kakšno je pa Vaše časopisje? Svoje časopise berite! Boltatov Pepe!« — Poslanec — Abgeordneter Dr. Reisner: »To je zopet drugi dogovorjeni napad. Vun nas vrzite, pa je konec besedi!« — Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Če se bomo pustili!«)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Gospod poslanec Reisner, jaz Vas pokličem k redu! (Poslanec — Abgeordneter Reisner: »Hvala lepa!«)

Poslanec Jarc

(nadaljuje — fortfahrend):

Gospoda moja, mi bomo šli dalje za korigirani slovenskega ljudstva na Kranjskem v najostrejšem boju z napredno stranko. Jadrnica plava dalje tudi z nasprotnim vetrom — tudi mi bomo šli dalje za korigirani slovenskega ljudstva, navdušeni in podkrepljeni ravno s temi brezstidnimi, infamnimi napadi od liberalne stranke. (Burno odobravanje in ploskanje na levi — Stürmischer Beifall und Händeklatschen links. — Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »To ni več resno, naj zabavljajo!«)

Deželni glavar:

Gospod poslanec Jarc je stavil sledeči predlog (bere — liest):

»Deželni zbor zaupa dosedanji akciji deželnega odbora v zadevi Završnice in preide preko predloga poslanca dr. Trillerja na dnevni red.«

Ta predlog stoji v debati. K besedi se je oglašil gospod poslanec dr. Triller.

Poslanec dr. Triller:

Visoka zbornica! Na izvajanja gospoda predgovornika hočem čisto kratko in stvarno odgovoriti. Meni se zdi, da je zadeva, ki je v razpravi veliko prevažna, da bi jo spravil na tisti nivô, na katerega jo je potisnil gospod predgovornik. Prehajam torej k Završnici. Z obžalovanjem moram konstatirati, da so tudi mene izvajanja gospodov deželnih izvedencev zelo razočarala. Gospod svetnik Geilhofer nam je navedel celo vrsto ombrometričnih in hidroloških števil, a iz tega materiala sem pa posnel vznemirjajoče dejstvo, da imajo prav tisti izvedenci, ki pravijo, da je Završnica skrajno nekonstantna. Gospod svetnik Geilhofer sam priznava, da kapaciteta Završnice variira od 1450 do 435 HP za slučaj nizke vode. Številke za slučaj katastrofe ignoriram. Tukaj ima gospod svetnik Geilhofer prav. Sicer je pa pričakovati po potrditvi izvedencev suše, oziroma pomanjkanja vode samo za 2 do 3 mesece na leto, to je od novembra do marca. Kakor smo slišali, skuša deželni odbor temu v okom priti na ta način, da projektira akumulacijske bajerje, ki naj kapaciteto Završnice dopolnjujejo za slučaj nizke vode. Ampak strokovnjaki zopet trdijo, da bodo ti bajerji le deloma zadoščali in da je Završnica absolutno potrebna kalorične rezerve. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Kdo pa so ti strokovnjaki?!«) Izvedenci, ki stojijo jako blizu deželnemu odboru. Torej reproducirajmo, kar izvedenci trdijo. Izvedenci trdijo, da bodo stroški takih bajerjev in kalorične rezerve tako velikanski, da mora celo podjetje biti popolnoma nerentabel. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Bomo suhi!«) Na te pomisleke nismo dobili nobenega odgovora od strani deželnih izvedencev. Aproximativni račun gospoda inženirja Serneca je za nas, ki smo lajiki, bil tako nerazumljiv, da tudi v tem pogledu stvar kriči po jasnosti, do katere moremo priti samo na ta način, ako se sprejme moj predlog, ki teži za tem, da naj se izvoli odsek petorice, kateremu ima deželni odbor nemudoma predložiti vse spise in sploh ves material, tičoč se zgradbe hidroelektrične centrale na Završnici in sploh vseh ostalih deželnih hidroelektričnih akcij, in da naj ima ta odsek pravico pritegniti k svojim posvetovanjem, če se mu vidi potrebno, izven deželnih inženirjev še druge neprizadete in zanesljive izvedence. Bati se Vam ni, da bi bilo mogoče pritegniti takega indiskretnega izvedenca, do katerega nimate zaupanja, kajti Vi imate vendar tudi v odseku večino in ste v položaju, da pritegnete samo take izvedence, ki so povšeči tudi tej večini.

Mislim, da je moj predlog tako stvaren in tako trezen, da je sprejemljiv za vsakega, ko-

mur je na tem ležeče, da se tako globoko v žep davkoplačevalcev segajoča zadeva vsestransko stvarno pojasni, kar je mogoče le na v predlogu označeni način.

Jaz torej brez vsake polemike in brez vsake demagogije še enkrat priporočam, da visoka zbornica pritrdi mojemu predlogu. (Živahno odobravanje in ploskanje v središču — Lebhafter Beifall und Händeklatschen im Zentrum.)

Deželni glavar:

K besedi se je nadalje oglasil gospod poslanec dr. Lampe.

Poslanec dr. Lampe:

Visoka zbornica! Razpravljalo se je sedaj o projektu Završnice mislim, toliko, da vsakemu, komur je na tem, da se stvar pojasni, mora sedaj stvar že precej jasna biti. Gospodje tehniki so popolnoma stvarno podali svoje poročilo, jaz ne vem, kaj bi se dalo na tem poročilu dopolnjevati, oziroma popravljati. Gospod poslanec dr. Triller je stavil predlog, da naj se izvoli neki odsek, in sicer peteročlanski odsek iz deželnih poslancev, kateri bi presodil ta projekt in kateri bi lahko pritegnil k svojim posvetovanjem tudi druge, kakor je gospod dr. Triller menil, objektivne tehnike. Jaz ne vem, zakaj naj bi se volil peteročlanski odsek, kajti mi imamo deželni odbor in v deželnem odboru nas je z gospodom deželnim glavarjem šest članov. V deželnem odboru so zastopane vse kurije deželnega zbora in vse stranke in, gospoda moja, deželni odbor ima vsak teden svoje redne seje, v katerih se vse natančno preštudira in premisli, preden se sklepa, in to čisto gotovo bolje, kakor bi se pa to moglo zgoditi v odseku, ki nima časa za informiranje, sedi par ur skupaj in gre potem zopet narazen. Jaz vidim v predlogu gospoda dr. Trillerja samo neko nezaupnico proti deželnemu odboru, predvsem proti njemu samemu (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »On se ne boji te nezaupnice«), ker je on član deželnega odbora, in njegova dolžnost je, se o vsem natančno poučiti.

Gospoda moja, kdor od nas sprejme kako dolžnost, se mora tudi zavedati, da je za to odgovoren pred celim svetom, in mi, ki smo prevzeli odgovornost za te naprave, jo tudi sami nosimo in je na nikogar ne zvrčamo, ker vsak izmed nas vé, da bo sam nosil odgovornost pred ljudstvom in pred deželnim zborom. Torej jaz zategadelj ne morem glasovati za tak predlog, ki je nezaupnica proti deželnemu odboru in proti gospodu dr. Trillerju samemu.

V tem predlogu je pa še nekaj drugega, namreč nekaka ost, češ, da morajo razne

stranke dobiti stvar v roke in da se bo cela stvar preiskavala iz strankarskega stališča. To je namreč tista objektivna stran tega predloga. Gospoda moja, jaz moram izjaviti, da ne morem glasovati za noben predlog, po katerem bi kake stranke dobile te projekte v roke. Zastopniki deželnega odbora so zastopniki kurij, to pač, ampak da bi se strankarsko glasovalo, proti temu, gospodje, moram biti in proti temu se moram odločno izreči. Jaz vidim, da bi narodnonapredna stranka imela kot stranka svojo besedo, kajti od začetka naprej, ko se je prvič slišala besedo o deželnih projektih, je narodnonapredna stranka razdiralno delovala. Gospoda moja, od začetka naprej, ko se je o teh projektih začelo govoriti, smo od te strani dobili čut, da je bilo njeno delo samo razdiralno, in to je bilo Kranjski deželi v škodo. Mi nismo nikdar imeli pred očmi drugega kakor samo koristi Kranjske dežele in to, kako bi se dvignilo gospodarstvo naše dežele. Jaz sem prepričan, da kdor je objektiv in v narodnonapredni stranki, bo moral priznati, da je to nekaj pametnega in koristnega, četudi je predlagano od Slovenske Ljudske Stranke. To se mi je tudi privatno med štirimi očmi priznalo, ampak povedalo se je tudi, da narodnonapredna stranka v javnosti ubija naše delo in da mora vse iti v boj proti koristim Kranjske dežele. Tako se je skušalo oškodovati koristi dežele, in da se to ni zgodilo, se je zahvaliti le naši neustrašenosti in našemu poznavanju nasprotnika, kajti mi se nismo dali omajati niti za trenutek in smo trdno stali na svojem označenem stališču. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Elektrika še ni izdelana!«) Jaz sem torej proti predlogu gospoda poslanca dr. Trillerja zaradi tega, ker narodnonapredni stranki in njenim zastopnikom odrekam kvalifikacijo za tako delo. (Medkllici v središču — Zwischenrufe im Zentrum.)

Je pa še nekaj drugega, gospod dr. Tavčar, Vi imate izvedence. Enega teh izvedencev, to je gospod tovariš Ribnikar, smo danes slišali. Ne vem, kje je on elektriko študiral. (Veselosť na levi — Heiterkeit links.) Vi verjamete živinozdravniku, če govori o elektriki, medtem ko deželnim tehnikom, ki že leta in leta študirajo to vprašanje, ne verjamete. To je lepa perspektiva za tak odsek. (Živahno odobravanje in ploskanje na levi — Lebhafter Beifall und Hände klatschen links.) Gospod izvedenec je podal neki račun, ki je silno žalosten. On je veliko slame zrezal in je imel pri tem rezanju slame samo izgubo in samo škodo. On je naračunal ne vem koliko tisoč kron izgube. Jaz se bom pa usojal Vam povedati, koliko bo dobička, namreč 99.999 K 99'99 vin. (Veselosť na levi — Heiterkeit links.) Pa naj mi kdo dokaže, da to ni res. Jaz tega nisem hotel po-

vedati, ker nečem prorokovati. Pri takih rentabilitetnih računih bi jaz vprašal: Kdaj se je še slišalo o kakih rentabilitetnih računih, če se je n. pr. gradila kaka železnica? Ali kakšen rentabilitetni račun smo imeli, ko se je gradila mestna elektrarna? (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »To je pa privatno podjetje!«) No ja, naredila se je elektrarna, a Vi niste imeli nobenega rentabilitetnega računa (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Kdo pravi, da ne?«), zaradi tega ker niste vedeli, da bom tudi jaz enkrat elektriko žgal. (Veselosť na levi — Heiterkeit links. — Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »To so dovtipi!«) Torej se mi ne smemo postavljati na tako nizko stališče, kakor so se postavili tisti, ki so slamo rezali (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Tukaj ne boste nobenega žalili!«) Jaz imam veliko nezaupanje do izvedencev narodnonapredne stranke, zlasti zato, ker je ta stranka nam postavila nasproti nekega izvedenca, katerega mnenje si hočemo danes nekoliko bližje ogledati, kajti iz tega njegovega mnenja namreč izvira vse stališče narodnonapredne stranke. Sedaj so nam poslali izvedenca v osebi Milana pl. Šukljeja. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Saj je sin bivšega deželnega glavarja!«), ki je celo vrsto člankov objavil v časopisju gospoda dr. Tavčarja. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Ni moja lastnina! Imam samo 70 delnic Narodne tiskarne!« — Poslanec — Abgeordneter Dermastia: »Večino delnic imate Vi, gospod dr. Tavčar!«)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Prosim, gospodje, to je vprašanje, ki spada na občni zbor Narodne tiskarne.

Poslanec dr. Lampe

(nadaljuje — fortfahrend):

Jaz torej o Šukljetu trdim, da so vsi članki, ki jih je on pisal, sama laž. On namreč pravi, da je referent, to sem jaz, priporočil Klinarju, naj projekte in račune skrije v svojo miznico, češ da ni treba občinstva plašiti z neugodno perspektivo. Izjavljam, da je to laž. Potem pravi, da sva jaz in inženir Serbec spisala neki nemški članek za neki nemški strokovni list v Pragi, nato pa da sva o njem v »Slovenca« poročala in se potem drug drugega hvalila. Izjavljam, da jaz tistega članka nisem pisal in inženir Serbec tudi ne, ampak da Vaš izvedenec laže, da smo to storili. (Poslanec — Abgeordneter Jarc: »C. kr. uradnik!«) Potem govori on o utopijah deželnega odbora, on nam očita, da deželni mlinarji delajo brez kontrole z vsemi sredstvi nasilnosti in lokavosti. (Ogorčenje na levi — Ent-

rüstung links.) Gospoda moja, tako piše profesor c. kr. obrtne šole in ta nam bo potem vzgajal našo obrtno mladino. (Ponovni ogorčeni medklici na levi — Erneute entrüstete Zwischenrufe links.) Ta nečuvena impertinenca c. kr. profesorja nam kaže, kako globoko smo padli na Kranjskem, ko profesorji pišejo v Vaše liste (Poslanec — Abgeordneter Reisner: »Saj je podpisan! Le primite ga!«) C. kr. profesor javni oblasti očita vse »sile in lokavosti« in zato, ker je podpisan, ga bomo še bolj prijeli, kajti ponavadi delate take stvari brez podpisa. Nadalje očita deželnemu odboru neprodirno tajnost, češ da vse skrivamo pred legitimnimi ljudskimi zastopniki. To je laž. Vsak pravilno izvoljen ljudski zastopnik ima pravico do vpogleda v naše projekte. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Novak: »Povejte, s kakimi težavami je to združeno!«) Potem profesor na obrtni šoli zasramuje tudi deželni odbor, češ da slepo tava za deželnimi mlinarji. Potem govori o Diesel-motorjih, s katerimi hoče Bled razsvetliti. Potem sramoti svojega očeta, bivšega deželnega glavarja Frana pl. Šukljeja v znani Pavšlarjevi zadevi. Nadalje piše o »umazanih jarkih«, v katerih je baje izginil melioracijski zaklad. (Klici na levi — Rufe links: »Sram ga bodi!«) Torej zopet ponavlja tiste stare laži, da smo kradli in zapravljali denar melioracijskega zaklada. Nadalje mene osebno napada in mi očita, da sem spravil Pavšlarja v konkurz in s tem povzročil polom Glavne posojilnice. Gospoda moja, to stvar sem že pojasnil. Potem očita deželnemu odboru in deželnemu zboru psihopatično razpoloženje in žalostne učinke verskega strankarskega fanatizma. Gospoda moja, taki so Vaši izvedenci in te naj jaz pustim v deželni dvorec in v deželni stavbni urad? (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Ta izvedenec je naš! Kje je pa Tschermak?!«) Gospodje, ko je Milan pl. Šuklje spisal ta pamflet, je imel še predrznost, da je stopil pred kolego gospoda inženirja Serneca in zahteval od njega za svoje nadaljne napade vpogled v deželne projekte. (Klici na levi — Rufe links: »Čujte, čujte!«) Dobil je vpogled — skozi vrata! (Živahno odobravanje in ploskanje na levi — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links. — Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »To je Sernec dobro naredil!«) Potem nam očita, da pri razpisu masinskih del nismo pravilno postopali in pride s sledečo impertinenco, katero moram pibiti. On piše (bere — liest): »Javna tajnost je, da obstoja stara predpogodba z A. E. G. Union glede dobave teh strojev — saj jo je sam deželni strokovnjak kazal zastopnikom drugih tvrdk —, in da leže generatorji, namenjeni za Završnico, že od pomladi sem dodelani v skladiščih A. E. G. Uniona. Naj tedaj gospod inže-

nir Sernec kar najhitreje »prouči« dotične »oferte« in naj se odloči, predno rja preveč ne razje deželnih generatorjev.«

Gospoda moja, to je impertinentna infamnost od takega človeka. Deželni odbor je pravilno razpisal dotična dela, povabil je vse prve firme, ki pridejo vpoštev, povabil je tudi domače firme, da vložijo svoje oferte, deželni odbor je prost in bo oddal delo tistemu oferentu, katerega bo spoznal kot zanesljivega, da mu more delo oddati v interesu dežele. Potem Vaš čudni izvedenec (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Naš « — Poslanec — Abgeordneter Piber: »Vaš, Vaš!« — Poslanec — Abgeordneter Jarc: »Vsakega se branite!«) pravi, da se v lastni režiji najdražje gradi. Mi smo začeli v lastni režiji delati zaraditega, ker je to delo veliko cenejše, kakor če bi oddali delo kakemu podjetniku. In ta vaš čudni tehnik pa pravi, sedaj poslušajte (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Nič ne bomo poslušali!«), ta Vaš izvedenec pravi: Gospod dr. Lampe je vsekako prvi inženir, ki zastopa to novo teorijo. Kar nas je sicer tehnikov, mi dobro vemo, da se v lastni režiji daleko najdražje gradi. Ja, taki tehnik, kakor je pl. Šuklje, ti bodo pač najdražje gradili. (Veselost na levi — Heiterkeit links.)

Sedaj pa pride še neka zadeva, katero moram tukaj pojasniti. Tale Vaš čudni izvedenec ima v svojem članku tudi stavek, v katerem nam očita, da nismo sprejeli ponudbe družbe Leykam-Josefstal, s katero se nam je ponujalo dva sedeža v upravnem svetu te družbe, ampak da smo se celo postavili na bojno stališče proti tej družbi. Gospoda moja, o tem, da bi se nam ponudila dva sedeža v upravnem vrhovnem svetu, nič ne vem, ampak vem samo to, da nam je bil ponuden en sedež, namreč, da se je bivšemu deželnemu glavarju pl. Šukljeju ponudilo upravno mesto v vrhovnem upravnem svetu in to takrat, ko je Taussig od nas zahteval milijone. In ko je takrat Šuklje to meni odkrito in pošteno povedal, sem takoj rekel: Nikakor ne, v to ne gremo. (Živahno odobravanje in ploskanje na levi — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links.) In sedaj pa pridejo Vaši izvedenci in nam očitajo, zakaj da tega nismo storili. Iz tega vidim, da bi bil morda od Vas kdo to storil. Potem pride Vaš izvedenec in govori dalje: »V tem podivjanem boju proti družbi Leykamovcev se je spozabila večina deželnega odbora tako daleč, da si je ustvarila najslabši renomé v krogih avstrijske industrije.« To ni res. Mi imamo v krogih avstrijske industrije jako dober renomé. Jaz sem imel še nedavno priložnost govoriti z najodličnejšimi zastopniki veleindustrije glede naših projektov in vsak mi je priznal, da je akcija deželnega odbora za deželo nekaj jako koristnega. Ne-

kateri so se izrazili naravnost, da je to nekaj epohalnega. Ako imamo na tem polju tudi nasprotnike, so nasprotniki samo tisti, katerim se ne damo odreti. Ako bi družba Leykam-Josefstal od nas zahtevala to, kar je pravično, bi ž njo prišli lahko do mirnega konca, ampak da bi se ji pa kar pavšalno udali, tega pa ne bomo storili in to še veliko manj tuji družbi, ki uživa v naši deželi vse udobnosti. (Živahno pritrdjevanje na levi — Lebhaftes Zustimmung links.) Prej je bilo drugače. Prej so prišli v deželo, so si ogledali reko in so zasedli zastoj vse vodne sile. Tiste drage vodne sile naj izkazuje do vinarja v svoji bilanci, to, kar ji gre, ji damo, več pa niti vinarja ne.

Nadalje nam ta čudni izvedenec očita, da smo mi začeli umazani boj proti družbi Leykam-Josefstal. On pravi: »V živem spominu so nam polpretekli časi, ko so gospodje Pegani in Zajci z velikim bobnom hujskali vevško delavstvo v nesrečni stavki, ki je prinesla zapeljanim revežem pet mesecev pomanjkanja in gladu. Navzlic tej krvavi barantiji s človeškim mesom niso imeli niti najmanjšega uspeha v kampanji proti močnemu nasprotniku, niti niso pomagale malenkostne otročje šikane, ki jih je »izkuštovala« visoka gospoda.« (Ironičen smeh na levi — Ironisches Gelächter links.) To je infamno obrekovanje. (Poslanec — Abgeordneter Jaklič: »Šuft!«) Stavka se je pričela od delavcev samih. Mi smo delavcem stavko odsvetovali, kajti to je bilo ravno pred izbruhom balkanske vojske, torej ob času najslabše konjunktore. Torej, kakor rečeno, smo mi delavcem stavko odsvetovali, ampak delavstvo je bilo vznemirjeno in je pričelo stavko na svojo roko. In ko je že stavka dolgo časa trajala, tedaj so prišli Zajci in Pegani ter so vse storili, da so stavko privedli do srečnega konca. Bogvé, kako bi se bila ta stavka končala, če ne bi bili mi posegli vmes. Kar so delali Zajci in Pegani, to je bilo pošteno delo, delo poštenih ljudskih zastopnikov in zastopnikov delavcev, sedaj pa pride infamni Vaš izvedenec in pravi: »To je bila krvava barantija s človeškim mesom.« (Ponovljeni ogorčeni klici na levi — Erneute entrüstete Rufe links: »Šuft!« — Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Napišite članek v »Slovenca«, pa bo vojska s Šukljeto končana!«)

Tako se piše v Vašem časopisju in potem se Vi čudite, če se mi ne pustimo napadati in si ne pustimo očitati »krvave kupčije«. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Ali je Vaše časopisje kaj boljše?! Vzemite samo Boltatovega Pepeta!«) Gospoda moja, jaz sem zadnjič vprašal, ko je gospod dr. Triller govoril o dveh izvedencih, kdo pa je Vaš izvedenec, in gospod dr. Triller je rekel: Štebi in Šuklje. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar:

»Tehnika sta, Vi pa niste«) Gospodje, taka infamna obrekovanja proti deželnemu odboru so prišla od Vaše strani. Gospodje, ali naj jaz take izvedence pustim v odsek, ali naj se jaz takim izvedencem podvržem? (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Saj imate večino v odseku!« — Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegani: »Gospod dr. Triller naj ga v deželni odboru zahteva!«) Ne takim izvedencem, ne taki stranki, ki take izvedence jemlje v zaščito, se ne bomo podvrgli. Gospoda moja, Vi nam očitete, da bo imela Završnica enkrat premalo moči, drugič nam pa zopet očitete, da je bo imela preveč, da je ne bomo mogli prodati. Ne prorokujem ničesar, ampak jaz mislim, da bo imela Završnica toliko stalne moči, da, kadar se bodo mogli odjemalci prilagoditi novim razmeram, da bomo to napravo lahko dobro amortizirali. Bomo videli, kako bo to šlo, takrat, ko bomo imeli račune v rokah.

Jaz pa za sedaj sklepam s tem, da konstatiram, in mislim, da to ni samo moje osebno mnenje, ampak tudi mnenje večine deželnega zbora, da ne potrebujemo nobenega odseka več in da tudi ne potrebujemo Vaših izvedencev. (Živahno odobravanje in ploskanje na levi — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links.)

Deželni glavar:

Seja je prekinjena, in se nadaljuje ob 3. uri popoldne. (Seja prestane ob 12. uri 5 minut popoldne in se zopet nadaljuje ob 3. uri 30 minut popoldne. — Die Sitzung wird um 12 Uhr 5 Minuten nachmittags unterbrochen und um 3 Uhr 30 Minuten nachmittags wieder aufgenommen.)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Seja je zopet otvorjena. Besedo ima gošpod deželni stavbni svetnik Geilhofer.

Deželni stavbni svetnik Geilhofer:

Glede podatkov, ki sem jih dopoldne navedel, se je govorilo edino-le v tem zmislu, da Završnica ni priporočljiva, ker njena vodna množina preveč variira. Dejstvo, da zelo variira, v našem slučaju ne more govoriti proti napravi, kajti konstantna ni nobena voda na svetu. Završnica spada slučajno med one vode, ki zelo malo variirajo, in je ta potok v tem oziru nekaj hidrografičen fenomen. V ozadju doline na vznožju Stola, se namreč nahajajo velikanske množine gramoza, vsled česar se nabirajo tamkaj ob nalivih velike množine vode, ki se potem le polagoma odteka. Medtem ko Sava večkrat precej naraste, naraste voda na Završnici komaj za par centimetrov. To tudi dobro vedo prejšnji posestniki tamošnjih vod-

nih naprav in to nam še bolj spričujejo listi našega limnigrafa. Omeniti je še, da so vodne razmere v resnici še ugodnejše, kakor pa to sledi iz vodnega katastra, kar je tudi popolnoma umevno, ker je hidrografični urad, ki ima veliko odgovornost za te podatke, jih podal skoro preveč previdno. Ampak tudi to naravno akumuliranje vode po hribovih me ne bi moglo prepričati, da je Završnica ugodna za tako hidroelektrično napravo. Kakor znano, so svojčas občine radovljiškega okraja hotele izrabiti to spodnjo stopnjo Završnice, ampak le 95 m od nje, vrh tega ne bi mogli akumulirati vode, ker sta bila spodaj na Završnici še dva vodna upravičenca. Zgradba take naprave pa po mojem mnenju ne bi bila priporočati. Šele s pridobitvijo vseh vodnih pravice je postala Završnica kaj vredna, kajti če se naravnemu akumuliranju pridruži še umetno nabiranje vode s sedanjim ter z bodočim velikim bajerjem, se dobi centrala, ki je več vredna, kakor pa vsaka centrala ob Savi. To je tudi bil povod, da se je najpreje začelo z Završnico kot relativno najcenejšo vodno napravo.

Gospod ravnatelj Sernec je danes dopolne dokazal, da pride konjska sila na malo manj kot 500 K, in mi nimamo na celi Savi naprave in projekta, ki bi bil ugodnejši in cenejši kakor je ta. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Saj deželni odbor sam pravi, da bo stala konjska sila 1000 K!«) 1000 K pri enakomernem odtoku, ampak pri vodnih napravah ob Savi vedno računamo z najvišjimi številkami, ampak kljub temu pride še vedno konjska sila pod 1000 K.

Deželni glavar:

Besedo dobi sedaj ravnatelj deželnih elektrarn gospod inženir Sernec.

Ravnatelj deželnih elektrarn inženir Sernec:

Visoka zbornica! Bodi mi dovoljeno par besedi v obrambo cenikov. Ceniki se gibljejo med 180 do 240 K pavšalno. Mi smo hoteli pri poljedelstvu diferencirati in kolikor jaz gorenjske kraje poznam, ni nobenega posestnika, ki bi imel le kako 25 konj in bi torej ne bilo nobene razlike, če bi tudi mi rabili druge cenike, kakor jih elektrarne po navadi porabljajo. Drugi cenik je takozvani beli cenik glede veleindustrije. Ta cenik ni na mojem zelniku zrastel, ampak sem se naslonil pri tem na cenike elektrarn v Pruski Šleziji, ki so se tekom leta tako razvile, da imajo že 62.000 kw, kar odvaga več kakor 90.000 konjskih sil. Na podlagi tega cenika sem sestavil tudi naš beli cenik. Sedaj se gradijo oziroma se že dograjene elektrarne tudi na Moravskem in Češkem sredi revirja, kjer se premog dobiva, in tam imajo identičen cenik kakor mi in prav

dobro izhajajo. Jaz imam tukaj različna grafika, ki ta cenik vsestransko osvetljujejo od letnih kw, obratnih ur itd.

Slednjič bi glede rentabilitete povedal, kakor je že kolega gospod svetnik Geilhofer omenil, da so svojčas hotele graditi elektrarno nekatere občine. Ta elektrarna bi pa ne bila tako rentabilna kakor deželna. Gospod inženir Klinar je sestavil dotični proračun in je izračunil 18978 K letnega proficita. Pri tem bi res imele občine razsvetljavo brezplačno, obrestovati bi pa morale ta kapital po 8·8%. Nikakor se ne identificiram s tem rentabilitetnim računom, ampak ga samo navajam v dokaz, da se z rentabilitetnim računom dela, kar se hoče. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »To je bilo za nepopolno napravo!« Odobranje in ploskanje na levi — Beifall und Händeklatschen links.)

Deželni glavar:

K besedi se je dalje oglasil gospod poslanec Ribnikar.

Poslanec Ribnikar:

Visoka zbornica! Odgovora gospodov izvedencev nam še nikakor nista zadostila, kajti na to, kakor sem že dejal, za kar se pravzaprav gre, zopet nismo dobili odgovora. Zdi se mi, da sta hodila okoli tega vprašanja, kakor mačka okrog vrele kaše, notri pa neče poseči, in ravnotako nista deželna izvedenca striktno odgovorila na to, za kar se pravzaprav gre. Gospod ravnatelj Sernec je citiral neko zastarelo brošuro, ki bazira na fiktivnih premisah. Njegova dolžnost kot strokovnjaka bi pa bila, da bi napravil nekak proračun na podlagi fiktivnih realnih razmer. Gospodje imajo načrt za stavbna dela, imajo oferte za mehanična dela, za električna dela in gospod inženir Sernec bi moral vedeti, koliko stane omrežje, in na vsa ta vprašanja bi nam moral deželni strokovnjak odgovoriti in natančno razložiti, koliko bodo te investicije stale. Mi pa nismo prav nič slišali, koliko bo to stalo. Jaz mislim, da smo danes na Kranjskem že tako daleč, da se vsak kmet, ki gradi hišo ali hlev, vpraša, koliko bo dotična zgradba stala. Izvedenci deželnega odbora pa nočejo o tem ničesar slišati in jaz bi torej direktno vprašal: 1. Koliko znaša investirani kapital oziroma koliko bo po proračunu stal ta investirani kapital.

2. Ali menita, da bo ta investirani kapital večji ali manjši, kakor sem jaz trdil, namreč 1,550.000 K. Dalje gospodje izvedenci niso nič govorili o detajlnih računih, o dohodkih in stroških, ki naraščajo leto za letom, in jaz mislim, da ni težka kalkulacija, koliko bodo stali na leto uradniki, amortizacija, obrestovanje, koliko bodo znašale razne pristoj-

bine itd. To je danes že tako specificirano in statistično dognano, da so taki proračuni malenkostni, če se jih hoče predložiti, toda mi tudi teh nismo slišali. Torej vprašam vas, gospodje izvedenci dalje, kako visoko računajo, da bodo znašali letni stroški za to Završnico. Ali manj ali več kakor letno 200.000 K. Če je temu vse tako, kar sem že zjutraj dokazal na podlagi investicijskih stroškov in letnih izdatkov, ni mogoče računati na aktivnost tega podjetja. Trdil sem, da bo minimalni deficit znašal 91.000 K. Ta deficit bo pa v prvih letih tako narastel, da bo dosegel gotovo minimalno svoto 150.000 K letno, in če bomo delali tako, kakor je obljubil gospod inženir Sernec, da bomo letni deficit zopet pritiskali k investicijskim stroškom, potem bo pa ta deficit v 7 do 8 letih narastel na milijon. Mi torej nimamo nobenega upanja, da bi podjetje bilo kdaj aktivno in brž zaradi tega vprašam jaz izvedence, ali se more računati s tem, da bi se ta električna moč privedla v Ljubljano. Dalje ali je sploh mogoče govoriti o tem, da bi taka dragocena moč prišla v poštev pri industriji. Če se na vse to ozremo, potem jaz mislim, da lahko izrečemo samo eno sodbo o Završnici, namreč, da je cela zadeva zavožena in da je boljše se odločiti za to, da se za enkrat pokrije teh 500.000 K, kakor pa da bi morali računati vsako leto z deficitom 150.000 K.

Torej prosim, da gospoda izvedenca odgovorita striktno in brez ovinkov in da ničesar ne zakrivata. Mi hočemo resnico in kdor se resnice ne boji, bo tudi povedal kakor je. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »To je pa res!«)

Deželni glavar:

Gospod poslanec Ribnikar je stavil različna vprašanja. Jaz mislim, in menim, da mi bo tudi visoka zbornica pritrdila, da sta gospoda izvedenca odgovorila čisto natančno na vse in da sta natančno vse razložila in da je v tem vse zapopadeno za vsakega, ki je pazno sledil odgovoru in da sta zlasti na vse odgovorila, kar je gospod poslanec ravnokar vprašal. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Novak: »Ali pa tudi ne!«) Razen tega je bilo pa v lanski prilogi 83. vse natančno obrazloženo in tam se je tudi odgovorilo na vsa vprašanja, ki jih je gospod poslanec Ribnikar ravnokar stavil. Jaz ne morem, gospodje, od deželnih uradnikov zahtevati, da bi vedno in vedno ponavljali to, kar so že povedali. (Živahno odobravanje in ploskanje na levi — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links.) Deželni uradniki imajo izvršiti težavna dela, oni so odgovorili in podali tako natančne in jasne podatke, da mora biti vsakdo informiran, kdor hoče biti, kdor pa noče biti, temu seveda ni pomagati. Jaz pa, kakor rečeno, ne morem dopuščati, da bi de-

želni uradniki še enkrat ponavljali to, kar so že povedali.

Želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi — Niemand meldet sich.)

Ker ne, je debata zaključena in bomo torej glasovali. Glasovati pa moramo o predlogu gospoda poslanca dr. Trillerja, ki se glasi (bere — liest):

»Visoki deželni zbor skleni:

1. Izvoli se odsek petorice, kateremu ima deželni odbor nemudoma predložiti vse spise in sploh ves material, tičeč se zgradbe deželne hidroelektrične centrale na Završnici in vseh ostalih deželnih hidroelektričnih akcij.

2. Ta odsek ima pravico pritegniti k svojim posvetovanjem deželne in po potrebi tudi druge neprizadete in zanesljive izvedence ter ima poročati o uspehu preiskave kar najhitreje, vsekakor pa še tekom tega zasedanja.«

Gospod poslanec Jarc pa predlaga (bere — liest):

»Deželni zbor zaupa dosedanji akciji deželnega odbora v zadevi Završnice in preide preko predloga poslanca dr. Trillerja na dnevni red.«

Predlog, da se preide na dnevni red, pride po našem pravilniku najprvo na glasovanje. Zatorej pozivljam tiste gospode poslance, ki pritrjujete predlogu gospoda poslanca Jarca, da blagovolite vstati!

(Zgodi se — Geschieht.)

Sprejeto, in torej odpade glasovanje o predlogu gospoda poslanca dr. Trillerja. (Klic v središču — Ruf im Zentrum: »Zdaj je pa vse jasno!«)

S tem je ta stvar torej rešena in sedaj, gospodje, bomo nadaljevali dnevni red. V formalnem oziru se je oglašil k besedi gospod poslanec dr. Pegan.

Poslanec dr. Pegan:

Predlagam, da se točke 15a do 15n skupno razpravljajo, ker obsegajo pravzaprav vse točke ista poročila.

Deželni glavar:

Gospod poslanec dr. Pegan predlaga, da se točke 15a do 15n skupno obravnavajo. Ker je samo en poročevalec in ker se gre povsod za dovolitev nad 100% nih doklad, zato ustrezem temu predlogu in prosim gospoda poročevalca ustavnega in občinskega odseka, gospoda poslanca Jakliča, da uvede razpravo.

15. Poročilo ustavnega in občinskega odseka o poročilu deželnega odbora:

a) o pobiranju nad 100% doklad v občini Čelje leta 1913. (k prilogi 97.);

Poročevalec Jaklič:

Visoki deželni zbor skleni:

1. Občini Čelje se dovoli leta 1913 pobirati 194% občinsko doklado na vse direktne davke razen osebne dohodarine in plačarine po zmislu člena II. zakona z dne 24. junija 1898, dež. zak. št. 33, t. j. plačarine od službenih prejemkov dvornih, državnih, deželnih in javnih zakladnih uradnikov kakor tudi od službenih prejemkov dušnih pastirjev, oziroma njih kongrue.

2. Deželnemu odboru se naroča, da izpoljuje temu sklepu Najvišje potrjenje.

Obvelja — Angenommen.

b) o pobiranju nad 100% doklad v občini Hrenovice leta 1913. (k prilogi 98);

Poročevalec Jaklič:

Visoki deželni zbor skleni:

1. Občini Hrenovicam se dovoli, l. 1913. pobirati 156% doklado na vse direktne davke razen osebne dohodarine in plačarine po zmislu člena II. zakona z dne 24. junija 1898, dež. zak. št. 33, t. j. plačarine od službenih prejemkov dvornih, državnih, deželnih in javnih zakladnih uradnikov kakor tudi od službenih prejemkov dušnih pastirjev, oziroma njih kongrue.

Deželnemu odboru se naroča, da izpoljuje temu sklepu Najvišje potrjenje.

Obvelja — Angenommen.

c) o pobiranju nad 100% doklad v občini Vrhnika leta 1913. (k prilogi 99.);

Poročevalec Jaklič:

Visoki deželni zbor skleni:

1. Za pokritje občinskih potrebščin in za obrestovanje in amortizacijo dolga za zgradbo vrhniškega in starovrhniškega vodovoda se občini Vrhniki dovoli leta 1913. pobirati po davčni občini Vrhniki 120%, od udeležencev vodovoda v davčni občini Stari Vrhniki pa 168% doklado na vse direktne davke razen osebne dohodarine in plačarine po zmislu člena II. zakona z dne 24. junija 1898, dež. zak. št. 33, t. j. plačarine od službenih prejemkov dvornih, državnih, deželnih in javnih zakladnih uradnikov kakor tudi od službenih prejemkov dušnih pastirjev, oziroma njih kongrue.

2. Deželnemu odboru se naroča, da izpoljuje temu sklepu Najvišje potrjenje.

(Obvelja. — Angenommen.)

č) o pobiranju nad 100% doklad v davčni občini (mestu) Postojna leta 1913. (k prilogi 100.);

Poročevalec Jaklič:

Visoki deželni zbor skleni:

1. Občini Postojni se dovoli za leto 1913. pobirati 120% doklado na vse direktne davke razen osebne dohodarine in plačarine po zmislu člena II. zakona z dne 24. junija 1898, dež. zak. št. 33, t. j. plačarine od službenih prejemkov dvornih, državnih, deželnih in javnih zakladnih uradnikov ter tudi od službenih prejemkov dušnih pastirjev, oziroma njih kongrue.

2. Deželnemu odboru se naroča, da izpoljuje temu sklepu Najvišje potrjenje.

(Obvelja. — Angenommen.)

d) o pobiranju nad 100% doklad v občini Planina pri Vipavi leta 1913. (k prilogi 101.);

Poročevalec Jaklič:

Visoki deželni zbor skleni:

1. Občini Planini pri Vipavi se dovoli leta 1913. pobirati 150% občinsko doklado na vse direktne davke razen osebne dohodarine in plačarine po zmislu člena II. zakona z dne 24. junija 1898, dež. zak. št. 33, t. j. plačarine od službenih prejemkov dvornih, državnih, deželnih in javnih zakladnih uradnikov ter tudi od službenih prejemkov dušnih pastirjev, oziroma njih kongrue.

2. Deželnemu odboru se naroča, da izpoljuje temu sklepu Najvišje potrjenje.

(Obvelja. — Angenommen.)

e) o pobiranju nad 100% doklad v občini Vrabče leta 1913. (k prilogi 102.);

Poročevalec Jaklič:

Visoki deželni zbor skleni:

1. Občini Vrabče se v pokritje občinskih in šolskih potrebščin dovoli, da leta 1913. pobira po davčni občini Polje 98%, po davčni občini Griže pa 168% doklado na vse direktne davke razen osebne dohodarine in plačarine po zmislu člena II. zakona z dne 24. junija 1898, dež. zak. št. 33, t. j. plačarine od službenih prejemkov dvornih, državnih, deželnih in javnih zakladnih uradnikov kakor tudi od službenih prejemkov dušnih pastirjev, oziroma njih kongrue.

2. Deželnemu odboru se naroča, da izpoljuje temu sklepu Najvišje potrjenje.

(Obvelja. — Angenommen.)

f) o pobiranju nad 100% doklad v davčnih občinah Gorenje Jezero in Lipsenj, krajevne občine Stari Trg pri Ložu, leta 1913. (k prilogi 103.);

Poročevalec Jaklič:

Visoki deželni zbor skleni:

1. Občini Stari trg pri Ložu se dovoli pobirati leta 1913. po davčnih občinah Gorenje

Jezero in Lipsenj 109% doklado na vse direktne davke razen osebne dohodarine in plačarine po zmislu člena II. zakona z dne 24. junija 1898, dež. zak. št. 33, t. j. plačarine od službenih prejemkov dvornih, državnih, deželnih in javnih zakladnih uradnikov kakor tudi od službenih prejemkov dušnih pastirjev, oziroma njih kongrue.

2. Deželnemu odboru se naroča, da izpoljuje temu sklepu Najvišje potrjenje.

(Obvelja. — Angenommen.)

g) o pobiranju nad 100% doklad v občini Jablanica leta 1913. (k prilogi 104.);

Poročevalec Jaklič:

Visoki deželni zbor skleni:

1. Občini Jablanica se dovoli leta 1913. pobirati v davčni občini Jasen 130%, v davčni občini Vrbovo 111%, v vasi Kuteževo 126% in v vasi Vrbica 107% doklado na vse direktne davke razen osebne dohodarine in plačarine po zmislu člena II. zakona z dne 24. junija 1898, dež. zak. št. 33, t. j. plačarine od službenih prejemkov dvornih, državnih, deželnih in javnih zakladnih uradnikov kakor tudi od službenih prejemkov dušnih pastirjev, oziroma njih kongrue.

2. Deželnemu odboru se naroča, da izpoljuje temu sklepu Najvišje potrjenje.

(Obvelja. — Angenommen.)

h) o pobiranju nad 100% doklad v občini Sv. Križ pri Svibnjem leta 1913. (k prilogi 105.);

Poročevalec Jaklič:

Visoki deželni zbor skleni:

1. Občini Sv. Križ pri Svibnjem se dovoli pobirati v pokritje občinskih stroškov, stvarnih šolskih potrebščin, stroškov za šolske zgradbe in drugih stroškov leta 1913. v davčni občini Sv. Jurij 126%, v davčni občini Svibnje pa 170% doklado na vse direktne davke razen osebne dohodarine in plačarine po zmislu člena II. zakona z dne 24. junija 1898, dež. zak. št. 33, t. j. plačarine od službenih prejemkov dvornih, državnih, deželnih in javnih zakladnih uradnikov kakor tudi od službenih prejemkov dušnih pastirjev, oziroma njih kongrue.

2. Deželnemu odboru se naroča, da izpoljuje temu sklepu Najvišje potrjenje.

(Obvelja. — Angenommen.)

i) o pobiranju nad 100% doklad v občini Trava leta 1913. (k prilogi 106.);

Poročevalec Jaklič:

Visoki deželni zbor skleni:

1. Občini Travi v kočevskem okraju se v pokritje stroškov za občinske in šolske po-

trebščine dovoli leta 1913. pobirati 118% doklado na vse direktne davke razen osebne dohodnine in plačarine po zmislu člena II. zakona z dne 24. junija 1898, dež. zak. št. 33, t. j. plačarine od službenih prejemkov dvornih, državnih, deželnih in javnih zakladnih uradnikov kakor tudi od službenih prejemkov dušnih pastirjev, oziroma njih kongrue.

2. Deželnemu odboru se naroča, da izpoljuje temu sklepu Najvišje potrjenje.

(Obvelja. — Angenommen.)

j) o pobiranju nad 100% doklad v davčnih občinah Bušča vas, Planina in Stojanski vrh, krajevne občine Sv. Križ pri Kostanjevici, leta 1913. (k prilogi 107.);

Poročevalec Jaklič:

Visoki deželni zbor skleni:

1. Občini Sv. Križ pri Kostanjevici se dovoli leta 1913. v pokritje občinskih in šolskih potrebščin pobirati na vse direktne davke razen osebne dohodarine in plačarine v zmislu člena II. zakona z dne 24. junija 1898, dež. zak. št. 33, t. j. plačarine od službenih prejemkov dvornih, državnih, deželnih in javnih zakladnih uradnikov ter tudi od službenih prejemkov dušnih pastirjev, oziroma njih kongrue, po davčnih občinah Bušča vas, Planina in Stojanski vrh 126% doklado.

2. Deželnemu odboru se naroča, da izpoljuje temu sklepu Najvišje potrjenje.

(Obvelja. — Angenommen.)

k) o pobiranju nad 100% doklad v davčni občini Kal, krajevne občine Šmihel pri Postojni, leta 1913. (k prilogi 113.);

Poročevalec Jaklič:

Visoki deželni zbor skleni:

1. Občini Šmihel pri Postojni se dovoli, da pobira po davčni občini Kal leta 1913. za obrestovanje in odplačilo dolga za novo šolo na Kalu in za novo gospodarsko poslopje pri župnišču v Košani kakor tudi za občinske in stvarne šolske potrebščine 150% doklado na vse davčni občini Kal predpisane direktne davke razen osebne dohodnine in plačarine v zmislu člena II. zakona z dne 24. junija 1898, dež. zak. št. 33, t. j. razen plačarine od službenih prejemkov dvornih, državnih, deželnih in javnih zakladnih uradnikov kakor tudi od službenih prejemkov dušnih pastirjev, oziroma njih kongrue.

2. Deželnemu odboru se naroča, da izpoljuje temu sklepu Najvišje potrjenje.

(Obvelja. — Angenommen.)

l) o pobiranju nad 100% doklad v občini Dol pri Črnomlju leta 1913. (k prilogi 119.);

Poročevalec Jaklič:

Visoki deželni zbor skleni:

1. Občini Dol pri Črnomlju se dovoli leta 1913. pobirati 150% doklado na vse direktne davke razen osebne dohodarine in plačarine po zmislu člena II. zakona z dne 24. junija 1898, dež. zak. št. 33, t. j. plačarine od službenih prejemkov dvornih, državnih, deželnih in javnih zakladnih uradnikov kakor tudi od službenih prejemkov dušnih pastirjev, oziroma njih kongrue.

2. Deželnemu odboru se naroča, da izposluje temu sklepu Najvišje potrjenje.
(Obvelja. — Angenommen.)

m) o pobiranju nad 100% doklad v občini Knežak leta 1913. (k prilogi 122.);

Poročevalec Jaklič:

Visoki deželni zbor skleni:

1. Občini Knežak se dovoli leta 1913. pobirati od vseh direktnih davkov razen osebne dohodarine in plačarine po zmislu člena II. zakona z dne 24. junija 1898, dež. zak. št. 33, t. j. plačarine od službenih prejemkov dvornih, državnih in deželnih uradnikov in uradnikov javnih zakladov kakor tudi od službenih prejemkov dušnih pastirjev, oziroma od njih kongrue, po davčni občini Šembije 168%, po davčni občini Koritnice pa 179% doklado.

2. Deželnemu odboru se naroča, da izposluje temu sklepu Najvišje potrjenje.
(Obvelja. — Angenommen.)

n) o pobiranju nad 100% doklad v občini Trnovo leta 1913. (k prilogi 123.);

Poročevalec Jaklič:

Visoki deželni zbor skleni:

1. Občini Trnovo se dovoli leta 1913. pobirati po davčni občini Velika Bukovica 137%, po davčni občini Tominje pa 168% doklado na vse direktne davke razen osebne dohodarine in plačarine po zmislu člena II. zakona z dne 24. junija 1898, dež. zak. št. 33, t. j. plačarine od službenih prejemkov dvornih, državnih, deželnih in javnih zakladnih uradnikov kakor tudi od službenih prejemkov dušnih pastirjev, oziroma njih kongrue.

2. Deželnemu odboru se naroča, da izposluje temu sklepu Najvišje potrjenje.
(Obvelja. — Angenommen.)

Deželni glavar:

Preidemo k nadaljnji točki dnevnega reda, to je:

o) o razdružitvi krajevne občine Cerknica in ustanovitvi samostojne občine Begunje (k prilogi 112.);

Prosim gospoda poročevalca!

Poročevalec Ravnikar:

Visoka zbornica! Tukaj se gre za delitev občine Cerknica, da se ustanovi samostojna občina Begunje. Gospodje, mi smo imeli vse spise pred seboj, iz katerih smo razvideli, da nimajo interesentje nič zoper to delitev in tudi naša deželna vlada nima nič zoper to.

Ustavni in občinski odsek je bil torej mnenja, da se temu pritrdi in zato si usojam prečitati njegov predlog, ki se glasi:

»Visoki deželni zbor skleni:

1. Krajevna občina Cerknica se razdruži tako, da se iz nje izločijo davčne občine Begunje, Bezuljak, Kožljek in Selšček in iz njih ustanovi nova samostojna občina Begunje.

2. Deželnemu odboru se naroča, da izposluje temu sklepu Najvišje potrjenje.«

Deželni glavar:

Otvorjam debato. K besedi se je oglasil gospod poslanec dr. Novak.

Poslanec dr. Novak:

Visoka zbornica! V imenu kluba, katerega imam čast pripadati, dovoljujem si k temu poročilu in k poročilu, ki še ni v razpravi, ampak sledi neposredno temu poročilu, izpregovoriti par besedi. Že ob priliki, ko smo sprejeli izpremembo občinskega reda in občinskega volilnega reda, smo poudarjali, da se protivimo proti temu, da bi se občine združevale ali razdeljevale proti njih lastni volji, ker smatramo, da to ni umestno niti iz gospodarskih, niti iz drugih ozirov, in ker se bojimo, da utegnejo razlogi pri združitvi ali razdelitvi izvirati iz političnih ali pa iz strankarskih ozirov.

Zategadelj bi jaz s svojimi pristaši glasoval proti poročilu ustavnega in občinskega odseka, ker se je pa izkazalo v tem poročilu, da so občina Cerknica, kakor tudi podobčine Begunje, Bezuljak in Selšček privolile v to, da se izločijo te podobčine iz selske občine Cerknica, zato negiram svoje stališče, ki ga sicer zavzemam, in izjavljam, da bomo glasovali za predlog gospoda poročevalca, nekvarno našemu stališču, ki ga sicer zavzemamo v takih stvareh.

Deželni glavar:

Želi še kdo gospodov besede?»

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ako ne, je debata zaključena in bomo glasovali.

Predlog občinskega in ustavnega odseka se glasi:

»Visoki deželni zbor skleni:

1. Krajevna občina Cerknica se razdruži tako, da se iz nje izločijo davčne občine Be-

gunje, Bezuljak, Kožljek in Selšček in iz njih ustanovi nova samostojna občina Begunje.

2. Deželnemu odboru se naroča, da izposluje temu sklepu Najvišje potrjenje.«

Prosim tiste gospode, ki pritrjujejo odsekovim predlogom, da izvolijo obsedeti.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Predloga sta sprejeta in s tem je rešena ta točka dnevnega reda.

p) o izpremambi meje med občinama Dolsko in Dol in med občinama Dolsko in Velika vas (k prilogi 120.);

Prosim gospoda poročevalca.

Poročevalec Demšar.

Gospodje imate poročilo deželnega odbora, priloga 120., v rokah. Ustavni in občinski odsek se je v tej zadevi posvetoval in predlaga sledeče:

»Visoka zbornica skleni:

Poročilo deželnega odbora o izpremambi meje med občinama Dolsko in Dol ter med občinama Dolsko in Velika vas se vzame na znanje.«

Deželni glavar:

Otvarjam debato. Želi kdo gospodov besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker nihče ne želi besede, je debata zaključena in bomo torej glasovali.

Gospodje, ki pritrjujete predlogu ustanovnega in občinskega odseka, izvolite obsedeti. (Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto in s tem je rešena ta točka dnevnega reda.

Prehajamo sedaj k nadaljnji točki dnevnega reda.

16. a) To je poročilo finančnega odseka o izkazu dohodkov in stroškov ustanovnih zakladov za leto 1911.

Gospod poročevalec dr. Žitnik ima besedo.

Poslanec dr. Triller:

Prosim besede formalnemu predlogu.

Deželni glavar:

Gospod poslanec dr. Triller se je oglasil k besedi za formalni predlog.

Poslanec dr. Triller:

V interesu paralelne ekonomije predlagam, da se vrši o točkah a) in b) in potem o točkah c), č) in d) skupno ena sama debata.

Deželni glavar:

Gospod poslanec dr. Triller predlaga, da se vrši o točkah 16. a) in b) ter o točkah 16. c), č) in d) ena sama debata.

Nimam nobenega vzroka, da ne bi ugodil temu nasvetu in tedaj se bo vršila skupna debata o točkah:

16. Poročilo finančnega odseka:

a) o izkazu dohodkov in stroškov ustanovnih zakladov za leto 1911. (k prilogi 90.);

b) o izkazu dohodkov in stroškov ustanovnih zakladov za leto 1912. (k prilogi 126.);

Prosim gospoda poročevalca dr. Žitnika, da uvede razpravo.

Poročevalec dr. Žitnik:

Visoka zbornica! Gospodje imajo v rokah računski zaključek ustanovnih zakladov za leto 1911., kateri izkazuje dohodkov 300.515 K 25 vin., torej čistega blagajničnega preostanka 51.235 K 55 vin. in čiste imovine vseh ustanovnih zakladov ob koncu leta 1911. 4.740.090 K 86 vin. Ker nimam tej stvari prav nič pristaviti, zato predlagam, da se računski sklep ustanovnih zakladov za leto 1911. vzame na znanje in ravnotako računski sklep za leto 1912., ki izkazuje dohodke v znesku 509.671 K 87 vin. in stroške 450.405 K 8 vin., tako da se kaže ob koncu leta 1912. blagajničnega ostanka v znesku 59.266 K 79 vin.

Čista imovina ustanovnih zakladov je znašala ob koncu leta 1912. 4.787.982 K 74 vin. in je proti čisti imovini ob koncu leta 1911. v znesku 4.740.090 K 86 vin. večja za 47.891 K 88 vin.

Predlagam, da visoka zbornica tudi ta izkaz blagovoli vzeti na znanje, oziroma ga odobriti.

Deželni glavar:

Otvarjam debato. Kdo gospodov želi besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ako nihče ne želi besede, je debata zaključena in bomo glasovali.

Gospodje, ki pritrjujete predlogom finančnega odseka, blagovolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Predlogi finančnega odseka so sprejeti.

Sedaj prehajamo k poročilom o točkah 16. c), č) in d).

To so:

1. Poročilo o računskem sklepu melioracijskega zaklada za leto 1911.;

2. o računskem sklepu melioracijskega zaklada za leto 1912. in

3. o proračunu melioracijskega zaklada za leto 1913.

Prosim gospoda poročevalca.

Poročevalec dr. Žitnik:

Visoka zbornica! V rokah imate računski zaključek melioracijskega zaklada za leto 1911. in v tiskanem poročilu, priloga 89., imate natančno pojasnjeno, kako se je upravljal melioracijski zaklad.

V tem letu — izvleček imate tudi pred seboj — je skupaj vseh dohodkov, prištevisi blagajnični ostanek iz leta 1910. v znesku 5503 K 60 vin., 23,363.714 K 39 vin. Vsi stroški so pa znašali v letu 1911. 23,242.040 K 94 vin., tako da je preostalo ob koncu leta 1911. blagajničnega ostanka 121.673 K 45 vin.

Od navedenih dohodkov pa je kot pravi dohodek zaklada leta 1911. smatrati le svoto 991.181 K 4 vin., in sicer plačilo deželnega zaklada v zmislu zadnjega odstavka § 4. melioracijskega zaklada v znesku 605.290 K 64 vin. in čiste aktivne obresti v znesku 385.893 K 40 vin.

Od izkazanih skupnih stroškov pa je leta 1911. pravih izdatkov 777.932 K 91 vin., in sicer nepovračljiva posojila za melioracijska dela, cestne zgradbe ter zboljšanje planin in pašnikov v znesku 386.277 K 77 vin., čisti upravni stroški v znesku 35.065 K 3 vin., obresti od dolga, provizije, tiskovni in razni stroški v znesku 356.590 K.

Ako torej primerjamo prave dohodke s pravimi stroški, se pri melioracijskem zakladu ob koncu letu 1911. pokaže presežek 213.251 K 13 vin.

Ta ugodni uspeh je izreden in je obrazložen v poročilu deželnega odbora na strani 14., ker je deželni zaklad povrnil melioracijskemu zakladu znesek 605.290 K 64 vin. in ker je bil deželni odbor v ugodnih razmerah, da je svoj denar naložil v raznih bankah in posojilnicah za višje obresti, nego jih je sam plačeval. To je torej ta ugodni uspeh, tukaj izkazan, katerega pa v prihodnje žalibog ne bo več. Skupna aktiva melioracijskega zaklada so ob koncu leta 1911. znašala 13,668.683 K 17 vin., skupna pasiva 15,988.965 K 67 vin., čisti dolg torej 2,310.282 K 50 vin. To se pravi, toliko se je od posojila do konca leta 1911. porabilo, kar se ne bo nikdar več povrnilo deželi. Proti čistemu dolgu ob koncu leta 1910. v znesku 2,523.533 K 63 vin. je čisti dolg ob koncu leta 1911. manjši za 213.251 K 13 vin., to je za vsoto, ki je gori izkazana kot presežek v letu 1911.

Skupni stavbni stroški za melioracijska dela v letu 1911. znašajo 1,926.437 K 51 vin. Od te vsote spada na deželo 386.277 K 77 vin., na državo in interesente pa 1,540.159 K 64 vin.

Od najetih posojil v skupnem znesku 14 milijonov kron se je do konca leta 1911. definitivno porabilo 2,310.282 K 50 vin., kolikor znaša čisti dolg, in melioracijski zaklad je

koncem leta 1911. razpolagal še z vsoto 11 milijonov 689.717 K 50 vin.

Finančni odsek predlaga:

»Visoki deželni zbor skleni:

1. Bilanca melioracijskega zaklada, ki koncem leta 1911. izkazuje pasivnega stanja 15,978.965 K 67 vin., aktivnega stanja 13,668.683 K 17 vin. in čistega dolga 2,310.282 K 50 vin., se odobri.

2. Izkaz čistih in nepovračljivih deželnih izplačil v znesku 386.277 K 87 vin. se vzame na znanje.»

Računski sklep melioracijskega zaklada za leto 1912. izkazuje, da je imel ta zaklad leta 1912. skupnih dohodkov 12,544.936 K 14 v. Prištevisi blagajniški ostanek iz leta 1911. v znesku 121.673 K 45 vin., je znašal skupni prejem leta 1912. 12,666.609 K 59 vin.

Vsi stroški tega zaklada so znašali v letu 1912. 12,545.871 K 96 vin. Preostalo je ob koncu leta 1912. blagajniškega ostanka 120.737 K 63 vin.

Od skupnih, prej navedenih dohodkov pa spada na prave, resnične dohodke, ki so se res sprejeli in niso bili samo zabeleženi, samo 727.188 K 6 vin. Od izkazanih skupnih stroškov pa spada na prave stroške vsota 972.044 K 67 vin.

Primerjaje te prave dohodke in prave stroške, se kaže, da so znašali leta 1912. pravi čisti stroški melioracijskega zaklada 245.856 K 61 vin.

Stanje melioracijskega zaklada ob koncu leta 1912. je bilo sledeče:

Aktiva 13,217.350 K 59 vin., pasiva 15 milijonov 773.489 K 70 vin., čisti dolg ob koncu leta 1912. 2,556.139 K 11 vin. Proti čistemu dolgu ob koncu leta 1911. v znesku 2,310.282 K 50 vin. je čisti dolg ob koncu leta 1912. večji za 245.856 K 61 vin., to je za vsoto, ki se izkazuje kot pravi čisti strošek melioracijskega zaklada v letu 1912.

Za dela, ki so se izvrševala v letu 1912., se je izplačalo v imenu države, dežele in interesentov 1,134.833 K 62 vin. Od te vsote spada na deželne prispevke vsota 309.929 K 94 vin., na prispevke drugih faktorjev pa vsota 824.903 K 68 vin.

Dela, ki so se izvrševala v letu 1913. in za katera se je izdala, kakor navedeno, vsota 1,134.833 K 62 vin., so razvidna iz priloge deželnega odbora št. 125. na straneh 10.—12.

Od najetih posojil v skupnem znesku 14 milijonov kron se je do konca leta 1912. porabilo 2,556.139 K 11 vin. in preostalo je še 11 milijonov 443.860 K 69 vin.

V imenu finančnega odseka torej predlagam:

»Visoki deželni zbor skleni:

1. Bilanca melioracijskega zaklada, ki koncem leta 1912. izkazuje pasivnega stanja

15,773.489 K 70 vin., aktivnega stanja 13,217.350 kron 59 vin. in čistega dolga 2,556.139 K 11 vin., se odobri.

2. Izkaz čistih in nepovračljivih deželnih izplačil v znesku 309.929 K 94 vin. se vzame na znanje.«

Sedaj pride na vrsto proračun deželnega melioracijskega zaklada za leto 1913. Ta proračun imate gospodje v rokah in iz tega razvidite, da so skupni stroški proračunani na 2,805.450 K, pokritje pa na 1,473.450 K, tako da se pokaže primanjkljaja 1,332.000 K. Pripomnim, da ta proračun za leto 1913. ima le problematično vrednost, ker se mnoga dela, katera sem letos mislil začeti delati, letos in se žalibog tudi še prihodnje leto morda ne bodo pričela delati, ampak te številke so vstavljene v proračun za vse slučaje, če se bo pričelo delati, da bo deželni odbor imel pravico izplačati svoje prispevke.

Pripominjam še, da je ta proračun le nekako začasen in da se bo prava slika pokazala šele iz računskega zaključka za leto 1913.

Predlagam torej:

»Proračun melioracijskega zaklada za leto 1913. se vzame odobrilno na znanje.«

Deželni glavar:

Otvarjam debato. K besedi se je oglasil gospod poslanec dr. Triller.

Poslanec dr. Triller:

Visoka zbornica! Številke, ki jih navaja gospod poročevalec, so aritmetično in knjigovodstveno brez vsakega dvoma neizpodbitne. Navzlic temu se pa osmelim trditi, da te številke ne podajajo prave in resnične slike današnjega stanja melioracijskega zaklada, oziroma stanja koncem leta 1912. Gospod poročevalec je povedal, da je imel melioracijski zaklad koncem leta 1911. baje razpoložljivega denarja 11,689.717 K 50 vin., ali recimo okroglo 11 in pol milijona kron.

Moja gospoda! Melioracijski zaklad je zadeva, o kateri se je v javnosti veliko govorilo in veliko kritikovalo. Na eni strani se je govorilo, da je velik del tega zaklada faktično že zapravljen, na drugi strani se je pa govorilo, da je tako očitiranje golo obrekovanje. Zato je potrebno, da danes jasno in čisto natančno vpogledamo v stanje tega zaklada. Jaz takoj povem, da onim, ki govore, da je obrekovanje in očitanje, da je del melioracijskega zaklada porabljen, ne morem verjeti. Jaz bi povabil gospoda poročevalca, da bi se podal z menoj v deželno blagajno, da pogledava, kje se nahaja tistih 11 in pol milijona kron, s katerimi razpolaga deželni odbor ob koncu leta 1911. Našla bi, da je pokritja v raznih denarnih zavodih za okroglo 5 do 6 milijonov kron. To je

gotov denar in gotov razpoložljiv denar. Vprašanje pa je, ali je ta naložba vseskozi modra. V to vprašanje se danes nečem spuščati. Našla sva torej 6 milijonov. Nadalje sva našla z gospodom poročevalcem, da dolguje državni melioracijski zaklad deželnemu melioracijskemu zakladu okroglo 1,800.000 K. Ta denar je tukaj, je razpoložljiv, ker država redno vračuje svoje prispevke. Ko bova pa iskala dalje in povpraševala, kje se nahajajo zadnji trije milijoni, se bo pa gospod blagajnik popraskal za ušesi in nama bo končno privlekel na dan bone deželnega odbora za 3 in pol milijona kron. Ti boni so pa danes narasli že na 4 in pol milijona kron, ampak koncem leta 1912. so znašali še samo 3 in pol milijona. Ti boni so sramežljivo označeni v poročilu na strani 5. pod točko 4., »Kapitalsrückzahlungen auf Rechnung der gegebenen Vorschüsse«.

Moja gospoda, nastane vprašanje, čemu se tako sramežljivo prikriva gotovo dejstvo, da dolguje deželni zaklad melioracijskemu zakladu 3—4 milijone kron, saj vendar ne more melioracijski zaklad dajati deželnemu zakladu nobenih predplačil. Zakaj se ne reče: »račun danih posejil deželnemu zakladu«? Če bi se tako povedalo, bi bila stvar vsakemu izmed nas jasna, take pa ni. O tej točki je dobro tukaj čisto popularno govoriti in povedati, da je gospod deželni finančni minister v zmislu danih mu pooblastil navrtal melioracijski fond do konca leta 1912. za 3 in pol milijona kron. S tem denarjem se je pokrili letni deželni deficit. Biti moramo pravični in moramo priznati, da vse ni šlo za pokritje rednega deficita, ampak da se je okroglo 700.000 K investiralo v deželno hidroelektrično podjetje in nekako 123.000 K v deželno bolnico. Ta denar je investiran, ni izgubljen, in vsled tega se za toliko zniža dolg deželne blagajne. Ostanek pa je posledica tiste zloglasne kreditne operacije, ki se vsako leto priporoča v tej zbornici, da se pokrije redni deficit deželnega zaklada. Seveda se bo reklo, to ni nič hudega, saj je melioracijski zaklad upnik deželnega zaklada. Gola fikcija, zakaj deželni in melioracijski zaklad sta dva različna žepa ene in iste osebe. Potem pa je treba tudi uvaževati kvaliteto dolžnika. Moja gospoda, roko na srce, o tem smo danes prepričani, da bo dolg deželnega zaklada do konca letošnjega leta narastel skoro na 5 milijonov in da deželni zaklad ne bode nikdar povrnil melioracijskemu zakladu iz svojih dohodkov tega dolga, kajti redni primanjkljaji deželnega zaklada naraščajo leto za letom, kakor vidite iz proračuna, in če ne dobite državnih preodkazov zvrhano posodo, potem gledate v brezupno bodočnost. Moja gospoda, ampak ti državni preodkazi bodo pa namenjeni za uredbo učiteljskih plač in za cestno službo. Učiteljske plače se bodo morale urediti, saj je

v to dežela moralno vezana, in za pokritje, oziroma za povrnitev dolga melioracijskemu zakladu ne bo nič preostalo. To je žalostno dejstvo, to, moja gospoda, je posledica fakta, da Vi, ki vladate v deželi, več trosite kakor bi smeli. Seveda Vašim volilcem imponira to, ker vidijo, da se več zgodi kakor se je pa popreje, ne da bi se jim zvišale davčne doklade. Taka politika je morda s stališča posamezne politične stranke modra, s stališča pametne in redne finančne politike je pa naravnost pogubna. Pogubno je redne deficite pokrivati z visečimi dolgovi, namesto da bi se skrbelo za redno gospodarstvo in za ravnovesje v njem. Moja gospoda, če pojde stvar tako naprej, potem je brezdvomno, da bo razpoložljivi denar melioracijskega zaklada koncem leta 1915. popolnoma porabljen, to se pravi, da bo blagajna melioracijskega zaklada izčrpana do zadnjega vinarja.

Poglejmo, gospoda, račun za leto 1911. Koncem leta 1911. je bilo naloženega denarja še 8,600.000 K in koncem leta 1912. ni bilo naloženega več kakor 6,000.000 K. Torej so se zmanjšali razpoložljivi denarji melioracijskega zaklada v enem samem letu za nič manj kakor 2,600.000 K. Recimo, da od tega spada 600.000 K na investicije. 2,000.000 pa se je porabilo, oziroma zopet izposodilo za take deželne izdatke, ki bi se morali z rednimi dohodki pokriti, ker spadajo med redne stroške. Torej do konca leta 1915. bo izčrpana glavnica melioracijskega zaklada. Seveda, kar ima melioracijski zaklad tirjati pri interesentih, to je nekaj drugega. Ako pa hočemo refundirati melioracijskemu zakladu ta viseči dolg, potem moramo zopet napraviti nov dolg za kakih 7 do 8 milijonov kron z amortizacijo kakega pol milijona kron. Če ne bomo zadeli kakega glavnega dobitka v razredni loteriji, potem ne vem, kako bomo ta dolg poplačali. Seveda leta 1915. bodo Vaši mandati pod streho za nadaljnih šest let, in takrat se bodo davkoplačevalcem veliko lažje prezentirali vsi ti računi naenkrat. In takrat se bo krivil hrbet volilcem! Ker pa so davkoplačevalci, katerim boste prezentirali efekt Vašega sedem- do osemletnega deželnega gospodarstva, po večini naši volilci, zato smo smatrali za svojo dolžnost, da smo razkrili resničen položaj dežele. Proti taki finančni politiki vladajoče politične stranke protestujemo s tem, da ne glasujemo za predlog finančnega odseka. (Živahno odobravanje in ploskanje v središču — Lebhafter Beifall und Händeklatschen im Zentrum.)

Deželni glavar:

K besedi se je oglašil gospod poslanec dr. Krek.

Poslanec dr. Krek:

Gospodje, mi smo sedaj že nekako v proračunski debati in zato smatram za svojo dolžnost, da sem se oglašil nekoliko k besedi, da trditve gospoda predgovornika nekoliko popravim. Prvič je popolnoma neresnično, da so skriti tisti trije milijoni, ker imamo v računskem zaključku za leto 1911., ki se je rešil v finančnem odseku, čisto natančno povedano, da znaša dolg deželnega zaklada pri melioracijskem zakladu 3,095.000 K. Torej s poročilom finančnega odseka se obenem predlaga tudi računski sklep za leto 1912. in vsled tega, gospodje, opozarjam, da mora na vsak način, kdor hoče študirati stanje melioracijskega zaklada, pregledati vse predloge. Trditev, da bi bilo stanje melioracijskega zaklada zakrito, označujem kot popolnoma neresnično. Potem, gospodje, kar se tiče trditve, da se pri nas izmetava denar, je tudi ta trditev samo osumljenje in jo moram označiti kot neresnično. Mi moramo tukaj primerjati potrebščine naše dežele, ki od leta do leta naraščajo, s potrebščinami v drugih deželah. Tukaj moram najprej konstatirati to, da je bila naša dežela gospodarsko precej zanemarjena, ne vsled naše krivde, in da je zlasti tudi tukaj nasproti naši deželi država igrala vlogo trde mačehe, in da so vsled tega potrebščine te zanemarjene dežele narasle veliko hitreje kakor pa drugod. Vendar pa, gospodje, kažejo tukaj številke, da so n. pr. na Solnograškem od leta 1905. do leta 1912. narasle potrebščine za 61'3 %, na Koroškem za 75 %, dasi ima Koroška veliko prednost pred našo deželo, zlasti kar se tiče državnih doneskov za razne melioracije, za uredbo vodâ in za planinstvo. Na Tirolskem za 64'2 %, na Vorarlberškem za 97'4 %, Trst 97'4 %, potem na Goriškem za 58'9 %, pri čemer moram poudarjati, da je ravno Goriška dežela razbremenjena glede stroškov za šolstvo. Na Moravskem za 73'3 %, v Šleziji 93'2 %, v Galiciji za 51'2 % in na Kranjskem za 55'8 %. (Poslanec — Abgeordneter Jaklič: »No, torej!«) Med temi deželami moramo reči, da je Kranjska poleg Galicije najmanj napredovala v stroških, in zato očitke, da mi sedaj več izdajamo, ne zadene toliko naše dežele in našega zastopa, ampak pade v hujši meri na prej imenovane dežele. Če bi pa, gospodje, kdo ugovarjal, da one dežele, katere sem prej navedel, imajo svoje redne stroške pokrite, da je njihovo gospodarstvo urejeno in da nimajo nobenih primanjkljajev, potem naj tudi na to odgovorim. Mala Solnograška je imela leta 1912. 661.000 K primanjkljaja. Potem pridejo še druge dežele. Koroška je imela 1,000.000 K primanjkljaja kljub temu, da je za 75% napredovala. Na Tirolskem je znašal primanjkljaj v izrednem

gospodarstvu 1235 K kljub temu, da je na Tirolskem, da še enkrat ponovim, od leta 1885. do sedaj naraslo stroškov za 64,2 %. Voralberška ima deficita 250.000 K, kar je za tako majhno deželico precej veliko. Trst z okolico ima v izrednem gospodarstvu za leto 1912. deficita 4.816.000 K. Potem Goriška ima deficita 790.000 K, potem Morava ima deficita 21.587.000 K, Češka je v izdatkih napredovala samo za 23 % zato, ker je bila obstrukcija. Če bi pa prišli z melioracijskimi deli, z zvišanjem učiteljskih plač, bi bili pa tudi na Češkem stroški jako veliki in bi bil deficit še večji kakor je sedaj. Galicija ima primanjkljaja 5.873.000 K in končno Šlezija 2.847.000 K.

Tako torej, gospodje, stoje razmere glede na dolgove v drugih deželah. Sedaj bi pa kdo rekel, da Kranjska dežela ne bo mogla pokriti svojih dolgov, ker je glede doklad na tako visoki stopinji, da jih ne bo mogla več zvišati. To je tretji ugovor. Če se še ta ugovor pravilno reši, je ves material dan, da se more napraviti trden in pravilen sklep.

Gospodje, poglejmo doklade. Doklade so se zvišale v zadnjih sedmih letih tudi v teh deželah, ki spadajo sem v mojo razpravo. Koroška je zvišala doklade za leto 1913. na 90 % na direktni davek, na državno užitnino pa na 120 %. Tedaj je zvišala doklade na direktni davek za 50 %, na užitnino pa za 80 %. Tirolska ima 63 % doklade, torej za 23 % več kakor mi. Moravska ima 63 %, oziroma 67 % doklade, ker so tam doklade diferencirane. Torej za 23 %, oziroma 27 % več kakor mi. Galicija ima 72 %, oziroma 78 % doklade, torej za 32 %, oziroma 38 % več doklade kakor mi.

Torej, gospodje, iz teh podatkov sledi čisto jasno, da, če bi imeli mi toliko doklade, kakor dežele, ki sem jih prej navedel, bi mi redno shajali brez vsakega deficita in zaraditega je trditev, da se je razmetavalo, pavšalna trditev, ki se opira tukaj samo na efekt, če se ne podpre s posameznimi dejstvi, pravim, da je ta trditev neresnična in krivična za večino deželnega odbora in deželnega zbora, in drugič je trditev, da je nemogoče, da bi naša dežela vrnila dolg melioracijskemu zakladu, premalo premišljena. Gospod predgovornik je sam priznal, da je z investicijami vrnitev mogoča in šteje torej denar, ki se je za investicije izdal, kot denar, kateri se da dobiti in ki torej ni izgubljen. Dobro, ta princip sprejmemo in na podlagi tega principa najprej z veseljem konstatiram, da je gospod predgovornik označil tudi denar, ki se je izdal za električno centralo, kot denar, ki se da dobiti, in me jako veseli, da smo v tem oziru enakih misli. Ta denar ni izgubljen, toda če gremo po tem principu, gospodje dovolite, jaz bom napravil nek izkaz tistih izdatkov v l. 1912., investicijski značaj, in boste videli, da je vsota

precej višja, kakor jo je pa navedel g. predgovornik. Investicijska dela, ki se vrše v deželni prisilni delavnici, živinoreja, ki tam obstoji, adaptacija hlevov, potem nabava raznih naprav za poljedelstvo, ki se tam izvršuje, vse to ima gotovo vrednost 64.430 K. Potem je inventar v deželni bolnici 21.000 K, inventar v deželni blaznici 8000 K. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Le v kolikor ni proračunjen, če je proračunjen, se pa ne sme.«) Prosim, gospod dr. Triller, tako nikar ne argumentirajte! Vi argumentirate z obstoječimi dogmami. Vi pravite, denar in stroške, ki so se na ta način pokrili iz melioracijskega zaklada, je à fond perdu izgubljen, če nima investicijskega zaklada, ali je proračunjen ali ne. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Ja, to je res!«) Muzejski inventar znaša 12.900 K, umetnine 800 K, investicije na Grmu 2800 K, inventar gospodinjске šole in mlekarne na Vrhniki 11.500 K, dotacija za gospodarstvo na Robežu 8900 K, predplačila štirim živinorejskim zadrugam za zboljšanje pašnikov 53.300 K, potem predplačilo Mlekarski zvezi v Št. Vidu, inventar obrtnega pospeševalnega urada, za zgradbo mostu v Radečah 4193 K, potem 11. obrok 3 % nega državnega potresnega posojila 27.500 K, potem poplačilo izžrebanih obveznic iz l. 1888. 196.488 K, potem 10. in 11. obrok za domobransko vojašnico, potem 4. odnosno 5. obrok vračila dolga pri garancijskem zakladu 75.775 K, poprave v deželnem dvorcu piéce de resistance, o katerih bom govoril v proračunski razpravi, 22.939 K, električna naprava v deželnem dvorcu 7000 K, razširjevalne zgradbe v deželni bolnici 123.000 K, stroški za centralno kurjavo v deželnem muzeju 22.000 K, stroški za deželno elektrarno 401.451 K, stroški za deželno banko in nazadnje pisalni stroji, oprava deželnega dvorca in avtomobili, majhne stvari sicer, ampak vse skupaj stane to gotovo nad 29.000 do 30.000 k. Vse skupaj torej to, kar se šteje po principu gospoda poslanca dr. Trillerja med dolgove, med take dolgove, katere bo dežela vrnila, znaša okrog 1.220.000 kron. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »No dobro, sedaj je pa treba odbiti dolg pri garancijskem zakladu dolenjskih železnic!«) Imam pa še nekaj drugega. V l. 1912. štejemo stroške, ki so neizgubljeni, to je stroški, ki so se izdali za pomnožitev živinoreje, potem za čebelarstvo, vinarstvo, sadjarstvo, za agrarske operacije, vodne preskrbe, vodne zgradbe in za druge deželne kulturne namene, dalje za obrtne namene, dalje za zboljšanje cest in mostov in za pospeševanje tujskega prometa. Gospodje, to vse skupaj znaša nad 700.000 K. Jaz ne stojim na stališču, da so ti stroški kaj prav posebnega. Ti stroški so v rednem gospodarstvu dežele, in kakor vsaka dežela, bo

tudi naša dežela morala priti do tega, da te stroške pokrije, in upam, da bo dežela do tega kmalu prišla. Kar je stroškov za investicije, se pokrije s prebitki, kar je pa stroškov za pridobitne naprave, se pa pokrije z dolgovi. Toda, gospodje, v tem sedanjem času očitati deželi, da je vzela na posodo iz melioracijskega zaklada, to očitati večini deželnega zbora, oziroma deželnega odbora, pa ni pametno, to ni fair (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Ali je shoking!«), je shoking. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Resnica je!«) Ni resnica. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Jaz nisem rabil nobene razžaljive besede!«) Prosim, gospod doktor, pustimo to. Jaz nisem prišel zato na svet, da bi vse stvari zglihali, saj še svojih ne morem (Veselosť — Heiterkeit), pa se mi to tudi prav ne ljubi.

Torej dežela bo morala priti do tega, da bo pokrivala investicije, katere niso produktivnega značaja, s prebitki, in zato je čisto gotovo, da je vsako gospodarstvo bolešno, katero nima prebitkov, najsibodi potem deželno, občinsko ali državno. In končno mora javnost vzeti toliko bremen nase, da pokrije stroške in poleg tega še nekaj denarja ostane. Samo na ta način je mogoč pravilen napredek in samo na ta način je mogoče, da se izognemo takim jalovim delom, bi rekel, ki nikamor ne vodijo in ki nimajo nobenega drugega uspeha kakor tega, da se nazadnje ločimo s to zavestjo, dasi stojimo tudi, kadar se gre za najbolj dolgočasne številke, nasproti kot politični nasprotniki. Tudi nasprotniku se žalibog nič ne verjame. Rekel sem, da očitek, da je deželni odbor vzel posojilo iz melioracijskega zaklada, da ta očitek ni fair, gospodje, najcenejše posojilo, katero je bilo deželnemu odboru na razpolago, je bilo posojilo iz melioracijskega zaklada in zaraditega je edino pravilna logika, katere se mi držimo: Blagor tistim ljudem in tistim možem v tej zbornici, ki so prišli na srečno misel, da so v pravem času, takorekoč v zadnjem trenutku, poceni dobili denar, tako poceni, kakor nobena druga dežela. (Živahno pritrdjevanje in ploskanje na levi — Lebhaftes Zustimmung und Händeklatschen links.)

(Deželni glavar prevzame predsedstvo — Der Landeshauptmann übernimmt den Vorsitz.)

Blagor tisti večini, blagor tistim eksekutivnim organom, ki so dotični deželnozborski sklep tako lepo izpeljali, da smo dobili posojilo al pari po 4½ %. Če se objektivno gleda na to, potem se reče, da nobena dežela v naši državi ni v tako ugodnem položaju kakor naša dežela in zaraditega bi deželni odbor storil naglavni greh, če bi iskal posojilo dru-

god, kakor pri melioracijskem zakladu. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Jaz sem samo rekel, da se je zadolžil!«) Očitki, naperjeni proti nam od gospoda predgovornika, bi imeli svojo moč le potem, če bi se v podrobnosti izkazalo, kaki izdatki so se po nepotrebnem izdali in kaj se je po nepotrebnem napravilo. (Klici na levi — Rufe links: »Tako je!«) To stoji, v kolikor se to dokaže, imate prav, v kolikor se pa ne dokaže, pa nimate prav, gospod dr. Triller. Naprej moramo iti, to je jasno. Veliko gospodarjev dela danes dolgove, ker drugače ne morejo. Če nimaš denarja, moraš, hočeš nočeš, če hočeš živeti, delati dolgove. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Ali pa slabše živeti!«) Napredek je glavna stvar in zaradi te stvari ima dežela stroške. Mi ne moremo zapreti šol in bolnišnic, in gospodje, vsi veste, da skrb za šolstvo in za javne dobrodelne zavode nam vzame največ, ne pa skrb za kmetijstvo, zadružništvo, obrtništvo in avtomobile. (Veselosť — Heiterkeit.) Torej ne te stvari, ampak zdravstvo in zakoni, po katerih smo mi dolžni stroške delati. Največ stroškov nam pa povzroča država, ker vedno pravi: plačajte to in naredite to in to. To je gotovo anomalno, ampak te težave čutijo vse dežele, ne samo naša dežela, »solamen miseris socios habuisse malorum«, ampak, ker jih imamo, bomo skupaj od države že izsilili, da nam da, kar nam gre, in da bomo mogli s čisto gotovimi številkami računati. Sami pa bomo brez strahu v javnosti in v tej zbornici — jaz ne, jaz sem, kakor je znano, ubit — (Živahna veselost na levi — Lebhaftes Heiterkeit links.) izvrševali svojo nalogo v tem oziru, da bomo sanirali deželne finance tako, da bo dežela s svojimi dohodki pokrivala svoje stroške in da bo obenem vsako leto nam preostalo še nekaj prebitka.

Jaz sem se torej k tem opazkam gospoda dr. Trillerja oglasil k besedi in rezultat, do katerega pridem jaz, je čisto drug kakor pa rezultat, do katerega je prišel on. Kakor Kassandra je klical zlokobne vesti za gospode, ki sede na teh klopeh, meni se pa zdi, da ravno iz teh podatkov, katere sem podal jaz, se da sklepati vse kaj drugega. Večina deželnega odbora gospodari pametno, gospodari previdno z melioracijskim zakladom in ne razmetava z denarjem okrog, ker imamo še danes 11½ milijona razpoložljivega melioracijskega zaklada. Kar je pa naši deželi posojenega, glede tega je pa lahko vsak, kdor ima kaj interesa na melioracijskem zakladu in ki ga skrbi, da se ves ta denar ni porabil za investicije, siguren in gre lahko z mirno vestjo spat, z gotovostjo, da se bo ta denar z obrestmi vred do zadnjega vinarja povrnil. (Živahno odobravanje in ploskanje na levi — Lebhafter

Beifall und Händeklatschen links. — Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Povrnjen z novim posojilom!«)

Deželni glavar:

Ker ni nihče več oglašen k besedi, je debata zaključena in ima sklepčno besedo gospod poročevalec.

Poročevalec dr. Žitnik:

Visoka zbornica! V finančnem odseku se ni nihče oglasil k besedi ne k računskemu sklepu za l. 1911. in 1912., in ne k proračunskemu sklepu za l. 1913. Jaz nisem tam slišal nobene kritike in zaraditega se tudi nisem pripravil na kritiko gospoda poslanca dr. Trillerja, katero smo slišali danes v tej zbornici. Ker je že gospod dr. Krek večinoma na vse odgovoril, se jaz omejim samo na par kratkih opazk. Vse stvari spadajo večinoma k proračunu deželnega zaklada, ki pride v kratkem v razpravo. Zato je pa vseeno, ali o teh stvarih izpregovorim že danes ali pa prihodnjič. Omenim samo to-le: Očitalo se je deželnemu odboru, zakaj si je izposodil iz melioracijskega zaklada. Gospodje, zadnje dva do tri leta izkazuje deželni odbor primanjkljaje, in gospodje, nihče ne skriva, da ti primanjkljaji vedno naraščajo, ker je to popolnoma naravno. Gospodje, naj omenim — starejših prič razen mene je le malo — kako malo se je takrat, ko je bila Vaša stranka merodajna in vodilna, izdalo za deželno kulturo. Bivši poslanec Hribar je na strelišču postavil neko načelo, naj se da za vodovode 40.000 goldinarjev. Gospodje, kaj naj pa stori deželni odbor danes s štiridesetimi tisoči, ko se gre pri enem samem vodovodu, n. pr. za vodovod v Cerknici, za 200.000 K, prošnji pa imamo za 20 milijonov, tako da bi delali to lahko sto let, če bi delali samo z vsoto 40.000 goldinarjev. Nadalje so v središču padle tudi besede: Zakaj pa niste priklad zvišali? Gospodje, saj ste do leta 1907. Vi gospodarili, zakaj pa niste tega Vi storili? Gospod Hribar je svojčas predlagal zvišanje priklad od 40 na 50 odstotkov. In takrat je on sam za to glasoval, noben drug ne, jaz tudi ne. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: »Takrat je bil pa superficit!«) Jaz zato ne, ker sem, kakor sem že večkrat poudarjal, stal na stališču, da za dela, ki bodo v korist tudi potomcem, naj plačajo tudi prihodnji rodovi in zato naj se stroški prelože na rame prihodnjih rodov, sinov in vnukov. In s tega stališča sem jaz tudi glasoval za prvo posojilo štirih milijonov, katero je predlagal bivši poslanec Ivan Hribar. To je bil Vaš tovariš in to je bilo torej Vaše delo. Ko smo pa videli, da bomo s tem kmalu pri koncu, smo

pa sklenili mi najeti deset novih milijonov, ki naj nam bodo na razpolago za kulturne namene. Če si je pa deželni odbor izposodil denar pri melioracijskem zakladu, je storil to zaradi tega, ker je bil tam najcenejši. Gospodje, naša država je dobila v Ameriki posojilo po 7 odstotkov, in če bi ga bili mi iskali tamkaj, dvomim, da bi ga bili dobili ceneje. Take so bile razmere prejšnja leta. Končno naj še povem, da so ti milijoni, katere smatra gospod tovariš dr. Triller kot izgubljene, da so ti milijoni investiran kapital, da je to premoženje, ki ni izgubljeno. Zategadelj je dežela premožnejša, vodovodi so tudi nekaj, dalje šole, dobrodelni zavodi, priklade so pa ostale ene in iste. S čim pa naj smo pokrili vse te stroške, kakor z dolгови, kot so to storile vse druge dežele? To očitane, oprostite gospodje, izvira iz gotovih namenov in je popolnoma neopravičeno in neutemeljeno. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: »Z novimi dolгови se bo plačalo stare dolgove in to ni zdravo!«) Torej, gospodje, jaz ne pristavljam nič več drugega in samo predlagam:

»Visoka zbornica naj računski sklepa za leto 1911. in leto 1912. vzame na znanje, proračun za leto 1913. pa odobri.

Deželni glavar:

Bomo torej glasovali. Gospodje, Vi poznate predloge finančnega odseka, vsaj v rokah jih imate, in mislim, da mi jih torej ni treba še enkrat prečitati. (Klici — Rufe: »Ne!«)

Prosim torej tiste gospode, ki pritrjujete predlogu finančnega odseka, da izvolite vstati!

(Zgodi se — Geschieht.)

Sprejeto, in s tem so rešene te točke dnevnega reda.

Sedaj prehajamo k nadaljnji točki dnevnega reda:

e) o dovolitvi deželne podpore za zgradbo »Vajenškega doma« v Ljubljani (k prilogi 109);

Prosim gospoda poročevalca!

Poročevalec dr. Gregorič:

Visoka zbornica! Pred Vami leži poročilo finančnega odseka o dovolitvi deželne podpore za zgradbo »Vajenškega doma« v Ljubljani. (Glej dodatek IX. — Siehe Anhang IX.) To poročilo se mora v toliko popraviti, ker se končno ne gre za zgradbo, proračunano na okroglo 160.000 K, ker so se po dnevu, odkar je bilo poročilo narejeno, razmere predrugačile in je društvo za zgradbo »Vajenškega doma« prišlo do zaključka, da je veliko boljše postaviti novo stavbo, kakor pa prezidavati že obstoječe po-

slojce, in to tudi iz finančnih ozirov, ker pridejo v poštev davčne olajšave in ker končno podiranje starih stavb stane skoraj toliko, kakor nove stavbe, ki se dajo končno tudi že iz vsega početka praktično preurediti. Mislim, da mi ni treba še enkrat prečitati, kar se je govorilo v finančnem odseku, saj leži to poročilo pred Vami, ampak poudarjam samo to, da je to eminentno socialno vprašanje, kateremu se nobeden izogniti ne more. Socialno vprašanje se prične tam, kjer si človek sam pomagati ne more. In ti reveži, sami vajenci, si ne morejo sami pomagati in so navezani na človeško društvo, da jim pomaga in jih napravi za dobre državljane po principu skupnega dela. Kolikim nevarnostim na duši in na telesu so izpostavljeni ti vajenci v velikem mestu, kakor je Ljubljana, mi ni treba razlagati in zaradi tega je društvo za varstvo vajencev prevzelo hvalevredno nalogo, napraviti vajencem dom, jim dati s tem človeško stanovanjstvo, kjer bodo imeli priliko videti, kako se tukaj živi v ugodnih razmerah, da bodo pozneje, ko postanejo možje, mojstri s svojimi vajenci ravno tako delali. Kot učno sredstvo, omenjam samo obrtno šolo; ta učna sredstva jim bodo nudila toliko vadbo in če imajo oko tudi na pravem mestu, jih bodo napeljevala k študiju, k delu in proučevanju njih poklica.

Če visoka zbornica želi natančne številke, ki so tukaj navedene, jih lahko prečitam, mislim pa, da mi tega ni treba storiti, ker jih imate itak vsi pred seboj in zaradi tega predlagam v imenu finančnega odseka:

»Visoki deželni zbor skleni: Deželni zbor pozdravlja ustanovitev »Vajenškega doma« in je pripravljen primerno prispevati k tej zgradbi.

V to svrhu se dovoli »Društvu za varstvo vajencev v Ljubljani« letno podporo, s katero se amortizira dolg, ki ga mora najeti društvo preko od drugih faktorjev dovoljenih doneskov in kateri dolg ne sme znašati nad 80.000 kron.«

Pripominjam samo še to, da si bo morala dežela zavarovati tudi vpliv v kuratoriju in v upravi tega doma, in prosim visoko zbornico, da glede na socialno vprašanje te prošnje soglasno pritrdi predlogu finančnega odseka.

Deželni glavar:

Otvorjam debato. K besedi se je oglasil gospod poslanec Ribnikar.

Poslanec Ribnikar:

Visoka zbornica! Nepobitno je obrtni stan eden najvažnejših stanov našega naroda in z nekako žalostjo opazujemo, da od dne do dne vedno bolj odriva našega obrtnika tujec in mu

odjeda najboljši kruh. Na drugi strani pa tudi vidimo, da so ravno tisti, ki izhajajo iz obrtnega naraščaja, odrivani po delavskih slojih tudi od tujcev in da imajo ti neko posebno predpravo do mest predelavcev. Naši domači ljudje so pa obsojeni v to, da opravljajo samo težko delo. Sploh je kulturna, gospodarska in socialna povzdiga našega obrtnega naraščaja samoobsebi umevno potrebna. Obrtnik se mora povzdigniti in tudi naš slovenski obrtnik se mora povzdigniti na oni višji nivo, da bo mogel konkurirati ne samo med domačini, ampak da mu bo odprt svetovni trg. Naš obrtnik se mora tako daleč izvežbati, da se bo iz obrtniškega stanu rekrutiral stan veleobrti. Narodno-napredna stranka in tudi naša napredna Ljubljana je znala ceniti pomen obrtnega stanu, zato se ni prav nič bala votirati v svrhu ustanovitve obrtne šole v Ljubljani velikansko vsoto 1.240.000 K, ker je vedela, da bo ta institut za obrtni stan velikanskega pomena ne le za Ljubljano in za Kranjsko, marveč za slovenske obrtnike sploh. S tem, da produciramo na obrtni šoli vsako leto lepo število obrtnega naraščaja, se bo doseglo, da se bo naš obrtnik v doglednem času popolnoma emancipiral in nastopil na svetovnem trgu s širšim obzorjem. Nekoliko manj važno, pa tudi važno je pa vprašanje obrtniškega naraščaja in vzgoja izven šole. Institucija vajenških domov in seminarjev, če so v pravih rokah, je brez dvoma velike važnosti za vzgajanje vajeniškega naraščaja. Seminarje imamo posebno razvite pri srednješolski mladini, in mislim, da obrtni naraščaj, oblika seminarjev zadošča vsem zahtevam. Torej tudi mi smo za ustanovitev vajenških domov, ampak te naše izjave se oziirajo samo na princip ustanovitve. Gospoda moja, dandanes se zanaša politična propaganda v najnižje razrede srednjih šol, politično se fanatizirajo najnežnejši otroci, kaj pa šele odrasla mladina. Pri obstoječih političnih razmerah, ko razni politični evangelisti proglašajo bojkot naprednim obrtnikom, imamo razne pomisleke proti predlogom, ki jih stavlja upravni odsek. Isti namen je, da taki predlogi izvirajo tudi iz humanitarnih razlogov, vendar pa, ker sem že govoril o vplivu politike na mladino, si ne morem kaj, da ne bi povzdignil tiste točke, ki mi vzbujajo sum, da ta vajenški dom, ki ga večina hoče skleniti, ne bo nič drugega kakor nova postojanka za produciranje klerikalstva. (Veselost na levi — Heiterkeit links. — Poslanec — Abgeordneter dr. Lampe: »Imeli bi radi mladino za poulične demonstracije!«) V poročilu, ki ga podaja društvo za varstvo vajencev, se pravi, da naj ima deset članov društva mojstrov v tem kuratoriju glavno besedo, vse druge korporacije, ki prispevajo k ustanovitvi »Vajenškega doma«, naj se pa pritegnejo v kuratorij

po previdnosti. Razen tega je v pravilih tudi določeno, da se lahko odklonijo, ne da bi bilo treba povedati vzroke za odklonitev. Četudi je cela institucija osnovana na podlagi Svetinove ustanove in je prevzvišeni knezoškof dal svoj blagoslov, vendar stvari ni smatrati kratkomalo tako, kakor da bi bil to kak institut, v katerem se bi naša mladina ne mogla vzgajati ne glede na politično pripadništvo, na politično strankarstvo. V finančnem odseku, v katerem je gospod referent o tej stvari poročal, se je tožilo potem, da vajenci danes veliko trpijo pod kneftro mojstrov. Mi smo gotovo tudi proti temu, izjavljam pa, da se mi Vaše kneftre prav nič manj ne bojimo, kajti mi stojimo na stališču, da morajo biti taki vajenški domi popolnoma izključeni od politike in da ne smejo politiki služiti ne direktno in ne indirektno. Mi smo torej proti vajenškemu domu, kakor se tukaj predlaga, iz političnih razlogov, ravno tako pa tudi iz finančnega stališča. Tovariš dr. Triller je prej dokazoval, v kakih finančnih razmerah se nahaja dežela Kranjska, in gospod dr. Krek je opravičeval naše dolgove s tem, da je navajal za zgled, koliko so druge dežele napravile dolgov. (Poslanec — Abgeordneter dr. Krek: »Ni res!«) In če pogledamo deželni proračun za tekoče leto, vidimo, da dežela za dobrodelstvo itak žrtvuje ogromno vsoto 1.350.649 K. In da boste častiti gospodje razvideli tudi žrtve naše dežele, hočem navesti nekaj posameznih točk.

1. Prispevek za zvišane ustanove za gojenje v Marijanišču 2240 K. (Poslanec — Abgeordneter dr. Lampe: »Ali to ni prav?«) Saj ne ugovarjam. Jaz samo konstatiram, koliko se daje za dobrodelstvo. (Medklici na levi — Zwischenrufe links.) Gospod deželni glavar, prosim, dajte poskrbeti za to, da bom lahko govoril. (Veselosť — Heiterkeit.)

2. Prispevek za zvišane ustanove za gojenje bar. Lichtenthurnove sirotišnice 2160 K. (Klici na levi — Rufe links: »Ali to ni prav?«)

3. Prispevek za zgradbo šolskega poslopja v baron Lichtenthurnovi sirotišnici (drugi obrok) 3000 K.

4. Prispevek za razširjalne zgradbe v deški sirotišnici kolegija Marianum (četrti obrok) 10.000 K.

5. Salezijanskemu zavodu na Rakovniku 10.150 K.

6. Razni stroški za varstvo otrok, odnosno za skrbstvo za mladino 7000 K.

Skupaj torej 34.550 K.

Visoka zbornica! Mi se nismo nikdar protivili tem izdatkom, ampak če pogledamo te institute, morate priznati, da noben naprednjak, noben socialist nima vanje pristopa. (Klici na levi — Rufe links: »Pa še koliko!« — Poslanec — Abgeordneter dr. Lampe: »Otroci narodno-naprednih in socialnodemokratičnih

voditeljev se kot sirote vzgajajo v teh zavodih!«) Prišli boste, pa boste rekli: Tako humanitarni ste, pa odklanjate podporo takemu zavodu. Ali, gospoda moja, so tudi drugi strogo humanitarni zavodi, n. pr. dijaško društvo »Domovina«, a za to ne daste niti vinarja podpore. (Poslanec — Abgeordneter Dermašia: »Ta pa ni politična!«). Potem imamo razna akademična društva, ki niso niti politična, niti strankarska, a ne dobe niti vinarja podpore. (Klici na levi — Rufe links: »Dajemo dijaški kuhinji!« — Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Vaša ni politična, naša pa je!« — Medklici na levi — Zwischenrufe links.)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Prosim za mir. Gospod poslanec Ribnikar ima besedo.

Poslanec Ribnikar

(nadaljuje — fortfahrend):

Gospod referent je malo prehitro in premalo natančno referiral. Gospod referent je dejal, da je »Društvo za varstvo vajencev« prišlo do prepričanja, da mu manjka za zgradbo še 80.000 K. Gospod referent se niti z besedico ni dotaknil tega, ali so strokovnjaki (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Izvedenci, celo z Dunaja!«) pregledali načrte in se izrekli za to, ali je stavba umestna, ali je dobra ali ne, ampak tukaj se je skratka našlo, da se potrebuje znesek 80.000 K, ergo dežela plačaj to vsoto. (Smeh na levi — Gelächter links.) Stvar ni tako smešna, kakor se zdi gospodom, kajti dežela bo riskirala vsako leto 4800 K, ker sklep predlaga, da se votira podpora za toliko časa, dokler ne bo dolg 80.000 K amortiziran. (Posl. — Abgeordneter Dr. Zajec: »Čisto pravilno!«) Amortizacija tega dolga pa lahko strahovito naraste. Posojilo se bo dobilo najbrže po 6 odstotkov in potem ta vsota sploh ne bo nikdar amortizirana. Če se dobi pa po $4\frac{1}{2}\%$, potem bo amortiziran dolg v 31 letih, ampak bo narastel na 141.000 K. Če se dobi pa po 5 odstotkov, bo pa amortiziran v 35 letih, dolg pa bo narastel na 168.000 K. Gospoda moja, kar tako na kratko vzeti poročilo gospoda poročevalca na znanje in dati za vse večne čase vsoto 168.000 K, to pač ne sme biti, in se ne sme tako površno zgoditi, kakor se to poizkuša v tej visoki zbornici. Nimamo nobene podlage za to posojilo in ni čisto nič jasno, ali je ta znesek umesten ali ne. Jaz bi si zaradi tega usojal predlagati, da se cela stvar smatra za nezrelo in da se zadeva odstopi deželnemu odboru, ki naj pusti po deželnih strokovnjakih (Klici na levi — Rufe

links: »Izvedencih!« — Veselost — Heiterkeit) proučiti in o njej poročati.

Vzdrževanje tega zavoda bo stalo na leto 44.346 K in je v poročilu povedano, da se bo ta vsota krila na ta način, da bo vsak posamezen vajenec, in sicer 90 po številu, plačeval po 1 K na dan. Jaz sem govoril z Vašimi obrtniki, a vsak mi je rekel, da tako visoke vsote ne bo plačal. (Poslanec — Abgeordneter dr. Pegan: »Vaši gotovo ne!«) Meni se zdi znesek 1 K na dan kolosalno visok.

Torej cel proračun strahovito šepa, in jaz mislim, če bi deželni zbor hotel danes predloge gospoda referenta sprejeti, da si nakoplje velik kup novega dolga, izdatkov in nazadnje tega še noben človek ne more zagovarjati, ker ni dana nobena podlaga za to.

Jaz se usojam staviti torej naslednji predlog:

»Prošnja naj se vrne deželnemu odboru z naročilom, da dá načrte za »Vajensko zavetišče« po stavbnem uradu revidirati in proučiti.«

Izjavljam, da bomo ravno radi tega, ker nimamo nobene garancije, da bodo v tem zavetišču sprejeti vajenci ne glede na politično pripadnost in da se bodo vzgajali ne glede na politično prepričanje, glasovali proti predlogu finančnega odseka. Za slučaj pa, da bo predlog finančnega odseka z večino sprejet, pa stavljam sledeči dodatni predlog:

»Ta podpora pa se dovoli le pod pogojem, da so v kuratoriju primerno zastopane vse korporacije, ki se pečajo z vzgojo obrtnega narščaja.«

Gospod referent bo morebiti dejal, da je pripravljalni odbor, to že zagotovim, jaz pa samo konstatiram, da pravila še niso potrjena, da je morebiti to samo en provizorij, ki se bo pa potem, ko bo podpora zagotovljena, popolnoma preuredil, tako da bo »Vajeniško zavetišče« samo nov institut za Vašo stranko. (Odobrovanje in ploskanje v središču. — Beifall und Händeklatschen im Zentrum.)

Deželni glavar:

K besedi se je nadalje oglasil gospod poslanec Jarc.

Poslanec Jarc:

Visoka zbornica! Zame kot predsednika »Društva za varstvo vajencev« je polemika z gospodom poslancem Ribnikarjem na eni strani jako lahka, na drugi strani pa tudi jako težka. Lahko je zaradi tega, ker tisto, kar je konkretne povedal, more izpodbiti vsak otrok, ki je komaj prišel do pameti. Na drugi strani pa je težko polemizirati z njim, ker se vsa njegova sumničenja glase nekako tako, kakor da bi mi hotel reči: »Ti kot predsednik Društva za varstvo vajencev moraš kupiti srečko, o ka-

teri moraš naprej vedeti, da bo zadela, in glavni dobiček nakloniti Vajenskem domu.« (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Ja!«) Tenor vseh njegovih izvajanj pa je: Mi bi že bili za podporo, mi priznavamo, da je to nekaj dobrega, ampak vi boste v tem domu vzgajali vajence tako, da jih ne bomo mogli porabljeni za pobijanje šip (Pritrjevanje na levi — Zustimmung links) in tako izmed obeh duš, ki bivata v prsih gospoda Ribnikarja, zmaga strankarska duša. Gospoda moja, ravno Vajenski dom je najboljšo sredstvo, da se prepreči to, kar je danes teoretično in platonično grajal gospod poslanec Ribnikar, namreč tisto strastno zavzemanje za politične stranke, in da dobi naša mladina več zmisla za strokovno izobrazbo in za strokovno znanje. Kar se tiče njegovega sumničenja in njegove bojazni, da bodo iz tega doma izhajali sami črni klerikalci, opomnim samo, kako je sestavljen odbor. Poleg mene kot predsednika je v odboru predsednik Obrtnopospeševalnega urada, predsednik Deželne zveze obrtnih zadrug Franchetti, ki pač ni klerikalec, sodni svetnik Milčinski, znan prijatelj žanemarjene mladine, obrtni nadzornik Santruček, ki pozna razmere, in zastopniki ljubljanskega obrtništva. Odbor Društva za varstvo vajencev je izrekel, da so danes pravila samo provizorična in da bo treba vsem korporacijam dati v kuratoriju primerno zastopstvo. V tem oziru se je že sedaj zedinil z deželnim odborom, da bo ta imel dva svoja zastopnika, in če se privzame Metelkova ustanova, bo tudi njen upravitelj primerno zastopan in ravno tako tudi mestni magistrat ljubljanski. Torej, gospodje, ki bodo v tem kuratoriju, so strankarsko različno barvani, in to nam daje najboljšo garancijo, da se bo ta zavod tako upravljal, kakor se mora. Dalje se spodtika nad megleno vsoto 80.000 K, popolnoma je pa utajil tisto besedico »do najvišjega zneska«. V predlogu je s tem tudi povedano, kdaj in pod kakšnimi pogoji naj se izplača ta znesek. Dalje tudi glede bodočega vzdrževanja dvomi, če bo mogoče izhajati po načinu, kakor je naveden v poročilu. Mi smo se v tem oziru zedinili v skupni seji, v kateri imajo večino obrtniki. Danes mi je pa povedal eden Vaših tovarišev, da morajo pri nekem ključavničarju starši plačevati po 8 K na mesec za stanovanje, za hrano pa, če se bo vajenec učil štiri leta, 16 K na mesec, če se bo učil pa tri leta, pa 24 K na mesec. Torej so to iste cene, kakor se bodo plačevale v Vajenskem domu za hrano in stanovanje. Nadalje je gospod poslanec Ribnikar privlekel za ušesa tudi njegove znane strokovnjake. Načrti so se predložili deželnemu stavbnemu uradu, ki jih je odobril, odobrili so se od Obrtno-pospeševalnega urada, od nosno od ministrstva za javna dela. Pri tem

sta nam šla posebno na roko dvorni svetnik Haas in dvorni svetnik Vetter, ki sta se z veliko gorečnostjo zavzela za napravo tega zavoda. Načrte za zgradbo je pa izdelal eden najslavnejših dunajskih arhitektov, Hofmann. Če pa gospod Ribnikar ve za kakega boljšega, naj ga pa imenuje.

Gospoda moja, jaz se ne bom dalje pečal s tem vprašanjem, ker je vsak prepričan o potrebi tega zavoda in bi bilo odveč o tem še nadalje govoriti. Gospod poslanec Ribnikar pravi, da je on proti knefri. Jaz pa sklepam: Kdor nasprotuje tako važni socialni napravi, ta zasluži kneftro. (Živahno odobravanje in ploskanje na levi — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links.)

Deželni glavar:

K besedi prihaja sedaj gospod poslanec grof Barbo.

Abgeordneter Graf Barbo:

Hohes Haus! Wir begrüßen freudigst die Errichtung eines Lehrlingsheimes in Laibach. Die Vorteile, welche ein solches Institut bieten wird, glaube ich nicht erst des näheren ausführen zu müssen, da dies schon die Herren Vorredner in beredter Weise getan haben. Es fällt uns nur auf, daß die Kosten für die Errichtung des Gebäudes, wenn die Pläne auch von anerkannten Architekten gemacht worden sind, vielleicht für den Zweck der Anstalt doch etwas zu hoch sind. Weiters wäre auch zu erwarten, daß das Ackerbauministerium einen Beitrag zu den Kosten der Erbauung des Lehrlingsheimes leisten wird. Das Arbeitsministerium hat zwar einen jährlichen Beitrag von 2000 K zugesichert, so viel, wie die Beheizung ausmacht, könnte aber nach meiner Meinung auch einen einmaligen größeren Beitrag für die Baukosten gewähren. Weiters glaube ich, daß der Voranschlag bezüglich der jährlichen Einnahmen und Ausgaben nicht stichhältig ist und einer genauen Prüfung nicht standhalten und der Effekt ein anderer sein wird, als man hier vorstellt. Ich glaube nicht, daß es möglich sein wird, 90 Zöglinge unterzubringen, die monatlich 34 K zahlen. Ich bitte, es kommen Lehrlinge herein in die Stadt aus den ärmsten Ständen. Wie können ihre Väter monatlich 34 K zahlen? Im Finanzausschusse wurde allerdings gesagt, daß das ja die Meister zahlen werden, weil die Lehrlinge in der Anstalt Kost und Quartier erhalten werden. Das wird wohl in einzelnen Fällen zutreffen, aber im großen ganzen kann man nicht darauf rechnen, daß 90% der Lehrlinge einen Monatsbeitrag von 34 K aufbringen werden. Weil uns also der Voranschlag nicht richtig vorkommt und wir glauben, daß

er nicht halten wird, sind wir der Ansicht, daß die Sache noch nicht spruchreif ist, und so gut die Errichtung des Lehrlingsheimes sein wird — ich setze selbstverständlich voraus, daß darin nicht politische Lehrlinge erzogen werden, daß die Lehrbuben sich nicht mit der Politik befassen werden, das halte ich für ausgeschlossen, — so glauben wir doch, daß die Sache noch ein Jahr aufgeschoben werden kann, ohne besonderen Schaden, und daß wir dann, nach diesem kleinen Aufschub, ein klares Bild haben werden und sagen werden können, was wir geben sollen.

Der zweite Teil des Antrages ist ja eigentlich auch ganz unklar gefaßt. Dem Landesausschusse wird überlassen, wie viel er an Subvention jährlich zu geben meint, bis sich die Baukosten amortisieren. Dies ist nicht klar, und es ist immer besser, wenn man schon etwas ausgibt, daß man im voraus weiß: so viel geben wir, mit dieser Ausgabe haben wir zu rechnen.

Aus diesen Gründen werden wir für den ersten Teil des Antrages stimmen; für den zweiten Teil können wir nicht stimmen.

Was den Zusatzantrag des Herrn Abgeordneten Ribnikar anbelangt, so halten wir denselben für überflüssig und werden nicht für ihn stimmen.

Ich bitte daher um getrennte Abstimmung.

Deželni glavar:

Ker ni nihče več oglašen k besedi, je debata zaključena in ima sklepčno besedo gospod poročevalec.

Poročevalec dr. Gregorič:

Visoka zbornica! Nisem mislil, da bo ta predlog finančnega odseka, v katerem naj se zrcali naše človekoljubje in ki bo koristil v prvi vrsti naši Ljubljani, našel ravno pri zastopnikih v Ljubljani največ nasprotstva. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Spiegelberg!«) Gospodje se bojijo, da bi utegnila ta ustanova postati klerikalna. Jaz se nič ne bojim, če bo tudi klerikalna. Če imajo gospodje pomisleke, da se za Lichtenthurnov zavod toliko daje, bi jaz samo vprašal, kaj bi bilo v Ljubljani, če se ji ta zavod odvzame, kajti to kar dežela temu zavodu žrtvuje, je le minimalni znesek v primeri s tem, kar dotičniki, ki ta zavod z nadčloveško močjo vzdržujejo, za to žrtvujejo. Če se je reklo, da je to nekak meglen račun, pravim, da noben račun ni definitivni, ki se predlaga v taki obliki, kakor je tukaj, in zaradi tega tudi danes nič definitivnega storiti ne moremo in se gre samo za to, da se vajeniškemu domu zasigura neka vsota, s katero lahko računa. Deželni odbor

bo imel gotovo pravico nadzorstva, če dovoli tisti prispevek, ki se mu zdi primeren za uresničenje te ideje.

Pregledali so se vsi načrti, kakor je že omenil gospod predgovornik, in se bodo napravili tudi natančni troškovniki. Pravim pa, ako dežela daruje še enkrat tako veliko vsoto, kakor se tukaj predlaga, bo vse to desetkrat povrnjeno dobila, če se vzgoje dobri vajenci, dobri pomočniki in dobri mojstri.

Očitanje, da je moje poročilo prekratko, moram zavrniti, kajti čas je drag, in če bi tudi prečital celo poročilo, bi od prečitanja tega poročila ne imeli nobene koristi, ker bi bil efekt ravno isti. Ker vidim, da zaman apeliram na soglasen sklep, prosim visoko zbornico, naj vsaj z večino glasuje za uresničenje tega človekoljubnega namena.

Deželni glavar:

Bomo torej glasovali. Najprej pride na glasovanje predlog gospoda poslanca Ribnikarja, ki se glasi (bere — liest):

»Prošnja naj se vrne deželnemu odboru z naročilom, da dá načrte za vajensko zavetišče po stavbnem uradu revidirati in proučiti.«

To je odločilni predlog in pride torej najprej na glasovanje.

Prosim tiste gospode, ki pritrjujejo predlogu gospoda poslanca Ribnikarja, da izvolite vstati!

(Zgodi se — Geschieht.)

Ta predlog je odklonjen. Sedaj bomo glasovali o odsekovih predlogih, in sicer na željo gospoda poslanca grofa Barbota ločeno. Glasujemo najprej o prvem predlogu, ki se glasi:

»Deželni zbor pozdravlja ustanovitev »Vajeniškega doma« in je pripravljen primerno prispevati k tej zgradbi.«

Prosim tiste gospode, ki pritrjujejo temu predlogu, da izvolite vstati.

(Zgodi se — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj glasujemo o drugem delu predloga, ki se glasi:

»V to svrho se dovoli »Društvu za varstvo vajencev v Ljubljani« letno podporo (poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Ali boste glasovali za to, gospod dr. Tavčar?!« Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Zjutraj ste nas ven metali, ste rekli, da ne sedite z nami pri eni mizi!«). Ali želite gospodje, da še enkrat debatiramo? (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Ne, ne!«) Torej drugi del tega predloga se glasi (bere — liest):

»V to svrho se dovoli »Društvu za varstvo vajencev v Ljubljani« letno podporo, s katero se amortizira dolg, ki ga mora najeti društvo preko od drugih faktorjev dovoljenih done-

skov, in kateri dolg ne sme znašati nad 80 tisoč kron.«

Prosim tiste gospode, ki pritrjujejo tudi tej točki, da izvolite vstati!

(Zgodi se — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj bomo glasovali še o dodatnem predlogu gospoda poslanca Ribnikarja, ki se glasi (bere — liest):

»Ta podpora pa se dovoli le pod pogojem, da so v kuratoriju primerno zastopane vse korporacije, ki se pečajo z vzgojo obrtnega naraščaja.«

Prosim tiste gospode, ki pritrdite temu predlogu, da izvolite vstati!

(Zgodi se — Geschieht.)

Ta predlog je odklonjen in s tem je rešena ta točka dnevnega reda. Pridemo k nadaljnji točki, t. j.:

f) o sanaciji financ javnih bolnišnic v Krškem. Novem mestu in Postojni (k prilogi 108).

Prosim gospoda poročevalca!

Poročevalec dr. Gregorič:

Visoka zbornica! Pred vami leži poročilo deželnega odbora, ki jako živo in obširno opisuje finančne kalamitete bolnišnic v Novem mestu, Krškem in v Postojni. Te bolnišnice se nahajajo v jako hudih finančnih zadregah.

Deželni zbor se je že enkrat pečal s finančnimi razmerami novomeške bolnice, katere je rešil na ta način, da se je dovolil prispevek za povrnitev tistih stroškov, katere je upraviteljstvo pozabilo pravočasno izterjati.

Bolnišnica v Postojni se je sanirala na isti način. Preostaja samo še bolnica v Krškem, ki laborira na dolgu 30.000 K. Ta dolg datira iz prejšnjega časa, ko je bilo gospodarstvo še v drugih rokah. Deželni odbor je odločil natančno revizijo, da se pregleda, kaj je vzrok tej vedni mizeriji, in je prišel do zaključka, da je malomarnost bolnične uprave kriva te kalamitete. Bolnično upraviteljstvo je namreč pozabilo pravočasno izterjati bolnične stroške, ki so po treh letih zapadli. Bolnica v Krškem v istini potrebuje podpore, vendar je pa bil finančni odsek mnenja, da je v tej izdatni meri ne more votirati ter je sklenil dati samo za leto 1913 neko podporo v delno pokritje tega zneska ter jo eventuelno tudi nadalje podpirati, če se bo izkazalo, da je uprava pravilna in ne malomarna, kakor doslej.

Zaradi tega predlagam v imenu finančnega odseka (bere — liest):

»Visoki deželni zbor skleni

1. Bolnici v Krškem se izplača 3200 K kot naknadni letni prispevek za drugega zdravnika za leta 1905 — 1913. V bodoče se prispevek za drugega zdravnika ustavi.

2. Deželnemu odboru se naroča, da takoj vse potrebno ukrene, da se napravi red v navedenih bolnišnicah, in sicer:

a) Vršiti naj se redno zdravniška revizija, da se res le potrebni bolniki sprejemajo, in res le po potrebi zadrže v bolnici.

b) Statistika vseh treh bolnic se mora natančno voditi in vsako leto predložiti deželnemu odboru. Doslej tega ni storila Krška bolnica.

c) Deželnemu odboru se mora vsakih četrta leta predložiti po preteku pol leta glavno knjigo o sprejetih bolnikih z dokumenti, da se dožene, če so se poizvedbe glede domovinstva in premoženjskih razmer redno vršile.

d) Od strani upraviteljstva deželnih dobrodelnih zavodov se vrši istotako revizija glede splošnega gospodarstva v teh bolnicah.

e) V ekonomičnem zmislu je priporočati, da se vsaj obvezila in terapevtični pripomočki skupno z deželno bolnico naroče, ker tako naročilo na ceno vpliva, če se dobava centralizira.

f) Odgovornemu zdravniku se strogo naroča, ker je število oskrbnih dni za enega bolnika v vseh treh bolnicah v primeri z deželno bolnico (15) neprimerno visoko 22, 30, 25 dni, da se bolniki pravočasno odpuste in se na ta način sum odvrne, kakor da bi se bolniki zadrževali.

Deželni glavar:

Otvorjam debato. K besedi se je oglasil gospod poslanec dr. Zajec.

Poslanec dr. Zajec:

Visoka zbornica! Pričakovali smo, da bo finančni odsek prišel s predlogom, da Krška bolnica dobi podporo v svrhu asanacije in rešitve iz kalamitete, v katero je zašla s svojim dolgom 30.000 K. Gospod poročevalec je že omenil, da je le skrajna malomarnost prejšnje uprave kriva, da je dolg narastel na tako visoko višino. Temu bi dodal še nekaj pojasnil. V prvi vrsti datira dolg iz tega, da dežela še ni povrnila krški bolnici oskrbnih stroškov za revne bolnike, pripadajoče na Kranjsko iz one dobe, ko bolnica še ni imela pravice javnosti. Kasneje se je zgodilo, da bolnična uprava ni pravočasno terjala teh stroškov, četudi je bolnica že imela pravico javnosti, in zaradi tega so ti stroški zapadli. En vzrok, ki pa v poročilu ni naveden, je pa ta, da je bolnica izgubila posojilo rajnke gospe Hotschewarjeve. Rajnka gospa Hotschewarjeva, plemenita dobrotnica te bolnice, je posodila bolnici vsoto 10.000 K. Revizija je dognala, da je ta vsota bila sprejeta, dognala je tudi, da je bila porabljena, ni pa mogla dognati, za kake stvari se je porabila. (Klici na levi — Rufe links: »Čujmo, čujmo!«) Pozneje je prišlo do nesoglasja med bolnično

upravo in gospo Hotschewarjevo in vsled tega je Hotschewarjeva gospa zahtevala teh 10.000 kron nazaj, katere je tudi dobila. V tem primanjkljaju 30.000 K je torej zapopadenih teh 10.000. Glede teh bi utegnil dati kako pojasnilo prejšnji župan dr. Romih.

Deželnemu odboru bi moralo vsekako biti ležeče na tem, da se izvrši popolna sanacija krške bolnice, ker le na ta način je mogoče, da se vrne popoln red v to bolnico, kar je tudi ležeče v interesu bolnikov samih.

Vsled tega predlagam k vsem tem predlogom še sledeči dodatni predlog (bere — liest):

»Deželnemu odboru se naroča, da predloži deželnemu zboru v prihodnjem zasedanju predloge o popolni sanaciji občinske bolnice v Krškem. Deželni odbor naj poroča o uspehu revizij, zlasti o tem, kdo je zagrešil, da se nahaja ta bolnišnica v teh neugodnih finančnih razmerah.« (Odobrovanje na levi — Beifall links.)

Deželni glavar:

Gospodje ste čuli predlog, ki ga stavlja gospod poslanec dr. Zajec. Ta predlog stoji v debati. Želi kdo gospodov besede?

(Nihče se ne oglasi — Niemand meldet sich.)

Poročevalec dr. Gregorič:

Hvala, se strinjam s predlogom gospoda poslanca dr. Zajca.

Deželni glavar:

Gospod poročevalec se odpove besedi in se strinja s predlogom gospoda poslanca dr. Zajca.

Bomo torej glasovali, in sicer predvsem o predlogih finančnega odseka.

Prosim tiste gospode, ki se strinjate s predlogi finančnega odseka, da izvolite obseleti!

(Zgodi se — Geschieht.)

Sprejeto. Sedaj bomo glasovali še o dodatnem predlogu gospoda poslanca dr. Zajca.

Prosim tiste gospode, ki pritrujete tudi temu predlogu, da izvolite obseleti.

(Zgodi se — Geschieht.)

Sprejeto, in s tem je rešena ta točka dnevnega reda.

Sedaj bi prišli k točki 16 g, ker pa zadeva ta točka osebno zadevo, ki se običajno obravnava v tajni seji, preidemo k točki:

16. h) o prošnji ženskega oddelka slov. kršč. soc. zveze v Ljubljani za podporo v svrhu ustanovitve kolodvorskega misijona za varstvo potujočih deklet. (110/Pet.)

Prosim gospoda poročevalca!

Poročevalec dr. Gregorič:

Ženski oddelek slov. kršč. soc. zveze in krščanska ženska zveza sta vložila sledečo prošnjo (bere — liest):

»Ženski oddelek slov. kršč. soc. zveze in krščanska ženska zveza v Ljubljani nameravata ustanoviti v Ljubljani kolodvorski misijon. Namen mu bo, da varuje dekleta, ki prihajajo v mesto iskat službe. Preskrboval bo tem in potujočim dekletom sploh prenočišče, karte itd. in jim sploh svetoval, da ne zaidejo v napačne roke. Vzdrževanje kolodvorskega misijona bo stalo na leto okrog 2500 K (odškodnina za zastopnice na kolodvoru, prostori itd.). Dekleta bodo sicer plačevala prispevek za prenočišče, a 1500 K bo gotovo ostalo nepokritih.

Zato prosi podpisani odbor slavni deželni odbor primerne prispevka, ki se blagovoli nakazati slov. kršč. soc. zvezi.«

Finančni odsek se je pečal s to njemu odkazano prošnjo in stavlja sledeči predlog:

»Visoki deželni zbor skleni:

Ker ta odsek slov. kršč. soc. zveze še ne deluje in se le namerava ustanoviti, se odstopi prošnja deželnemu odboru v rešitev, da sme z ozirom na socialni pomen te akcije slov. kršč. soc. zvezi — če že deluje leta 1913. — dovoliti za to leto znesek 300 K, če pa še ne deluje, pa leta 1914., ako se v tem letu ustanovi in deluje — isti znesek. Eventualni kredit za leto 1913. se dovoli iz poglavja V. D. 4. proračuna za leto 1913.«

Deželni glavar:

Otvorjam debato. Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, je debata zaključena in bomo torej glasovali.

Prosim tiste gospode, ki pritrjujejo predlogu finančnega odseka, da izvolijo vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto in s tem je rešena ta točka dnevnega reda. Na vrsto pride točka:

16. i) o prošnji »Kluba slovenskih amater-fotografov« v Ljubljani za podporo.
(121/Pet.)

Prosim gospoda poročevalca!

Poročevalec dr. Gregorič:

»Klub slovenskih amater-fotografov« je vložil sledečo prošnjo (bere — liest):

»Odbor društva »Klub slovenskih amater-fotografov« v Ljubljani si usoja prositi slavni deželni odbor za blagohotno naklonitev podpore ter opira svojo prošnjo na sledeče razloge:

Društvo, ustanovljeno prosinca meseca leta 1911., ne zasleduje zgolj športnih, marveč občekoristne namene. Naloga mu je gojenje in širjenje fotografske umetnosti, katera korist je dandanes priznana za vse sloje in stanove. Velike izdatke, ki jih nalaga temeljito negovanje fotografije, hoče olajšati svojim članom z ureditvijo društvenega laboratorija, kjer bi bili na skupno razpolago pripomočki, nedostopni večini posameznikov zaradi svoje visoke cene. Vnemo za fotografijo hoče pospeševati s prirejanjem razstav, ki bodo obenem polagale javnosti račun o uspehih in napredkih društvenega delovanja. Prva takšna razstava je bila pomladi preteklega leta v Jakopičevem paviljonu; prinesla je mlademu društvu mnogo priznanja in uspehov, a prizadela tudi gmotnih žrtev, ki se morejo, vpoštevaje gospodarsko stanje v začetnem štadiju, vsekakor imenovati velike.

Kot bližnje svojemu delokrogu je sprejelo društvo že od početka v svoj program izdajanje umetniško dovršenih razglednic iz vseh krajev slovenske zemlje:

a) da se dvigne na tem polju javni okus in izpodrinejo slabi izdelki špekulativnih tujih tvrdk, ki jih ni nikjer toliko kakor pri nas;

b) da prispeva s širjenjem takih resnično dobrih razglednic po svoje v povzdigo tujskega prometa na Slovenskem. Da je ta prispevek resničen, pričajo pohvalne in laskave ocene časopisja vseh strank o prvi seriji razglednic, ki jo je društvo založilo; nadejati se je torej, da tudi slavni deželni odbor vojvodine Kranjske prizna koristnost društva — saj je povzdiga tujskega prometa in podpiranje vseh faktorjev, ki ji služijo, brez dvoma vredno zanimanja naših javnih zastopstev.

Dočim je korist te panoge društvenega delovanja predvsem narodno-gospodarska, zasleduje društvo še drug namen, ki je eminentne važnosti: Ureditvijo narodnega katastra slovenske zemlje. Mišljen je s tem arhiv fotografskih dokumentov, ki bi obsegal po možnosti vse zemljepisne, zgodovinske, narodopisne, naravoslovne, umetniške itd. zanimivosti slovenskega sveta. Zbiranje takšnega gradiva je res da v prvi vrsti mogoče podpisnemu društvu, a le, če najde pri vseh javnih činiteljih tisto naklonjenost, s katero je bilo primorano računati že naprej, ko se je ustanovilo. Kakšno oporo pa bodo našla v bogatem ilustrativnem gradivu »Narodnega katastra« vsa bodoča znanstvena, literarna in založniška prizadevanja, je jasno brez komentarja. Poudariti je pa treba še prav posebej:

1. da nudi naše deželno stolno mesto jako mnogo materiala, tako glede založbe raznovrstnih razglednic, kakor glede narodnega katastra in

2. da je eden glavnih namenov društva, posvetiti temu bogatemu gradivu čim največ pozornosti in truda, zlasti pa poskrbeti, da se vsaj v sliki ohranijo zanimivosti in lepoti izginjajoče »Stare Ljubljane«.

Gmotna sredstva društva so osnovana doslej samo na obveznostih članov in ne morejo prekoračiti najskromnejših mej, dokler ne nudi društvo vsakemu članu začetkoma navedenih udobnosti, ki bodo tvorile privlačnost za vsakega ljubitelja fotografske umetnosti. Z zvišanjem društvenih prispevkov bi se društvo aristokratiziralo in izgubilo svoj splošni pomen. Navezano je torej na podporo in velikodušnost vseh činiteljev, ki jim mora biti drag gospodarski in kulturni napredek slovenstva. Zato se obrača podpisani odbor društva »Klub slovenskih amater-fotografov« v Ljubljani do slavnega deželnega odbora vodine Kranjske s prošnjo, da naj blagovoli nakloniti društvu v priznanje in pospeševanje njegovih lepih in obče koristnih prizadevanj:

1. Čim najizdatnejši prispevek k velikim stroškom za najetje posebnega društvenega stanovanja, nabavo in ureditev društvenega laboratorija in

2. po možnosti primerno letno podporo za vzdrževanje društvenih lokalov in v pokritje tekočih ogromnih izdatkov.

To svojo prošnjo podpira podpisani odbor s sledečimi prilogi:

1. 20 slik: iz društvenega katastra (album);
2. katalog I. društvene razstave;
3. I. serija (7 komadov) društvenih razglednic;
4. poročilo časopisov;
5. društvena pravila

in prosi za svoječasno vrnitev teh prilog.

Z zaupanjem, da slavni deželni odbor s hitro podporo omogoči društvu živahen napredek, izreka odbor, ne dvomeč o gotovi naklonjenosti najodličnejše javne korporacije na Slovenskem, že naprej iskreno zahvalo v imenu vseh društvenikov.«

Finančni odsek se je s to prošnjo pečal, ali ker ni bilo nobenih natančnih podatkov, koliko imajo izdatkov in koliko dohodkov, se ni mogel podrobneje baviti s to prošnjo in zaradi tega predlagam v imenu finančnega odseka (bere — liest):

»Visoki deželni zbor skleni:

Prošnja »Kluba slovenskih amater-fotografov«

1. za prispevek za posebno društveno stanovanje, nabavo in ureditev društvenega laboratorija,

2. za primerno letno podporo za vzdrževanje društvenih lokalov in v pokritje tekočih izdatkov, se odstopi deželnemu odboru.«

Deželni glavar:

Otvarjam debato. Želi kdo gospodov besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, je debata zaključena in bomo torej glasovali.

Prosim tiste gospode, ki pritrjujete predlogu finančnega odseka, da izvolite obsedeti. (Zgodí se. — Geschieht.)

Sprejeto in s tem je rešena ta točka dnevnega reda.

Sedaj bi prišle na vrsto točke 16. g), j) in k). Tu se gre za individualne, zasebne razmere in jaz mislim, da bo odgovarjalo mnenju višoke zbornice, ako nasvetujem in odrejam, da se te zadeve obravnavajo v tajni seji.

Prekinem javno sejo.

(Javna seja prestane ob 6. uri zvečer in se zopet nadaljuje ob 6. uri 20 minut zvečer. — Die öffentliche Sitzung wird um 6 Uhr abends unterbrochen und um 6 Uhr 20 Minuten abends wieder aufgenommen.)

Deželni glavar:

(Pozvoni — Das Glockenzeichen gebend.)

Javna seja je zopet otvorjena. Prosim gospoda zapisnikarja, da prečita zapisnik tajne seje.

Zapisnikar Demšar

(bere — liest):

Zapisnik tajne seje deželnega zbora dne 30. septembra 1913.

Po odstranitvi poslušalcev predlaga deželni glavar, da se vrši tajna seja o točkah 16. g), j) in k) dnevnega reda.

Sprejeto soglasno.

Dr. Gregorič poroča

1. o prošnji Frančiške Jalen in predlaga, da se ji zviša mesečna podpora od 16 K na 36 K za dobo od 1. oktobra 1913 do 31. decembra 1916,

2. o prošnji Frančiške Salloker in predlaga, da se ji dovoli zvišana pokojnina v znesku 600 K za dobo od 1. januarja 1913 do 31. decembra 1916,

3. o prošnji Marjete Ahčin in predlaga, da se ji podeli letna miloščina 100 K od 1. januarja 1913 do 31. decembra 1915.

Predlogi se brez debate sprejmo soglasno. Zapisnik se po prečitaniu odobri.

Ljubljana, 30. septembra 1913.

Fr. Demšar l. r., dr. Fran Novak l. r.,
zapisnikarja.

Deželni glavar:

Sedaj pridemu k nujnemu predlogu gospoda poslanca dr. Tavčarja in tovarišev. Nujni predlog se glasi (bere — liest):

»Deželni zbor skleni:

1. Učiteljske plače se regulirajo, počenši s 1. januarjem 1914, v zmislu plač državnih uradnikov.

2. Deželnemu odboru se naroča, da izdela nemudoma zakonski načrt v zmislu točke 1.

3. Do uveljavljanja te regulacije prejema vse učiteljstvo brez izjeme po 25 % draginjske doklade, računano od temeljne plače, počenši s 1. januarjem 1913.

4. Kdor uživa že 25 % draginjsko doklado, temu ostane; kdor ne uživa polnih 25 %, se mu primanjkljaj doplača.

5. Gmotna stran je rešiti s finančno operacijo, dokler dežela ne dobi državnega prispevka.«

Za utemeljevanje nujnosti dobi besedo prvi predlagatelj gospod poslanec dr. Tavčar.

Poslanec dr. Tavčar:

Visoka zbornica! Če se ne motim, je predlog, ki ga stavljam v imenu napredne stranke, deseti, ki je meril na to, da bi se plače učiteljstva izboljšale in uredile. Danes obhajamo torej v tem pogledu nekak jubilej, kar že samo na sebi govori za nujnost. Nujno pa je, visoka zbornica, vprašanje zategadelj, ker jaz, če se smem poslužiti izraza gospoda tovariša dr. Gregoriča, sem mnenja, da je vprašanje plač učiteljskega stanu eminentno socialno vprašanje. Po celi Avstriji je dandanes oživelopričanje, da je ta stan slabo, zaničevalno slabo plačan, in na Kranjskem velja to v prvi vrsti. Ne dá se tajiti, da je učiteljski stan velikega pomena za naše kulturno razvitje, ampak ne dá se tudi tajiti, da je gospodarski položaj učiteljstva na Kranjskem deloma tak, da v pravem pomenu besede učiteljstvo strada.

S tem je najbolj utemeljena nujnost mojega predloga.

Predlog pa je razdeljen na dve strani; na eni strani meri na to, da se ustvari nekaj definitivnega, na drugi strani pa, ker se definitivum prejkone ne bi dal tako hitro doseči, obsega tudi gotova določila, po katerih naj bi se ustvaril nekaj provizorij. Ta provizorij — gospodje, s človeškega stališča je umevno, da zagovarjam tak provizorij — naj bi obstajal v tem, da naj bi se, če se od strani deželnega odbora delé učiteljstvu draginjske doklade, do definitivne uredbe učiteljskih plač razdeljevale te doklade enakomerno.

Nujnost predloga utemeljujem s tem, da je sedanji položaj deželnega odbora v resnici težaven, ker diferenco delati pri razdeljevanju doklad mora biti neprijetno našemu pravič-

nemu deželnemu odboru (Veselost v središču — Heiterkeit im Zentrum.), in zaraditega je nujno potrebno, da se spravi deželni odbor v tak položaj, da bo v stanu celemu učiteljstvu enakomerno (Poslanec — Abgeordneter Dr. Novak: »Brez previdnosti!« — Veselost v središču — Heiterkeit im Zentrum.) nakloniti tiste doklade.

Zategadelj prosim visoko zbornico, naj izvoli pritrditi nujnosti mojega predloga, katerega meritum je potem mogoče v odseku izpremeniti, kolikor se bo dalo. (Živahno odobravanje in ploskanje v središču. — Lebhafter Beifall und Händeklatschen im Zentrum.)

Deželni glavar:

Bomo glasovali o nujnosti. Prosim tiste gospode, ki pritrjujete nujnosti predloga gospoda poslanca dr. Tavčarja, da izvolite vstati. (Zgodi se. — Geschieht.)

Nujnost je odklonjena in bo torej predlog šel kot navaden predlog na odsek ter ga odkažem finančnemu odseku.

Sedaj bom odgovoril na eno interpelacijo, in sicer na interpelacijo gospodov poslancev dr. Fran Novaka in tovarišev, ki je stavljena name in ki se glasi (bere — liest):

»Naslov deželnega zakonika za vojvodino Kranjsko je označen na prvem mestu v nemškem in šele na drugem v slovenskem jeziku.

Ker ni absolutno noben razlog za to podan, da je deželni zakonik za vojvodino Kranjsko naslovljen na prvem mestu v nemškem jeziku, dovoljujemo si podpisani vprašati g. deželnega glavarja: ali je pripravljen takoj vse potrebno ukreniti, da se naslov deželnega zakonika za vojvodino Kranjsko označi na prvem mestu v slovenskem in ne — kot doslej — v nemškem jeziku.«

Na to interpelacijo imam čast odgovoriti sledeče: Izdajanje deželnega zakonika ni stvar deželnega odbora in tudi ne stvar deželnega glavarja, temveč je stvar vlade. Samoposebi je umevno, da če bi deželni glavar, oziroma deželni odbor izdajal deželni zakonik, bi ta interpelacija ne bila potrebna, ker potem je samoobsebi umevno, da bi bil na prvem mestu slovenski naslov in šele na drugem mestu nemški. (Poslanec — Abgeordneter Ribnikar: »Kak vpliv na vlado ima vendar deželni odbor?!«) Istina je, da ima deželni zakonik na prvem mestu nemški in na drugem mestu slovenski naslov. In to je tudi v popolnem protislovju z materielnim tekstom deželnega zakonika, v katerem najdemo na prvem mestu slovenski in na drugem mestu šele nemški tekst. Seveda to je stara navada (Poslanec — Abgeordneter Dr. Novak: »Razvada!«) in skozi desetletja se je tako prakticiralo od raznih vsakovrstnih, večkrat se menjajočih deželnih

vlad. Jaz s svojega stališča ne morem drugega storiti, kakor da opozorim deželno vlado na ta nedostatek in v imenu avtonomije deželne uprave zahtevam, da se spravi naslov v sklad tudi z vsebino deželnega zakonika.

To bom prav rad storil in izražam željo, da bi to tudi privedlo do zaželenega uspeha. (Živahno odobravanje in ploskanje na levi in v središču — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links und im Zentrum.)

Sedaj bom sejo zaključil.

Upravni odsek ima sejo jutri, 1. oktobra, ob 9. uri dopoldne v prostorih kluba veleposestva.

Kmetijski odsek ima sejo jutri ob 7. uri zvečer v prostorih kluba Slovenske Ljudske Stranke.

Prihodnja plenarna seja bo v četrtek, 2. oktobra 1913, ob pol 11. uri dopoldne.

Seja je zaključena.

Konec seje ob 6. uri 30 minut zvečer. — Schluß der Sitzung um 6 Uhr 30 Minuten abends.

Dodatek. — Anhang.

I.

Interpelacija

posl. Jakliča in tovarišev na Nj. ekscelenco g. deželnega predsednika zaradi volitev učiteljskih zastopnikov v mestni šolski svet ljubljanski.

Dne 25. septembra so se izvršile volitve učiteljskih zastopnikov v mestni šolski svet. Dotični konferenci učiteljstva je predsedoval mestni župan, predsednik mestnega šolskega sveta, namesto c. kr. okrajnega šolskega nadzornika. Po zakonu predseduje vsem okrajnim učiteljskim konferencam c. kr. okrajni šolski nadzornik, tedaj tudi takrat, ko se vrše volitve v mestni šolski svet.

Mi smo prepričani, da se je veljaven zakon kršil vedoma, ker so v mestnem šolskem svetu dela sistematično, da se delokrog c. kr. okrajnega šolskega nadzornika kolikor mogoče omeji ne glede na veljavne šolske zakone in razpise.

Ker je izvolitev učiteljskih zastopnikov v mestni šolski svet nezakonita, vprašamo gospoda deželnega predsednika:

1. ali hoče razveljaviti volitve v mestni šolski svet,

2. ali hoče vse ukreniti, da se v mestnem šolskem svetu v zakonu zajamčene pravice c. kr. okrajnega šolskega nadzornika ne bodo kršile.

Ljubljana, 30. septembra 1913.

Dermastija l. r., dr. Gregorič l. r., Matjašič l. r., Žitnik l. r., Zabret l. r., Drobnič l. r., J. Lavrenčič l. r., M. Dimnik l. r., Piber l. r., Hladnik l. r., Povše l. r., Fr. Jaklič l. r., dr. Lampe l. r., Kobi l. r., Ravnikar l. r., Dular l. r., Jarc l. r., Bartol l. r., Fr. Demšar l. r., Pogačnik l. r.

II.

Interpelacija

poslanca E. Gangla, Jos. Reisnerja in tovarišev na Njega ekscelenco gospoda deželnega predsednika v zadevi oddaje ravnateljskega mesta in profesorskih mest na slovenski gimnaziji v Gorici.

V Gorici so osnovali samostojno slovensko gimnazijo ter so oddali profesorska mesta in mesto ravnatelja — zadnje začasno — brez prejšnjega uradnega razpisa teh mest (za latinščino in grščino, za zgodovino in prirodoslovje).

To dejstvo je v protislovju z ministrsko naredbo, ki pravi, da se morajo profesorska mesta praviloma razpisati; v nasprotju pa je tudi s členom III. državnega osnovnega zakona, ki določa, da so javni uradi vsem državljanom enako dosežni.

Interpelantom je znano, da je imelo več slovenskih profesorjev, ki sedaj službujejo na Kranjskem, namen, potezati se za mesta na novi slovenski gimnaziji v Gorici. S tem pa, da so ob oddaji navedenih služb prezrli ministrsko naredbo in določilo člena III. državnega osnovnega zakona, je bila tem profesorjem, službujočim na Kranjskem, odvzeta možnost kompetiranja, torej najprimitivnejša pravica usposobljenega srednješolskega učitelja.

Morda se utegne to dejstvo zagovarjati s tem, da ni bilo dovolj časa, da bi se imenovane službe prej razpisale. Temu nasproti pripominjamo, da bi se lahko določil kolikor možno najkrajši termin, da bi bila profesorjem dana možnost kompetiranja in da bi se čuvale zakonite določbe. Ako bi se ob ustanovitvi te gimnazije tudi takoj razpisale službe,

bi jih lahko oddali pravočasno pravilnim potom. Iz Gorice je bilo celo slišati, da bodo službe razpisane.

Z ozirom na vse to in pa zlasti še z ozirom na dejstva, da so tudi slovenski profesorji, ki službujejo v območju c. kr. deželnega šolskega sveta na Kranjskem, prikrajšani v svojih pravicah in koristih, si usojajo podpisanci vprašati gospoda deželnega predsednika kot predsednika deželnega šolskega sveta:

1. Je li mu znano, kako so se oddala navedena mesta na slovenski gimnaziji v Gorici?

2. Kaj hoče storiti, da ne bodo vsaj v bodoče slovenski srednješolski učitelji prikrajšani na svojih pravicah in koristih?

3. Kaj hoče in more ukreniti, da bo vsaj mesto ravnatelja na imenovanem zavodu pravilno razpisano in pravilno oddano.

V Ljubljani, dne 30. septembra 1913.

Josip Turk l. r., E. Gangl l. r., dr. Triller l. r.,
Reisner l. r., Fr. Višnikar l. r., Ribnikar l. r.,
dr. Fran Novak l. r., Supančič l. r., dr. Ivan
Tavčar l. r.

III.

Interpelacija

poslanca Adolfa Ribnikarja in tovarišev na gospoda deželnega predsednika ekscelenco barona Schwarza glede pomanjkanja gozdnih sadik.

Po celem Kranjskem se pritožujejo manj premožni posestniki, da dobivajo za pogozdovanje iz državnih drevesnic premalo gozdnih sadik, kdor je pa na glasu, da ima le nekaj premoženja, češče ne dobi od države sadik niti za denar. Da nastanejo pritožbe, je veliko krivo tudi dejstvo, da funkcionarji državne politične uprave, ki oddajajo sadike, takrat ko se ljudje zanje oglašajo, sami ne vedo, koliko sadik bo pozneje na razpolago.

Posestniki so vsled negotovosti primorani kriti svoje potrebe kakorsibodi, ali pa izgube veselje do pogozdovanja, še preden deli država sadike. Zato je celo mogoče, da ob razdeljevanju na videz celo preostajajo sadike, dasi jih dejansko primanjkuje.

Ker ni na Kranjskem privatnih drevesnic, ki bi se pečale z vzgojevanjem sadik v kupčijske namene, od drugod naročati jih tudi ni mogoče, ker pridejo silno drage in se le slabo aklimatizujejo našim krajevnim potrebam, je jasno, da so državne gozdne drevesnice najuspešnejše sredstvo za povzdigo lesoreje, ki je brezdvomno ena najvažnejših panog kranjskega kmetijskega gospodarstva. Dolžnost vseh poklicanih činiteljev bi torej bila, skrbeti za to, da se produktiviteta naših lepih gozdov ne le ohrani, marveč še zviša. Zlasti bi bila v to

poklicana državna politična oblast. Ona sicer zahteva od vsakega gozdnega posestnika, da zasadi v določenem času goljave, četudi jih ni sam provzročil, a na drugi strani ne dobé posestniki od nje dovolj sadik. Naše ljudstvo se v resnici zelo zanima za gozdorejo, jo goji in pospešuje, a državna politična oblast mora storiti tudi vse, da prenehajo pritožbe radi pomanjkanja sadik.

Z ozirom na to si usojam vprašati Njega ekscelenco gospoda deželnega predsednika:

1. Je li mu je znano, da tožijo posestniki vsako leto čez pomanjkanje gozdnih sadik?

2. Ali hoče ukreniti vse potrebno, da se tem nedostatkom odpomore in z vzgojitvijo potrebnih gozdnih sadik od c. kr. državne oblasti še izdatneje podpira gozdorejo, ena najvažnejših gozdarskih panog na Kranjskem?

V Ljubljani, dne 24. septembra 1913.

C. Pirc l. r., Ribnikar l. r., Reisner l. r., dr. Ivan
Novak l. r., Gangl l. r., dr. Ivan Tavčar l. r.,
Fr. Višnikar l. r., Supančič l. r., Triller l. r.,
Josip Turk l. r.

IV.

Interpelacija

poslanca Adolfa Ribnikarja in tovarišev na gospoda deželnega glavarja glede stavbe novega deželnega mostu, oziroma broda čez Kolpo v Gribljah.

V Gribljah je bil svojčas prevoz čez Kolpo, ki je vsaj za silo omogočeval promet med Belo Krajino in Hrvatsko. Sedaj je vsak stik s hrvatskimi sosedi ustavljen, vsled česar ne trpi le kupčija, marveč vse gospodarstvo občin in vasi, ki so imele interes nad prevozom in ki morajo sedaj občevati s sosedi onstran Kolpe po metliškem mostu, četudi isti podaljša vožnjo za 20 km. Tudi železnica, ki bo šla čez Belo Krajino, ne bo tem nedostatkom odpomogla, ker bo ista tekla čez Ozaljš. Deželnemu odboru mora biti znano, da bi bil most v Gribljah velikanskega gospodarskega pomena, ne le za to občino, marveč tudi za Tribuče, Adlešiče, Loko, Črnomelj, Podzemelj in Gradac, torej nešteto belokranjskih občin, ki so sedaj od Hrvatov kakor odtrgane. Z ozirom na popisane razmere bi nikakor ne bil umesten izgovor, da ni mogoče doseči radi mostu sporazuma s hrvaško vlado, ker je dejstvo, da baš naše ljudstvo vsled tega trpi. Na noben način bi se pa ne smelo gospodarskih interesov teh krajev toliko prezirati, da bi se na Kolpi, bodisi pri Gribljah ali Krasincu, ne napravil brod, ki bi služil vsaj za silo in bi tudi veliko ne stal, čeprav bi neizmerno koristil.

Z ozirom na vse to dovoljujejo si podpisani vprašati gospoda deželnega glavarja:

1. Ali so mu znane popisane razmere?
2. Ali je pripravljen ukreniti vse potrebno, da se dogovor s hrvatsko vlado radi mostu pri Gribljah čimpreje doseže in most zgradi?
3. Ali hoče ukreniti, da se nemudoma napravi pri Gribljah ali Krasincu čez Kolpo prepotrben brod?

Ljubljana, dne 24. septembra 1913.

Ribnikar l. r., dr. I. Tavčar l. r., dr. Triller l. r.,
Reisner l. r., Fr. Višnikar l. r., Josip Turk l. r.,
Supančič l. r., E. Gangl l. r.

V.

Interpelacija

deželnega poslanca Adolfa Ribnikarja in tovarišev na deželnega glavarja glede poplavljanja dragatuškega polja.

Prebivalci občine Dragatuš prosijo že dolgo za regulacijo potoka Turnšice, Nerajčice in Lahinje, ki poplavlja dragatuško polje tako, da je osobito ob času košnje vse polje pod vodo, ki na ta način vzame kmetu s trdom priborjeni pridelek. Na prošnjo dragatuške občine je že leta 1910. visoki deželni zbor sklenil: »Prošnja se odstopi deželnemu odboru z naročilom, da odredi ogled teh potokov po tehniki in ako dožene, oziroma osigura tudi prispevanje interesentov k pokritju stroškov, izdela potrebni načrt.« Poslanec Matjašič je takrat izrazil željo, naj bi deželni odbor še v jeseni 1910 vse potrebno ukrenil, da se nedostatkem na dragatuškem polju odpomore. Sklep deželnega zbora in prošnja dragatuške občine pa je ostala očitno le na papirju, kakor tudi vzbuja tedanja želja Matjašiča sum, da je bila izražena le za to, da se vrže volilcem v oči pesek. S tem, da se je že leta 1910. priznala potreba regulacije in tudi storil od deželnega zbora sklep njej v prilog, je neopravičljivo, da se še do danes ni pričelo z regulacijo ter da se še vedno odlašča izvrševanje priznanih načel.

Deželni odbor bi se utegnil sklicevati na to, da se ni doseglo sporazumljenje med njim in interesenti, a poudarjati je treba, da tem melioracijam vsekako gre prednost, kakor n. pr. večmilijonskim investicijam radi električnih central na Gorenjskem, kojih vrednost je neprimerno bolj dvomljiva kot le-teh na Dolenjskem.

Ker prebivalstvo dragatuške občine nestrpno in opravičeno pričakuje izdatne pomoči baš od dežele, zato si dovoljuje podpisani gospoda deželnega glavarja vprašati naslednje:

1. Ali mu je znano, v kakšnem tiru je zadeva, oziroma kaj je deželni odbor v zadevi že storil?

2. Ker se ni še z delom pričelo, zakaj se še ni in kje leži vzrok?

3. Ali je pripravljen ukreniti vse potrebno, da se zadeva ne bo več zavlačevala s praznimi besedami in obljubami ter da se čimpreje osuševanje dragatuškega polja prične in konča?

Ljubljana, dne 24. septembra 1913.

E. Gangl l. r., Ribnikar l. r., Supančič l. r.,
dr. Tavčar l. r., dr. Triller l. r., dr. Novak l. r.,
Reisner l. r., Fr. Višnikar l. r., Turk l. r.

VI.

Interpelacija

poslanca Adolfa Ribnikarja in tovarišev na gospoda deželnega glavarja glede vodne preskrbe za Belo Krajino.

V Beli Krajini imajo dosedaj vodovod le vasi Semič, Kot, Petrova vas ter mesto Črnomelj. A tudi ta vodovod daje le malo vode in je ima le takrat dovolj, kadar je naliv. Vsa druga Bela Krajina je pravzaprav brez pitne vode. Vasi v višini trpe pomanjkanje vode v suši in zimi, a vasi ob tekočih vodah tudi nimajo studenčnic. Prebivalci Bele Krajine zajemajo pitno vodo le iz lenih vodâ Kolpe in Lahinje. V Metliki imajo celo umazan studenec Obrh. Umevno je, da je baš ta infekcijsna voda vzrok, da bolehajo po njenem zauživanju ljudje in živali. Mačuh in druge kužne bolezni niso v Beli Krajini redka prikazen. Razen tega je tudi zajemanje vode iz Kolpe in Lahinje ob prehodih v gričevje radi 20—30 m visokih in navpičnih kanjonov največja nevarnost in muka tako za tamošnje ljudi kot živali. Pri takih vodnih razmerah se seveda ne more belokranjsko ljudstvo vzdigniti iz siromaštva. Radi njih pa tudi zlasti živinoreja ne more pokazati napredka, ki bi bil tamošnjemu ljudstvu in celi deželi v korist. Belokranjsko ljudstvo zapušča radi teh neznosnih razmer domači svet in si išče vir živeža v tujih krajih, kot delavec v rudokopih, tovarnah itd.

Neodložljiva je torej nujna potreba vodne preskrbe za celo Belo Krajino. Ta potreba se je sicer že tudi v tej visoki zbornici večkrat naglašala, a od obljub in resolucij ljudstvo sedaj še ničesar nima. Vse, kar se je storilo, so menda ostale le prazne besede, kajti dejstvo je, da baš letos drvi belokranjsko ljudstvo trumoma v Ameriko in druge kraje. Ostalo ljudstvo pa je zelo nestrpno, obupano in zahteva, da se vendar že enkrat prične z delom in preneha le z obljubami.

Z ozirom na to si usojajo podpisani vprašati gospoda deželnega glavarja:

1. Ali hoče še tekom tega zasedanja poročati, v kakem stanu je gradba vodovoda za preskrbo Bele Krajine?

2. Ali hoče vse potrebno ukreniti, da se še pred drugoletnimi volitvami začne graditi ta prepotrebni vodovod?

Ljubljana, dne 24. septembra 1913.

Ribnikar l. r., Fr. Višnikar l. r., Josip Turk l. r.,
Reisner l. r., dr. Fr. Novak l. r., E. Gangl l. r.,
dr. Triller l. r., F. Supančič l. r., dr. Ivan
Tavčar l. r.

VII.

Nujni predlog

poslanca Adolfa Ribnikarja in tovarišev radi ustanovitve deželne živinske zavarovalnice.

Deželni zbor skleni:

Deželnemu odboru se naroča, da predloži še v letošnjem zasedanju zakonski načrt in statut za ustanovitev deželne živinske zavarovalnice ter ukrene vse potrebno, da se prične zavarovanje najkasneje s 1. januarjem 1914.

V formalnem oziru se predlaga takojšnja nujna razprava v zmislu § 22. poslovnika deželnega zbora kranjske vojvodine.

V Ljubljani, dne 24. septembra 1913.

Ribnikar l. r., dr. Ivan Tavčar l. r., dr. Triller l. r., Fil. Supančič l. r., dr. Fr. Novak l. r.,
Višnikar l. r., Reisner l. r., Josip Turk l. r.,
E. Gangl l. r.

VIII.

Nujni predlog

poslanca Adolfa Ribnikarja in tovarišev radi javne slovenske ljudske šole v Kočevju.

Deželni zbor skleni:

Deželnemu odboru se naroča, da ukrene vse potrebno, da se javna slovenska ljudska šola v Kočevju čimprej otvori.

V formalnem oziru se predlaga, da se predlog razpravlja nujno v zmislu § 22. poslovnika za deželni zbor kranjski.

V Ljubljani, dne 24. septembra 1913.

Ribnikar l. r., Reisner l. r., dr. Ivan Tavčar l. r.,
Fr. Višnikar l. r., dr. Triller l. r., Josip Turk l. r.,
dr. Fran Novak l. r., E. Gangl l. r., F. Supančič l. r.

IX.

Poročilo finančnega odseka

o dovolitvi deželne podpore za zgradbo »Vajeniškega doma« v Ljubljani (k prilogi 109.).

V času, ko gre klic »ohranimo svojega otroka«, začeli so se zanimati tudi širši krogi

za našo mladino, šolski pa tudi vajeniški naraščaj. Pritožbe glede slednjih iz obrtniških krogov so že tradicionalne in gospodje, ki so poklicani baviti se s položajem in nadzorstvom obrtnega in industrijskega naraščaja, obrtni nadzorniki in nič manj tudi šolniki, izpričujejo naravnost gorostasne razmere, v katerih se nahaja vajeniški naraščaj po mestih.

Te razmere in vedno bolj množeci se klici za odpomoček na eni strani, na drugi pa tudi veliki pomen dobrega obrtništva kot enega najvažnejših produktivnih stanov, so dovedle do ustanovitve »Društva za varstvo vajencev«, v katerem so zastopani vsi sloji brez razlike, in ki si je stavilo za nalogo ustanovitev vajeniškega doma.

Vajeniški dom je po priloženih načrtih mišljen kot prezidava že obstoječega pritličnega poslopja, vendar pa bo potrebno — to tudi posebno še na nasvet ministrstva za javna dela — da se sezida popolnoma nova zgradba in se tako pridobe za to stavbo vse precejšnje olajšave, ki so mogoče v zmislu zakona za preskrbo malih stanovanj.

Stroški bodo sledeči:

1. Stavbišče z obstoječim poslopjem, lastnina M. Svetinove ustanove, v cenilni vrednosti	K 104.228'31
2. Stroški stavbe same z opravo vred	« 220.771'69
torej skupni stroški	K 325.000'—

Pokritje bi bilo sledeče:

1. M. Svetinova ustanova prispeva v realijah K 104.228'31	
2. Ravno ista se je obvezno izjavila za prispevek v gotovini »	20.000'—
3. Od drž. dobrodelne loterije je obljubljenih . . . »	25.000'—
4. Razni prispevki oblastev, občin in javnih korporacij »	10.000'—
5. Od Metelkove ustanove se pričakuje v gotovini znesek »	60.000'—
6. Posojil za nepokriti primanjkljaj proti 6% amortizaciji »	25.771'69 » 245.000'—

Ostane nepokriti primanjkljaj . K 80.000'—

Vzdrževanje »Vajeniškega doma« je osnovano na sledeči podlagi:

1. Hrana za 100 gojencev po K 1— na dan	K 36.000—
2. Kurjava	» 2.000—
3. Razsvetljava	» 400—
4. Pet poslov	» 1.400—
5. Perilo	» 300—
6. Potrebščine v kuhinji	» 200—
7. Dimnikar	» 40—
8. Popravila in vzdrževanje poslopja	» 420—
9. Zavarovalnina	» 40—
10. Vodarina, gostščina, doklade	» 2.000—
11. 6 % amortizacija od posojila K 25.771'69	» 1.546'30
Skupni vzdrževalni stroški	K 44.346'30

Prejemki:

1. Prispevek 90 vajencev (računa se na 10 brezplačnih mest na leto) à K 34— mesečno	K 36.720—
2. Letni prispevek ministrstva za javna dela	» 2.000—
3. Letni prispevek trgovske in obrtne zbornice	» 500—
4. Letni prispevek mestne občine ljubljanske	» 500—
5. Letni prispevek drugih občin	» 2.000—
6. Razni prispevki denarnih zavodov, zadrug, industrijskih podjetij in privatnikov	» 2.626'30
	K 44.346'30

Dognano je, da se zbira vajeniška mladina večinoma iz najbolj revnih meščanskih slojev, pa tudi iz nepremožnih rodbin na deželi. Dočim so taki vajenci, ki se uče pri svojih starših, še razmeroma dobro preskrbljeni, so oni, ki so prisiljeni iskati stanovanje pri tujih ljudeh, izpostavljeni največji nevarnosti, da propadejo duševno in telesno.

Zgradbo »Vajeniškega doma« moramo zato pripoznati kot eminentno važno socialno ustanovitev, ne samo za mesto Ljubljana, ampak tudi za celo deželo. Ta ustanovitev bo brezdvomno koristila obema, saj bodo našli v njej meščanski otroci, ki so brez staršev ali pa tudi brez nadzorstva, varno zavetje, nič manj pa tudi otroci iz dežele, ki jih pošljejo starši v Ljubljano učiti se raznih obrti.

Državna obrtna šola v Ljubljani daje obrtnemu naraščaju posebno priliko za izobrazbo, kar je gotovo neprecenljivega pomena za vajence z dežele, ki bodo dosegli tako nepri- merno boljšo izobrazbo. Ko se bodo vrnili potem kot dobro izšolani pomočniki in mojstri

na deželo, dvignili bodo s svojim znanjem splošni nivo obrtnega stanu. Vsakdo vé, koliko nepotrebnih sitnosti in stroškov da prihrani dobro izvežbani obrtnik pri stavbenih in drugih delih svojemu naročniku.

Če bo na ta način preskrbljeno za dobre obrtnike, bo to v korist vsem slojem. V korist bo najpreje staršem, ki dovajajo svojo mladino obrtnemu stanu, imel bo od tega korist meščan in deželan.

Pomagano bo z »Vajeniškim domom« obrtnikom in mojstrom samim, ki v današnjih slabih stanovanjskih razmerah težko najdejo prostora za oskrbo vajencev, pomagano jim bo pa tudi, ker bodo iz teh vajencev dobili dobre pomočnike.

Na ustanovitev »Vajeniškega doma« imajo potemtakem eminentni interes vsi sloji in najširši krogi, pridobile bodo ž njim občine kakor tudi cela dežela. Iz dobrega vajenca postane dober pomočnik, iz tega izvežban in pošten mojster, ki je potem tudi dober član človeške družbe in dober državljan.

Da se omogoči zgradba »Vajeniškega doma«, je, kakor razvidno iz proračuna, potreba, da prevzame dežela amortizacijo kapitala K 80.000, kar bi znašalo pri 6 % amortizaciji K 4800 letnega prispevka.

Glede navedenih postavk o pokritju in vzdrževanju moram še pripomniti, da so vstavljene v višini, ki so se dognale po osebnih intervencijah pri odločujočih činiteljih in v številnih sejah »Društva za varstvo vajencev«.

Kar se tiče Metelkove ustanove, o kateri odločujeta skupno g. knezoškof in g. župan ljubljanski, je prvi že odobril z obvezno izjavo nameravano pritegnitev te ustanove, dočim je »Društvo za varstvo vajencev« z g. županom ljubljanskim še v dogovoru, ki se je pa tudi v principu že izrekel za uporabo Metelkove ustanove za »Vajeniški dom«.

Iz navedenih podatkov je razvidno, da bo ustanovitev »Vajeniškega doma« v resnici korist cele dežele, ker pa primanjkuje za stavbo pokritje zneska K 80.000, predlaga finančni odsek:

Visoki deželni zbor skleni:

Deželni zbor pozdravlja ustanovitev »Vajeniškega doma« in je pripravljen primerno prispevati k tej zgradbi.

V to svrho se dovoli »Društvu za varstvo vajencev v Ljubljani« letno podporo, s katero se amortizira dolg, ki ga mora najeti društvo preko od drugih faktorjev dovoljenih doneskov in kateri dolg ne sme znašati nad 80.000 K.

Ljubljana, dne 27. septembra 1913.

Žitnik, načelnik. Dr. Gregorič, poročevalec.